

Revision af afledte finansielle instrumenter

– En praktisk tilgang med fokus på revisionsplanlægningen i forbindelse med virksomheders brug af energi- og råvarederivater

Auditing derivative financial instruments

– A practical approach focusing on the planning of the audit in connection with companies' use of energy and commodity derivatives

Copenhagen Business School, 2015 | Cand.merc.aud. | Kandidatafhandling

Afleveret: 24. august 2015

Forfattere: Thomas Just Svendsen

Antal anslag inkl. mellemrum: 263.864

Anders Tang Hansen

Antal normalsider (ekskl. forside, litteraturliste og bilag): 116

Vejleder: Thomas Hjortkær Petersen

Executive summary

The subject of the following master thesis is planning an audit of derivative financial instruments focusing on companies active on markets for energy and commodity derivatives. The audit plan is performed in accordance with the International Standards on Auditing, ISA, and the International Financial Reporting Standards, IFRS.

A general fear of misinterpretation and a lack of competency in diverse auditing and accounting departments have made an enigma of what auditing of derivative financial instruments might comprehend.

Derivatives are an important financial tool for energy companies when adapting to their risk profile in order to reduce risks related to participating in the markets. The complexity of the structuring of the derivative financial instruments and fluctuating prices of variables on which the market value of the derivative depends are key ingredients in making auditing of derivatives a pressing issue.

In the following master thesis, a practical approach to relevant theory and legislation has been implemented in order to perform a practical audit planning of a fictional business active on markets for energy and commodity derivatives. The audit plan of the fictional business is performed focusing on the companies' use of energy and commodity derivatives exemplified in a case study in which elements of practical audit considerations have been implemented.

The examination of applicable theory and legislation when performing the audit plan of derivative financial instruments in the case study has shown a complex and highly regulated audit area, which emphasizes the necessity for auditors to familiarize the specialized regulations and to perform special considerations in order to reduce the audit risk related, including considerations regarding the use of specialists in the planning and conduction of the audit.

The auditors' considerations can comprise subjects as the company's use of it, implementation and effectiveness of internal controls, completion of transactions, assessment of fair value and presentation in the financial statements.

In addition to the analysis and discussion of the practical and theoretical challenges related to the audit of derivative financial instruments, the case study provides a generic audit plan and audit instructions. The generic audit plan can serve as an inspiration in the planning of other audits of derivative financial instruments if a subjective risk approach is applied.

Indholdsfortegnelse

1	Indledning og problembeskrivelse	6
1.1	Problemformulering	7
1.2	Afgrænsning.....	8
1.3	Målgruppe.....	10
1.4	Metode.....	11
1.4.1	Dataindsamling.....	12
1.4.2	Analyse og fortolkning af data	13
1.5	Afhandlingens struktur	13
1.6	Kildekritik.....	14
2	Teorien bag revisionen af afledte finansielle instrumenter.....	15
2.1	Definitionen af afledte finansielle instrumenter	15
2.1.1	Energi- og råvarederivater.....	16
2.2	Regnskabsmæssig behandling af afledte finansielle instrumenter	20
2.2.1	Indbyggede afledte finansielle instrumenter	21
2.2.2	Indregning og måling efter IAS 39	22
2.2.3	Regnskabsmæssig sikring	24
2.2.4	Klassifikation af finansielle instrumenter efter IAS 32.....	27
2.2.5	Oplysningskrav i henhold til IFRS 7	28
2.2.6	Måling til dagsværdi efter IFRS 13	34
2.3	Revisionsmæssig teori knyttet til afledte finansielle instrumenter	35
2.3.1	Revisionsplanlægning	35
2.3.2	Overordnet revisionsstrategi.....	36
2.3.3	Væsentlighedsniveau	38
2.3.4	Risikovurderingshandling	38
2.3.5	Forståelse af virksomheden og dens omgivelser, herunder de afledte finansielle instrumenter og deres risici.....	40
2.3.6	Forståelse af den interne kontrol knyttet til afledte finansielle instrumenter	41
2.3.7	Risiko for væsentlig fejlinformation.....	46
2.3.8	Planlægningen af yderligere revisionshandling	48
2.3.9	Anvendelse af en revisorudpeget eksperts arbejde	52
2.3.10	Revision af regnskabsmæssige skøn, herunder dagsværdier.....	52
3	Særlige overvejelser ved revisionen af afledte finansielle instrumenter	54
3.1	Governance og risikostyring	54

3.1.1	Formål og vedtægter	55
3.1.2	Organisationsstruktur og funktionsadskillelse.....	55
3.1.3	Etiske retningslinjer	55
3.1.4	Risikoappetit.....	56
3.1.5	Kompetencer og ressourcer	56
3.2	Overordnet kontrolmiljø	56
3.2.1	Limits	57
3.2.2	Lines	58
3.2.3	Nye derivatprodukter	59
3.3	Interne kontrolaktiviteter	59
3.3.1	Indgåelse af derivathandel og registrering i handelssystem	59
3.3.2	Bekræftelser	60
3.3.3	Sikkerhedsstillelse	61
3.3.4	Modregning	62
3.4	Værdiansættelse	63
3.4.1	Mark-to-market.....	65
3.4.2	Mark-to-model.....	67
3.5	Brug af revisorudpegede eksperter	68
4	Operationalisering med udgangspunkt i en casevirksomhed.....	69
4.1	Introduktion til casevirksomheden Energi og Forsyning A/S	69
4.1.1	Strategi og mål.....	70
4.1.2	Ejerkreds	70
4.1.3	Konkurrencesituation og markeder.....	70
4.1.4	Koncern- og årsregnskab.....	71
4.1.5	Organisationsstruktur.....	71
4.1.6	Risici og styring heraf	72
4.2	Revisionen af Energi og Forsyning A/S	73
4.2.1	Opgaveaccept	73
4.3	Planlægning og risikovurderingshandlinger	74
4.3.1	Overordnet revisionsstrategi.....	75
4.3.2	Revisionsplan	82
4.4	Revisionshandling som reaktion på vurderede risici	105
4.4.1	Planlægning og udformning af test af interne kontroller	105
4.4.2	Planlægning og udformning af substanshandlinger	110

5	Konklusion	111
6	Perspektivering	120
6.1	IFRS 9.....	120
6.2	European Market Infrastructure Regulation (EMIR).....	120
7	Bibliografi	122
8	Bilag.....	125
8.1	Bilag 1 – ”Revisionsplan” – Uddrag relateret til revisionsplanlægningen af energi- og råvarederivater i casevirksomheden Energi og Forsyning A/S	125
8.2	Bilag 2 – Anvendte forkortelser og definitioner.....	147

1 Indledning og problembeskrivelse

Virksomheder med væsentlige eksponeringer mod eksempelvis energi- og råvarepriser har over de seneste år oplevet hidtil usete udfordringer som resultat af volatile priser, hvilket har haft en direkte indflydelse på virksomhedernes business performance.¹

Markedsrisici i form af udviklingen i energi- og råvarepriser er derfor en væsentlig eksponering for bl.a. energi- og forsyningsvirksomheder, ligesom for eksempelvis produktionsvirksomheder. Sikring af disse risici er derfor relevant og væsentligt for netop de virksomheder, der er særligt eksponerede, og som på den baggrund benytter sig af afdækning til at reducere prisvolatiliteter i markederne.

Med udgangspunkt i behovet for afdækning af prisrisici er energi- og råvarederivater derfor blandt de vigtigste og mest handlede afledte finansielle instrumenter. En bred vifte af energi- og råvarederivater, herunder særligt relateret til gas, olie og elektricitet, handles derfor både over-the-counter (OTC) samt på børserne.²

Kompleksiteten af afledte finansielle instrumenter er påvirket af de iboende karakteristika af det givne instrument. Et afledt finansielt instruments værdi kan således være påvirket af udviklingen i værdier af flere underliggende variabler, hvilket alt andet lige øger kompleksiteten.

Markederne for afledte finansielle instrumenter har samtidig oplevet stor kritik grundet deres rolle under finanskrisen. Ud over at være effektive instrumenter til at styre risiko er derivaterne i sig selv instrumenter, der kræver effektiv styring og kontrol. Det skyldes, at man med derivater netop blot handler risikoen, og dermed kan påtage sig stor risiko uden at have likviditet.³

Tidligere medieomtalte sager som udenlandske Enron, Société Générale og UBS London samt senest det danske børsnoterede selskab OW Bunker, der i dag er under konkursbehandling, er eksempler på virksomheder, hvor svagheder i den interne kontrol har været medvirkende til store tab ved brugen af energi- og derivatprodukter.⁴

Mange virksomheder oplever endvidere udfordringer ved måling af afledte finansielle instrumenter til dagsværdi, da det i mange tilfælde er vanskeligt at fremskaffe valide og transaktionsbaserede markedsdata. Finanskrisen og de efterfølgende år har medført, at de finansielle markeder i større eller mindre grad er

¹ (PWC, 2012)

² (Hull, 2012, s. 750)

³ (Andresen, 2013, s. 243)

⁴ Sagerne er omtalt i diverse medier over de seneste mange år. Kendetegnet for sagerne var især svagheder i den interne kontrol.

præget af illikviditet med store fald i volumen og handelsaktivitet,⁵ og herunder er eksempelvis markedet for elektricitet kendetegnet ved større illikviditet end aktiemarkedet.⁶

I lyset af netop den finansielle krise og de efterfølgende år med stor usikkerhed og volatilitet i markederne, den stigende kompleksitet i derivatprodukterne, behovet for effektiv styring og kontrol samt tidligere sager om store tab på energi- og derivatprodukter, er kravene til eksempelvis prisvurdering, målemetoder til fastsættelse af dagsværdier, intern kontrol samt noteoplysninger i regnskaberne steget hos de virksomheder, der gør brug af afledte finansielle instrumenter. Som følge heraf er kravene til revisors overvejelser og vurderinger i forbindelse med revisionen af afledte finansielle instrumenter tilsvarende steget.

Men hvordan udarter disse særlige overvejelser sig i den praktiske revisionsplanlægning? Der er efter forfatterens bedste opfattelse i den nuværende litteratur ikke undersøgt og forklaret, hvordan planlægningen af revisionen af energi- og råvarederivater i en energivirksomhed kan foretages, og dermed kan assistere revisor i den praktiske revision af energi- og råvarederivater.

1.1 Problemformulering

Med udgangspunkt i indledningens problembeskrivelse søger denne afhandling at besvare følgende hovedproblemstilling:

”Hvilke praktiske og teoretiske udfordringer eksisterer ved revisionen af energi- og råvarederivater?”

Ovenstående hovedproblemstilling vil blive søgt besvaret med udgangspunkt i nedenstående undersøgelsesspørgsmål:

1. Hvilken revisions- og regnskabsmæssig teori gør sig særligt gældende ved revisionen af afledte finansielle instrumenter, herunder ved revisionen af energi- og råvarederivater?

Afhandlingens første undersøgelsesspørgsmål vil beskrive den relevante teori, som revisionen af energi- og råvarederivater tager udgangspunkt i, herunder blandt andet de internationale revisionsstandards ISA 540 om regnskabsmæssige skøn over dagsværdi og tilknyttede oplysninger, ISA 300 om planlægning af revisionen, ISA 315 og ISA 330 om identifikation og vurdering af risici samt revisors reaktion herpå, samt ISA 500 om revisionsbevis. Yderligere vil kravene i ISA 620 til brug af revisorudpegede specialister samt forhold i ISA 240 omkring besvigelser blive inddraget.

Til brug for revisionsplanlægningen er det samtidig vurderet relevant at beskrive teorien bag den regnskabsmæssige behandling af energi- og råvarederivater efter International Financial Reporting Standards (IFRS), som er den begrebsramme som revisor i det konkrete casestudie reviderer op i mod. Særligt relevant

⁵ (Møller Olsen, Ringbæk, & Faarborg, 2008)

⁶ (Elkjær Jørgensen, 2013, s. 10)

vil være de gældende internationale regnskabsstandarde IAS 39 omhandlende indregning og måling af finansielle instrumenter, IAS 32 omkring præsentation af finansielle instrumenter, IFRS 7 omkring oplysninger i relation til finansielle instrumenter samt IFRS 13 omkring måling af dagsværdier. De gældende regnskabsmæssige regler relateret til afledte finansielle instrumenter vil derfor blive beskrevet og inddraget i det efterfølgende case studie.

Yderligere vil øvrige standarder og teori i relation til revisionen af energi- og råvarederivater blive belyst, i det omfang de er relevante.

2. Hvilke særlige overvejelser bør gøres ved revisionen af afledte finansielle instrumenter, herunder ved revisionen af energi- og råvarederivater?

Det andet undersøgelsesspørgsmål vil omfatte en analyse af de særlige overvejelser, som revisor bør gøre i forbindelse med revisionen, herunder deres omfang og betydning i den praktiske revisionsplanlægningsproces af energi- og råvarederivater. Til dette formål foretages en analyse af overvejelser ved virksomheders governance-setup, intern kontrol, værdiansættelsesmetoder og brug af specialister i relation til afledte finansielle instrumenter, herunder hvorledes at revisor bør forholde sig hertil.

3. Hvordan bliver den teoretiske forståelse af de relevante internationale revisionsstandarde samt de særlige overvejelser relateret hertil, operationaliseret og indarbejdet i den praktiske revisionsplanlægning af energi- og råvarederivater?

Det tredje undersøgelsesspørgsmål vil blive operationaliseret og illustreret med udgangspunkt i et case studie på en fiktiv energi- og forsyningsvirksomhed, der indregner og måler afledte finansielle instrumenter til dagsværdi efter IFRS. Operationaliseringen af revisionsplanlægningen af energi- og råvarederivater vil ske med udgangspunkt i den relevante teori samt de særlige overvejelser og vil være en praktisk tilgang til planlægningen af revisionen på en fiktiv energi- og forsyningsvirksomhed.

Udgangspunktet for case studiet er den revisionsmæssige tilgang til energi- og råvarederivater set fra en revisorvinkel.

1.2 Afgrænsning

Afhandlingen er afgrænset fra en række områder, som vil blive beskrevet yderligere i nedenstående. Årsagen til afgrænsningen skal findes i ønsket om at målrette afhandlingen specifikt på revisionsplanlægningen i forbindelse med virksomheders brug af energi- og råvarederivater, på trods af, at en række områder vil være af relevans for eksempelvis energivirksomheder. Derudover vil der for nedenstående områder være en række særlige problemstillinger, som ikke vil kunne indeholdes og behandles som følge af begrænsninger i afhandlingens omfang.

Da afhandlingen fokuserer på afledte finansielle instrumenter afgrænses denne fra behandlingen af primære finansielle instrumenter. Afgrænsningen omfatter endvidere behandling af primære finansielle instrumenter, der anvendes som afdækningsinstrumenter.

Afhandlingen er afgrænset til alene at omfatte planlægningen af revisionen af et særskilt område i form af energi- og råvarederivater. Afhandlingen vil derfor ikke indeholde en fuldstændig gennemgang af den samlede revisionsproces, hvorfor afhandlingen er afgrænset fra selve udførelsen af revisionen og afrapportering herpå. Det er derfor alene de relevante procesrevisionsstandards, der er gennemgået i forhold til planlægningen samt de mere specifikke revisionsstandards, som beskrevet i indledningen. Planlægning og vurdering i forhold til going concern og nærtstående parter er derfor også afgrænset fra afhandlingen. Da afhandlingen som nævnt omfatter revisionsplanlægningen, er afhandlingen afgrænset fra udførelse af test af kontroller, lige som at afhandlingen er afgrænset fra at komme med forslag til substanshandlinger, da arten, omfang og tidsmæssig placering afhænger af konklusionerne fra førstnævnte.

Brugen af væsentlige it-systemer og serviceleverandører er udbredt i virksomheder med en vis transaktionsvolumen af energi- og råvarederivater. Fokus i afhandlingen er på generalistrevisorens planlægning af revisionen på området og afgrænser sig derved fra en dyberegående gennemgang af indholdet af en it-revision, herunder generelle it-kontroller og applikationskontroller samt ISAE 3402-erklæringer.

Til brug for forståelsen af den regnskabsmæssige begrebsramme, som revisor reviderer op i mod, er der tilsvarende fokuseret mod de internationale regnskabsstandards, der er relevante for den regnskabsmæssige behandling af afledte finansielle instrumenter. Afhandlingen afgrænser sig derfor fra en fuldstændig gennemgang af de internationale regnskabsstandards, som forudsættes læseren af afhandlingen bekendt. Afhandlingen afgrænser sig samtidig fra at beskrive eventuelle forskelle til Årsregnskabsloven, da udgangspunkt for casestudiet er en virksomhed der frivilligt aflægger regnskab efter IFRS.

Afhandlingen vil afgrænse sig fra at vurdere overvejelser omkring usikkerhed og risici relateret til producerede mængder, fysiske handler samt særlige kontraktlige forhold, som gør sig gældende på energimarkederne. Sidstnævnte kan eksempelvis være fleksibilitet i aftagelse af elektricitet og gas eller genforhandlingsklausuler. Det vil således være prisrisici relateret til brugen af energi- og råvarederivater, som er behandlet i afhandlingen.

Der findes mange forskellige derivatprodukter, som kan bestå af mange elementer og derved usikkerheder. Afhandlingen afgrænser sig fra at gennemgå de eksotiske og komplekse derivater og revisionen heraf, men vil alene fokusere på mere simple derivatprodukter, som er de mest udbredte.

Energi- og råvarederivater er underlagt diverse lovgivningsrammer. Særlige juridiske, regulatoriske og skattemæssige implikationer som følge af brugen af finansielle instrumenter vil være afgrænset fra afhandlingen. Disse forhold kunne eksempelvis vedrøre regler relateret til EMIR, MiFID, MiFID II, REMIT,

kulbrintebeskatning, særlig energilovgivning i form af varmesektorlovgivning, elforsyningslovgivning og tilsvarende.

Derudover vil regulatoriske krav fra tilsynsmyndigheder, som eksempelvis Energitilsynet og Finanstilsynet⁷, være afgrænset fra afhandlingen.

Revisor vil til brug for at opnå revisionsbevis på værdiansættelsen af derivatprodukter typisk få assistance fra værdiansættelsesspecialister. Afhandlingen omtaler krav til revisor ved brug af specialister, men afgrænser sig fra at behandle omfanget af specialisternes arbejde. Derved er afhandlingen ligeledes afgrænset fra at gennemgå diverse værdiansættelsesmodeller og -metoder, som eksempelvis Black-Scholes, Monte Carlo simulering og tilsvarende.

Gennemgang af metoder til opgørelse af eksponeringer, som Value-at-Risk (VaR), Cash-Flow-at-Risk (CFaR), Stress test og Position Limits, er tilsvarende afgrænset fra afhandlingen.

EU regulerede kapitalkrav til energivirksomheder og revisors gennemgang heraf er ligeledes afgrænset i afhandlingen.

I forbindelse med afhandlingens kapitel 4 omkring operationaliseringen er der tale om en koncern. Dog er afhandlingen afgrænset fra at behandle koncernrevision og de følgende implikationer.

Der kan være tilknyttet en valutakursrisiko til derivatprodukter handlet i udenlandsk valuta. Operationaliseringen er afgrænset fra at gennemgå og diskutere planlægningen af revisionen i relation til en indbygget valutakursrisiko på derivatkontrakterne, men vil alene fokusere på prisisici relateret til det underliggende aktiv.

Afhandlingen er det afsluttende projekt på cand.merc.aud.-studiet, hvorfor kendskab til gængse revisions- og regnskabsmæssige begreber forudsættes hos læseren. Begreber vil derfor udelukkende blive nærmere defineret, såfremt det vurderes at være essentielt for forståelsen af afhandlingens problemstilling.

1.3 Målgruppe

Afhandlingen er udarbejdet som afslutning på cand.merc.aud.-studiet og henvender sig derfor i særlig grad til vejleder og censor.

Derudover henvender afhandlingen sig til generalistrevisor, der reviderer virksomheder, der befinder sig på markedet for handel med energiderivater. Det er afhandlingens formål at belyse, hvilke praktiske og

⁷ Såfremt energiselskaber omfattes af MiFID II, er det en naturlig konsekvens, at de skal leve op til kravene i FiL, der er udarbejdet med henblik på finansielle virksomheder. En konsekvens af at være omfattet af FiL er blandt andet, at energiselskaber underlægges Finanstilsynets tilsyn.

Kilde: (Elkjær Jørgensen, 2013, s. 43).

teoretiske problemstillinger revisionen af energi- og råvarederivater kan medføre, hvilket eksemplificeres og operationaliseres ved udarbejdelse af et praktisk casestudie.

Slutproduktet omfatter en revisionsplan og en revisionsinstruks, hvor det tilstræbes at udarbejde en generisk del, der ved en subjektiv risikotilgang forventes at kunne anvendes ved revisioner af energi- og råvarederivater i en energivirksomhed.

Ydermere kan afhandlingen være af interesse for personer involveret i den regnskabsaflæggende proces i virksomheder der benytter sig af energi- og råvarer, såsom økonomiafdeling, CFO, CEO og bestyrelse. Formålet hermed er at opnå kendskab til revisors arbejde på området samt kendskab til generel governance og risikostyring relateret til brugen af energi- og råvarederivater.

Afhandlingen vurderes ligeledes at henvende sig til studerende med et tilsvarende akademisk niveau, som ønsker at drage erfaringer og søge inspiration på området.

1.4 Metode

Formålet med nærværende afsnit er at redegøre for afhandlingens metodiske tilgang. Afhandlingens metode vælges med det primære forhold at opnå det optimale datasæt med henblik på at belyse den i afhandlingen opførte problemstilling så validt som muligt.

Afhandlingens undersøgelsesdesign udgør en kombination af fremgangsmåder, da vi benytter indsamling, analyse og tolkning af data,⁸ og har til formål at sikre, at datagrundlaget understøtter en så utvetydig besvarelse af opgavens problemstilling som muligt. Undersøgelsesdesignet for nærværende afhandling er konstruktivistisk. En konstruktivistisk verdensopfattelse bygger på, at virkeligheden anskues som en konstruktion og ikke som noget definitivt. Der findes flere opfattelser af virkeligheden, og vores afhandling opnår således ikke et definitivt resultat, men har til hensigt at indsamle fragmenter af forskellige virkelighedsopfattelser og sammenholde dem med relevante regulativer i forsøget på at opnå en forståelse af vores egen virkelighedsopfattelse. Vores fortolkning af de indsamlede data er subjektiv, og vi vil forstå virkeligheden ved at fortolke data, frem for på forhånd at kunne forklare virkeligheden.

Som en logisk følge af vores konstruktivistiske opgavetilgang ønsker vi at anvende den induktive metode eksemplificeret ved et afsluttende casestudie. Ved den induktive metode ønsker forfatterne at opnå en forståelse ved at studere og observere enkelttilfælde og derfra udarbejde en hypotese til at beskrive andre lignende tilfælde. Ved induktion forsøger vi derfor at nå frem til en større eller mindre sandsynlighed – verifikation – men man kan aldrig opnå hundrede procent vished.⁹

⁸ (Andersen, 2009, s. 107)

⁹ (Thurén, 2008, s. 29)

Opgavens casestudie er baseret på en fiktiv energivirksomhed, hvilket kan afgrænse besvarelsen fra at inkludere praktiske eksempler, der ville være opstået i forbindelse med afprøvning af indsamlet teori ved udførsel af en revision af en konkret markedsdeltager. Casestudiet er udarbejdet på baggrund af forfatterens praktiske erfaringer gjort i forbindelse med øvrige revisioner over en årrække, hvorfor vi mener, at casevirksomheden repræsenterer en virkelighedstro markedsdeltager.

1.4.1 Dataindsamling

Opgavens dataindsamling er fastlagt ud fra en vurdering af, hvorvidt der ønskes en tilgang baseret på kvalitative eller kvantitative datasæt, eller om en metode-triangulering findes anvendelig. Afhandlingens indledende kapitler vil lægge vægt på at redegøre og analysere relevant data, hvilket foretages for at opnå viden med det formål at danne en opfattelse af virkeligheden. Denne opfattelse vurderes udelukkende at kunne opnås, såfremt dataindsamlingen og den tilhørende analyse foretages i forlængelse af, at der foretages nødvendige overvejelser omkring valg af den metodiske tilgang til problemstillingen. Nedenfor har vi redegjort for den valgte dataindsamling, ræsonneret ud fra opgavens problemstilling.

Afhandlingens problemstilling søger at redegøre for relevant revisions- og regnskabsmæssig teori, hvorfor forfatterne har fundet det naturligt, at afhandlingen primært vil tage udgangspunkt i kvalitative sekundære¹⁰ kilder i form af lovgivning, regulering, standarder og vejledninger vedrørende internationale revisions- og regnskabsstandarder. Anvendte reguleringer, der indeholder områder, som ikke er direkte relevant for afhandlingens problemstilling, vil ikke blive anvendt i besvarelsen.

I afhandlingens teori-afsnit fremlægges en redegørelse af teori og lovmæssig regulering, der findes relevant for problembesvarelsen. Der er til brug for udarbejdelsen af den teoretiske redegørelse, foruden ovenfor nævnte, ligeledes anvendt andre sekundære kvalitative kilder i form af lærebøger fra cand.merc.aud.-studiet samt rapporter og redegørelser fra relevante institutioner og markedsdeltagere. I afhandlingen anvendes en kritisk tilgang til indsamlede sekundære data.

Formålet med dataindsamlingen er at foretage en analyse, som skal danne grundlag for en praktisk case, som vil belyse og diskutere de praktiske og teoretiske problemstillinger, der kan opstå ved revisionen af afledte finansielle instrumenter med fokus på energi- og råvarederivater, som foreskrevet i afhandlingens problemstilling. I den forbindelse har vi valgt ikke at foretage interviews af relevante lovgivere og specialister på området, da tilgængeligt kvalitativt data i form af lovgivning, vejledninger og supplerende fortolkninger vurderes at tilbyde tilstrækkelig objektivitet og omfang til afhandlingens formål.

¹⁰ (Andersen, 2009, s. 151)

1.4.2 Analyse og fortolkning af data

Afhandlingens analyse af lovgivning, standarder, vejledninger og øvrige publikationer fra interesseorganisationer foretages uden indledende kontakt til datakilden. Vores analyse foretages alene på det offentliggjorte produkt, hvortil der vil ske en kritisk stillingtagen til forfatterens incitamenter i forbindelse med udarbejdelsen af konklusioner. Problembesvarelsen vurderes således at være tilnærmelsesvis elimineret for væsentlig påvirkning af forfatterens eventuelle incitamenter i forbindelse med udarbejdelsen af det anvendte kildedata.

1.5 Afhandlingens struktur

Med henblik på at danne et overblik over afhandlingens hovedpunkter har vi i det følgende præsenteret afhandlingens struktur, som illustreret i figur 1.1 nedenfor. Illustrationen vil i brudstykker blive gengivet for opgavelæser som indledningen på afhandlingens hovedafsnit.

Figur 1.1: Illustration af opgavens opbygning

Kilde: Egen tilvirkning

Figur 1.1 ovenfor er udarbejdet med henblik på at skabe overblik over den overordnede struktur i nærværende afhandling, hvor vi i den indledende del af afhandlingen har redegjort for problemformulering og den anvendte metode.

Anden del af afhandlingen redegør for den anvendte teori og beskriver gældende regler og lovgivning for afhandlingens problemstilling. Teorien danner grundlag for besvarelse af problemstillingen, herunder den praktiske case i del 4 samt konklusion og perspektivering.

Tredje del gennemgår og forklarer de særlige overvejelser i en praktisk kontekst, som knytter sig til planlægningen af revisionen af energi- og råvarederivater i en energivirksomhed.

Fjerde del er den praktiske del af afhandlingen, hvor vi på baggrund af den teoretiske viden og de særlige overvejelser, opnået i forbindelse med udarbejdelse af anden og tredje del af afhandlingen, vil udarbejde et praktisk casestudie. Denne del vil komme ind på operationaliseringen af relevant teori ved gennemførelse af en revisionscase for en fiktiv virksomhed på energimarkedet. Virksomheden præsenteres nærmere i indledningen af kapitlet.

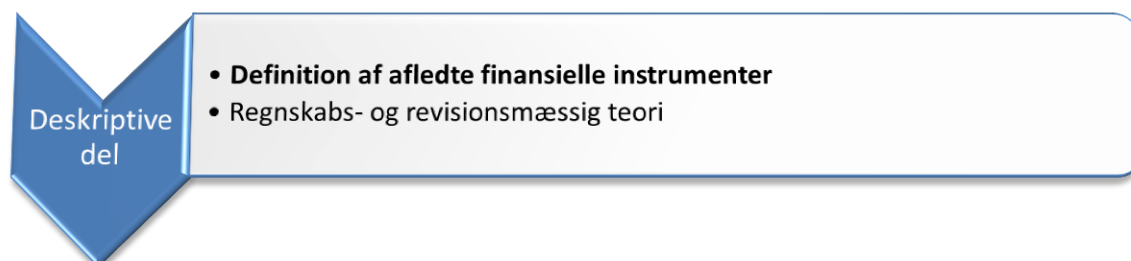
Til sidst vil vi konkludere og perspektivere på den beskrevne teori, og den foretagne analyse og diskussion af afhandlingens problemstilling.

1.6 Kildekritik

Det er fundet nødvendigt, at afhandlingen skal indeholde et afsnit, der forholder sig kildekritisk til de indsamlede data. Størstedelen af den anvendte litteratur vurderes at komme fra pålidelige kilder. Kilderne udgøres af bøger omkring relevante teorier samt de internationale revisions- og regnskabsstandards og hertil knyttede vejledninger. Anvendte bøger er skrevet af anerkendte fagpersoner, og bidrager som fortolkningsværker for den relevante regnskabs- og revisionsmæssige regulering. Bøgernes vide udstrækning af anvendelighed på diverse revisions- og regnskabsrettede studier, herunder særligt på cand.merc.aud. studiet, vurderes af afhandlingens forfattere at underbygge bøgernes troværdighed og relevans for besvarelse af afhandlingens problemstilling.

Endeligt er der i afhandlingen benyttet udarbejdede publikationer og rapporter fra revisionshuse og internationale organisationer, der baserer sig på store undersøgelser og analytisk data. Publikationer og rapporter udgivet af revisionshuse og interesseorganisationer vil i forskelligt omfang indeholde meningsdannende indhold, hvilket er taget i betragtning inden deres anvendelse i besvarelsen af afhandlingens problemstilling. Reliabiliteten og validiteten af de anvendte kilder vurderes på baggrund af ovenstående som stor og dermed tilstrækkelig til at underbygge afhandlingens konklusion.

2 Teorien bag revisionen af afledte finansielle instrumenter

2.1 Definitionen af afledte finansielle instrumenter

Der eksisterer en generel berøringsangst med begrebet afledte finansielle instrumenter, hvilket blandt andet afledes af en manglende forståelse for, hvad afledte finansielle instrumenter består af og defineres som.

Et afledt finansielt instrument, også kaldet et derivat, kan defineres som et finansielt instrument, hvis værdi afhænger af eller opstår fra andre og mere basale, underliggende variable. Ofte er de underliggende variable priser på handlede aktiver, men kan dog afhænge af mange forskellige typer af variable.¹¹

Derivater er effektive redskaber til at styre risiko. Det skyldes, at man med derivater udskiller risiko, eksempelvis markeds- eller kreditrisici, og dermed får mulighed for at handle denne separat. Det giver dels mulighed for at sælge risiko man ikke ønsker, og det giver dels mulighed for at tilkøbe noget risiko, som kan gøre porteføljen mere diversificeret.¹²

De internationale regnskabsstandarder definerer i IAS 39 et afledt finansielt instrument som en del af et kombineret finansielt instrument, som også omfatter en ikke-afledt hovedkontrakt, således at nogle af det kombinerede instruments pengestrømme varierer på en måde, som svarer til et ikke-indbygget afledt finansielt instrument. Et indbygget afledt finansielt instrument medfører, at visse af eller alle de pengestrømme, som kontrakten ellers ville indebære, ændres i overensstemmelse med en bestemt rentesats, kurs på et finansielt instrument, råvarepris, valutakurs, pris- eller renteindeks, kreditvurdering, kreditindeks eller lignende variable, forudsat, for så vidt angår en ikke-finansiell variabel, at denne variabel ikke er specifik for en kontrahent. IAS 39 afgrænser sig også ved at beskrive, at et afledt finansielt instrument, som er knyttet til et finansielt instrument, men som er kontraktligt overdrageligt uafhængigt af dette instrument,

¹¹ (Hull, 2012, s. 1)

¹² (Andresen, 2013, s. 243)

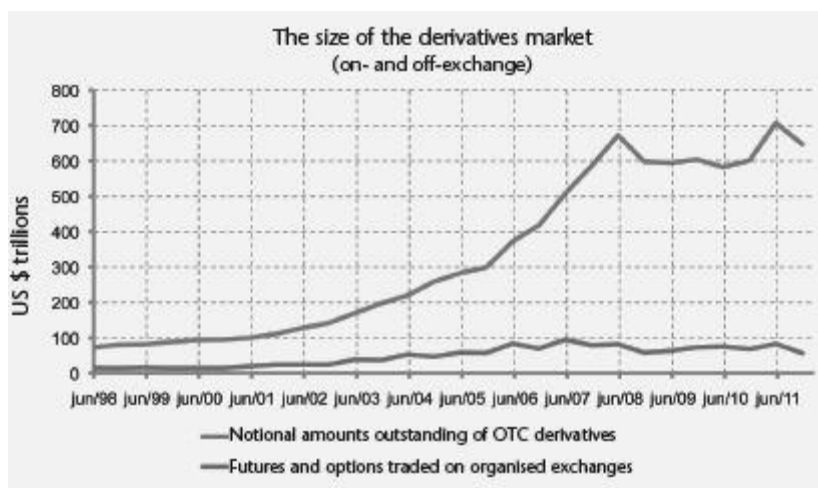
eller som har en anden modpart end dette instrument, ikke er et indbygget afledt finansielt instrument, men et separat finansielt instrument.¹³

Afledte finansielle instrumenter er således en kontraktlig ret til at modtage eller aflevere likvide beholdninger eller andre finansielle aktiver fra eller til en anden virksomhed eller anden tredjepart eller udveksle finansielle instrumenter med en anden virksomhed eller anden tredjepart.¹⁴

2.1.1 Energi- og råvarederivater

Derivater er en vital byggesten i den moderne økonomi, da de faciliterer alle former for handel og omfordeler risici. Som illustreret af nedenstående graf er anvendelsen af eksempelvis OTC-derivater vokset markant i perioden 1998-2011. Således blev omtrent 90 % af den totale mængde af derivater handlet på OTC-markedet i juni 2011, hvis samlede nominelle værdi toppede 700.000 mia. dollars, hvilket let overskygger de 83.000 mia. dollars af derivater handlet på specifikke derivat-børser på daværende tidspunkt.¹⁵ Niveaueet må vurderes tilsvarende i dag.

Figur 2.1

Kilde: (Kielland, 2012.10)

Derivatkontrakter kan inddeles i symmetriske og asymmetriske derivater. Symmetriske derivater er kendetegnede ved, at de både indeholder en ret og en pligt, herunder at gevinstpotentialet modsvares af en tilsvarende tabsrisiko. Værdien af derivatkontrakten er derfor som udgangspunkt nul ved indgåelsen af eksempelvis en future eller ved indgåelse af en swapaftale.¹⁶

¹³ (IASB, IAS 39) 39.10

¹⁴ (IASB, IAS 32) 32.11

¹⁵ (Kielland, 2012.10), 2. afsnit

¹⁶ (Andresen, 2013, s. 248)

Derimod er der ved køb af en option, tale om et asymmetrisk derivat. Man har derfor kun en ret, og ikke en pligt, til at købe eller sælge på et fremtidigt tidspunkt. Da man ikke tilsvarende har en pligt, bliver der alternativt betalt en optionspræmie.

Som beskrevet i indledningen til afhandlingen er energiprodukter blandt de vigtigste og mest aktivt handlede råvarer og derivatkontrakter. Afhandlingen har valgt at fokusere på naturgas- og elkontrakter, men andre energi- og råvarederivatprodukter, så som olie, kul, flydende gas (LNG), CO₂-kvoter, grønne certifikater, metal og landbrugsprodukter m.v. findes der også aktive markeder og handelsplatforme til.

Naturgas er populært som opvarmningsmiddel til boliger samt til produktion af eksempelvis elektricitet, og handel med naturgas er derfor særligt afhængig af sæson og vejrforhold.¹⁷ Leverandører af naturgas er ikke nødvendigvis de samme som producenterne af naturgas, hvilket dog er udgangspunktet i det senere casestudie. Naturgas kan opbevares i såkaldte gaslagre, som eksempelvis Energinet.dk's gaslagre¹⁸ og transporteres i gasledninger eller som LNG. Derivatkontrakter for naturgas handles både på børser, OTC, via brokere, og kan være med fysisk levering eller alene som udveksling af pengestrømme, også kaldet finansielle derivatkontrakter.

Elektricitet kan ikke på samme måde opbevares, som tilfældet er med naturgas. I sommerperioderne benyttes elektricitet især til airconditions og klimaanlæg, mens det i vinterperioderne især benyttes til belysning, hvilket skaber ujævn efterspørgsel og heraf volatile priser.

2.1.1.1 Handelsmarkeder og typer af instrumenter relateret til energi- og råvarederivater

2.1.1.1.1 Børsmarkeder

En derivatbørs er et handelsmarked, hvor personer og virksomheder m.v. kan handle diverse derivatkontrakter. Markedet for børshandel med derivater fra danske virksomheders side sker eksempelvis på NASDAQ OMX Commodities Europe, også kendt som Nord Pool, som er en af de større energi- og råvarebørser i Europa.¹⁹

Børserne kendetegnes ved, at der alene handles standardiserede kontrakter. Med standardiserede kontrakter menes, at kontraktstørrelse, udløbstid og underliggende instrument ligger fast. Fordelen ved børshandlede derivatkontrakter er, at de netop er standardiserede, og at man dermed koncentrerer handlen om begrænsede typer af kontrakter, hvilket alt andet lige øger likviditeten og dermed mindsker likviditetsrisikoen. Samtidig opererer børserne med et clearingsystem, hvor der indbetales sikkerhedsstillelse, som er med til at reducere

¹⁷ (Hull, 2012, s. 751)

¹⁸ Energinet.dk: <http://energinet.dk/DA/ANLAEG-OG-PROJEKTER/Generelt-om-gasanlaeg/Sider/Gaslagre.aspx>

¹⁹ <http://www.nasdaqomx.com/aboutus/market-information>

modpartsrisikoen. Ulempen ved de børsnoterede derivatkontrakter kan omvendt være, at der måske ikke findes en kontrakt, der afdækker netop den risiko, man ønsker afdækket.²⁰

På børserne handles primært terminskontrakter i form af futures og optioner.

2.1.1.1.2 Over-the-counter

Som alternativ til børsnoterede derivatkontrakter, kan man benytte sig af OTC-derivater, der basalt set er en aftale mellem to parter sammensat på baggrund af deres respektive afdækningsbehov og risikovillighed. Fordelen ved OTC-derivater er, at man kan få præcis den risikoprofil, man har brug for, mens den primære ulempe ved OTC-derivater er modpartsrisikoen.²¹ For blandt andet at mindske modpartsrisikoen samt skabe overblik over de samlede positioner i EU, så situationer med uigennemsigtighed kan undgås, har EU vedtaget ”Forordningen om OTC-derivater, centrale modparter og transaktionsregistre”, også benævnt European Market Infrastructure Regulation (EMIR).²² Dette er ikke en del af afhandlingens problemstilling, men vil kort blive berørt senere i perspektiveringen.

2.1.1.1.3 Futures

En futurekontrakt relateret til handel med energi er en ret og pligt til at købe eller sælge en råvare på en given fremtidig dato eller tidshorisont, til en på forhånd aftalt pris. Der findes to måder at afregne en future kontrakt på. Dette sker enten ved fysisk levering eller kontantafregning, hvilket visse steder benævnes som ’fysiske’ eller ’finansielle’ handler. Fysiske handler betyder, at man modtager de underliggende råvarer ved kontraktens udløb, som eksempelvis fysisk levering af LNG, mens kontantafregning sker i form af udveksling af gevinst og tab. Ved kontrakter med fysisk levering vil det dog være muligt at lukke kontrakterne ned, inden der sker fysisk levering af råvaren, hvor der dermed alene sker en udveksling af pengestrømme.

Futures er børshandlede derivater, og køber og sælger skal derfor stille sikkerhed til derivatbørsen i form af marginbetalinger.²³

2.1.1.1.4 Forwards

En forwardkontrakt repræsenterer en forpligtelse til at købe eller sælge en råvare eller tilsvarende til en aftalt pris, beskrevet som forwardprisen, på en fremtidig dato. Ved udløb betaler personen eller virksomheden med den ’lange’ position forward prisen til personen eller virksomheden med den ’korte’ position, som modsat leverer det underliggende aktiv tilknyttet forwardkontrakten.

²⁰ (Andresen, 2013, s. 245-246)

²¹ (Andresen, 2013, s. 246)

²² (Deloitte, 2013)

²³ (Andresen, 2013, s. 249)

2.1.1.1.5 Optioner

Optioner er kontrakter indeholdende aftaler om fremtidig udveksling af beløb på grundlag af en fremtidig pris i forhold til prisen på dagen for indgåelsen af kontakten. Indehaveren af optionen har mulighed for at undlade at udnytte sin option, såfremt denne skulle være økonomisk ufordelagtig på udvekslingstidspunktet.

2.1.1.1.6 Swaps

Swaps er aftaler om at bytte pengestrømme med kontraktens modpart. Pengestrømmene er baseret på udviklingen i de underliggende variabler, som kan udgøres af rentesatser, valutakurser, råvarepriser og lignende.

2.1.1.2 Risici knyttet til afledte finansielle instrumenter

Ønsker en virksomhed at nedbringe nogle af de risici, som virksomheden er underlagt som naturlig følge deres løbende drift, kan afledte finansielle instrumenter være anvendelige. Afledte finansielle instrumenter kan dog også anvendes til at tilføre risiko til virksomheden og dermed bidrage til en passende risikoprofil.

2.1.1.2.1 Kreditrisiko

Kreditrisikoen²⁴ henviser til en virksomheds risiko for tab, hvis modparten i en given kontrakt går konkurs eller modtager en dårligere kreditrating. For afledte finansielle instrumenter vil modpartsrisikoen komme til udtryk ved en positiv dagsværdi af et givent instrument, hvor modparten ikke kan betale. Ved handel med børsnoterede instrumenter sker der løbende marginafregning, hvorfor kreditrisikoen kan reduceres ved anvendelse heraf. En lang række derivater handles dog som ikke-standardiserede OTC-kontrakter, hvor handler over derivatbørser for nuværende ikke ses muligt.

2.1.1.2.2 Markedsrisiko

Markedsrisiko omfatter risikoen for at et finansielt instruments underliggende variabels prissætning udvikler sig ufordelagtigt for virksomheden som følge af ændringer i for eksempel renter, råvarer mv.

2.1.1.2.3 Likviditetsrisiko

Likviditetsrisikoen berører hovedparten af aktører på de finansielle markeder og går på virksomhedens risiko for ikke at kunne afsætte derivatkontrakter mv., uden at det påvirker handelsprisen, som følge af illikviditet i markedet.

2.1.1.2.4 Operationel risiko

Operationel risiko omfatter en række interne og eksterne forhold, som ikke direkte kan henføres til finansielle risici, herunder en række underpunkter, som kort eksemplificeres nedenfor.

²⁴ Begrebet kreditrisiko bruges i relation til energi- og råvaderivater synonymt med begrebet modpartsrisiko igennem hele afhandlingen.

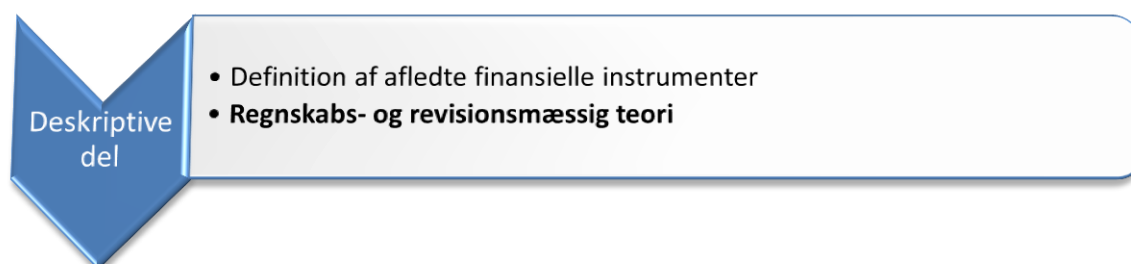
Kontrolrisiko opstår ved misbrug af eller manglende interne kontroller, procedurer og forretningsgange og knytter sig således primært til den hastighed, hvorved en fejl eller overskridelse, uanset hensigt, opdages.

Indgåede kontrakter, hvor det bagvedliggende aftalegrundlag er mangelfuldt, eller modkontrahentens underskriver ikke har tilstrækkelig bemyndigelse, vil udgøre en dokumentationsrisiko for virksomheden.

Personrisiko opstår i de tilfælde, hvor en person påfører virksomheden tab eller på bekostning heraf tilegner sig personlige gevinster, som burde være tilgået virksomheden. Denne risiko henføres både til tilsigtede besvigelser samt fejl som følge af manglende kompetencer eller ressourcer. Risikoen reduceres ved oprettelse af tilstrækkelige interne kontroller samt stærke procedurer for kommunikation og sikring af at rette personer har tilstrækkelige kompetencer.

Ligesom der er tilknyttet risici ved virksomhedens personer, har virksomheden risici tilknyttet anvendelsen af deres systemer. Disse risici knytter sig til fejl og mangler, men i lige så høj grad til hensigtsmæssigheden af systemer samt anvendeligheden af de rapporter, disse leverer til brug for virksomhedens overvågning og styring.

2.2 Regnskabsmæssig behandling af afledte finansielle instrumenter

Den internationale regnskabsstandardudsteder IASB har udstedt IAS 39, som er den internationale regnskabsstandard, som omhandler indregning og målingen af finansielle instrumenter, herunder afledte finansielle instrumenter, mens klassifikation og oplysninger, jævnfør henholdsvis IAS 32 og IFRS 7, behandles yderligere senere i opgaven.

Afledte finansielle instrumenter defineres, jf. IAS 39.9, som en kontrakt:²⁵

- 1) hvis værdi ændres som følge af ændringer i en specifik rentesats, værdipapirkurs, råvarepris, valutakurs, pris- eller renteindeks, kreditvurdering eller kreditindeks eller lignende underliggende variabler. Er den underliggende variabel ikke-finansiell, må variabelen ikke vedrøre nogen af de involverede parter i kontrakten,

²⁵ (Feddersen & Steffensen, 2012, s. 776)

- 2) som ved indgåelsen ikke kræver eller kun kræver en begrænset nettoinvestering i forhold til andre typer kontrakter, der påvirkes på tilsvarende måde af ændrede markedsvilkår, og
- 3) som afregnes på et fremtidigt tidspunkt.

Redegørelsen for, hvorvidt en kontrakt overholder definitionen af et afledt finansielt instrument i henhold til IAS 39.9 kan være vanskelig, især med henblik på konstatering af, hvorledes værdien af kontrakten ændres som følge af de underliggende variabler, jf. punkt 1 ovenfor. Denne del af definitionen har til formål at adskille afledte finansielle instrumenter fra forsikringskontrakter.²⁶ En kontrakt, hvor indehaveren modtager kompensation på baggrund af forhold, som er specifikke for virksomheden, vil således kunne kategoriseres som en forsikringskontrakt, og her kunne der være tale om tabt omsætning som følge af ugunstige vindforhold i en periode ved drift af eksempelvis en vindmøllepark. Medfører kontrakten derimod kompensation for tabt omsætning, som følge af et generelt prisfald på eksempelvis aftaget el, vil der være tale om et afledt finansielt instrument, da prisen på el i markedet ikke er specifik for virksomheden.

Overholdelse af 2. betingelse fremgår som udgangspunkt klart af derivatkontrakten. Terminskontrakter og swaps er karakteriseret ved, at der normalt ikke er nogen kostpris ved indgåelse af kontrakten, da udsteder og erhverver sædvanligvis påtager sig en symmetrisk risiko. Omvendt vil der ved en option altid være en kostpris, da udstederen påtager sig en ensidig risiko og således skal kompenseres herfor ved udbetaling af præmie fra erhververen på indgåelsestidspunktet. Hvis kontrakten har specificerede afregnings- og udløbsdatoer, vil tredje betingelse vurderes at være opfyldt.

De forskellige typer af afledte finansielle instrumenter i relation til energi- og råvarederivater er omtalt i afhandlingens afsnit 2.1.1.1, hvortil der henvises for nærmere beskrivelse.

2.2.1 Indbyggede afledte finansielle instrumenter

Afledte finansielle instrumenter kan forekomme både som selvstændige kontrakter, ligesom de kan være indbygget i andre kontrakter. Sidstnævnte skal behandles som selvstændige afledte finansielle instrumenter, hvis de økonomiske karakteristika og risici ikke er nært forbundet med hovedkontraktens og et lignende separat instrument med de samme kontraktbetingelser opfylder definitionen for et afledt finansielt instrument. Det er ligeledes en betingelse, at det kombinerede instrument, forstået som hovedkontrakten og det indbyggede afledte finansielle instrument, ikke måles til dagværdi med de dertilhørende dagsværdireguleringer indregnet i årets resultat.²⁷ Et indbygget afledt finansielt instrument kan eksempelvis være valutaelementet i en aftale om køb af råolie, hvor aftalen principielt har samme regnskabsmæssige effekt som en valutaterminskontrakt, hvis de økonomiske karakteristika heri er nært forbundne med hovedkontrakten. Er aftalen indgået i en valuta, der hverken er funktionel valuta for nogen af aftaleparterne eller en normalt anvendt valuta ved handel med råolie eller øvrig handel i de involverede lande. Den

²⁶ (Feddersen & Steffensen, 2012, s. 777)

²⁷ (IASB, IAS 39) 39.11

regnskabsmæssige effekt vil være, at hovedkontrakten anses at være indgået i den lokale valuta, hvor der samtidig er indgået valutaterminskontrakt på køb og salg af fremmed valuta. Denne kontrakt skal måles til dagværdi i balancen, hvor alle reguleringer til dagsværdi skal føres over resultatopgørelsen, medmindre kontrakten opfylder betingelserne for at afdække valutarisikoen og dermed kan behandles som regnskabsmæssig sikring, hvor dagsværdireguleringer føres direkte på egenkapitalen. Regnskabsmæssig sikring omtales yderligere senere i afhandlingen.

2.2.2 Indregning og måling efter IAS 39

2.2.2.1 Første indregning af afledte finansielle instrumenter

Første indregning af afledte finansielle instrumenter følger bestemmelserne for regnskabsmæssig behandling af aktiver og forpligtelser efter IAS 39, hvorfor der i det følgende vil blive beskrevet de generelt gældende rammer for indregning og måling af finansielle instrumenter efter de internationale regnskabsstandarder.

Finansielle aktiver skal indregnes på det tidspunkt, hvor selskabet bliver berettiget til eller forpligtet af aktivet i henhold til kontrakten.²⁸ Bestemmelsen betyder, at finansielle aktiver, som hovedregel skal indregnes på kontraktens indgåelsestidspunkt, dog med undtagelse af finansielle aktiver der handles på almindelige markedsmæssige vilkår, hvor bestemmelserne indeholder en praktisk bestemmelse, der eksempelvis omhandler handel med værdipapirer på et reguleret marked. Indregningen af disse finansielle aktiver kan indregnes enten på handelstidspunktet eller afregningstidspunktet.²⁹

Ophør med indregning af et finansielt aktiv skal ske når de kontraktlige rettigheder til aktivet udløber, eller når selskabet overdrager det pågældende aktiv til tredjemand.³⁰ Ved vurdering af, hvorvidt et selskab har overdraget den kontraktlige rettighed til et finansielt aktiv, skal det fastlægges, om alle risici og fordele tilknyttet det pågældende aktiv er overført til erhververen af aktivet. Beholder overdrageren nogle af de risici og fordele, der er tilknyttet aktivet, skal selskabet have opgivet kontrollen med aktivet, førend der kan ske ophør med indregning. En overdragelse af kontrol samt økonomiske risici og fordele medfører et ikke ubetinget krav om, at selskabet har afgivet sine rettigheder til fremtidige pengestrømme fra det finansielle instrument, hvilket normalt aftales i en juridisk bindende overdragelsesaftale. Afvigelsen fra kravet om overdragelsen af rettighederne forekommer i aftaler, hvor overdrageren aftalemæssigt fastholder rettigheden til fremtidige pengestrømme, men er forpligtet til at videresende pengestrømmene til erhververen. En overdragelse anses for at have fundet sted, når overdrageren har en ubetinget pligt til, uden væsentlig forsinkelse, at betale modtagne beløb videre til erhververen og er begrænset til at videresende beløb, han selv

²⁸ (IASB, IAS 39) 39.14

²⁹ (IASB, IAS 39) 39.38

³⁰ (IASB, IAS 39) 39.18

har modtaget, samt ikke er berettiget til at videresælge aktivet eller stille det til sikkerhed over for tredjemand.³¹

Finansielle forpligtelser skal indregnes på det tidspunkt, hvor selskabet er forpligtet af aftalen.³² Overordnet set kan man drage store paralleller mellem standardens kriterier for indregning af forpligtelser og aktivernes ligeså. Det er således en normal antagelse, at finansielle forpligtelser, indgået på almindelige markedsvilkår, kan behandles på samme vis som de underliggende finansielle aktiver. Ophør af indregning af en finansiell forpligtelse sker, når forpligtelsen opfyldes, annulleres eller udløber.³³

Afledte finansielle instrumenter skal indregnes til dagsværdi, når virksomheden bliver genstand for de kontraktlige forpligtelser, der er forbundet med instrumentet, hvilket typisk vil være på transaktionstidspunktet. Dagsværdien for kontrakten varierer i forhold til det sikringsinstrument, der anvendes, men vil typisk udgøres af kostprisen på transaktionstidspunktet. For eksempel karakteriseres terminskontrakter og renteswap ved som udgangspunkt at have en kostpris på nul, da aftaleparterne på indgåelsestidspunktet påtager sig en symmetrisk risiko i form af den gensidigt bebyrdende aftale. Fastslår virksomheden forskel mellem dagsværdi ved første indregning og transaktionsprisen, skal denne forskel indregnes i resultatopgørelsen som en "day one profit/loss". Indregningen af forskellen er betinget af, at værdiansættelsen er foretaget ved anvendelse af niveau 1-input eller ændringer i ikke-observerbare faktorer, som markedsdeltagere normalt vil tage i betragtning ved værdiansættelsen.³⁴

2.2.2.2 Efterfølgende måling af afledte finansielle instrumenter

Et afledt finansielt instruments værdi ændres som et modsvar på ændringer i den underliggende variabel, hvilket skaber en række interessante fokuspunkter i forhold til den efterfølgende måling i regnskabet. En underliggende variabel kunne eksempelvis bestå af en rente, en vare eller et værdipapir, hvorfor fluktuationer i dennes prissætning vil påvirke instrumentets værdiansættelse.

Finansielle aktiver og forpligtelser måles ved første indregning til dagsværdi på erhvervelsestidspunktet, jf. betingelser oplistet i afsnittet for indregning oven for. Den efterfølgende måling afhænger af, hvilken kategori af finansielle instrumenter efter IAS 39.45 det finansielle aktiv eller forpligtelse tilhører. Der eksisterer fire kategorier af finansielle instrumenter efter IAS 39.9, hvoraf det kan afledes, at afledte finansielle instrumenter som udgangspunkt måles til dagsværdi med dagsværdiregulering over resultatopgørelsen. Undtaget heraf er afledte finansielle instrumenter, der udgør effektive sikringsinstrumenter, som måles til dagsværdi med dagsværdiregulering over anden totalindkomst for den del af dagsværdireguleringen, der kan henføres til den risiko, der søges afdækket.

³¹ *Betingelser for overdragelse jf. (Feddersen & Steffensen, 2012, s. 788)*

³² *(IASB, IAS 39) 39.14*

³³ *(IASB, IAS 39) 39.39*

³⁴ *(IASB, IAS 39) 39.AG76*

Finansielle forpligtelsers efterfølgende måling behandles i IAS 39.47, hvoraf det fremgår, at disse som hovedregel skal måles til amortiseret kostpris ved anvendelse af den effektive rentemetode. En række undtagelser involverer en række finansielle forpligtelser, hvis værdireguleringer til dagsværdi føres over resultatopgørelsen, herunder også afledte finansielle instrumenter, der skal måles til dagsværdi. Dette er dog undtaget af afledte finansielle instrumenter, der er tilknyttet og skal afregnes samtidig med overdragelse af et unoteret egenkapitalinstrument, hvis dagsværdi ikke kan måles pålideligt. Denne forpligtelse skal i lighed med, hvis instrumentet udgjorde et aktiv, måles til kostpris.

Der eksisterer ligeledes undtagelser for finansielle aktiver og finansielle forpligtelser, der klassificeres som sikrede poster, hvilket behandles i forbindelse med redegørelse for regnskabsmæssig sikring i det efterfølgende afsnit.

Afledte finansielle instrumenter kan altså konkluderes at skulle måles til dagsværdi, alternativt til kostpris, hvis det er tilknyttet et unoteret egenkapitalinstrument, hvis dagsværdi ikke kan opgøres pålideligt. Opgørelsen af dagsværdi for de afledte finansielle instrumenter behandles under IFRS 13, hvilket behandles senere i afhandlingen.

2.2.3 Regnskabsmæssig sikring

En virksomhed kan vælge at sikre sine finansielle risici, hvilket indebærer, at den reducerer sin risikoeksponering over for fluktuationer i forskellige variabler som eksempelvis kunne være rentesatser eller prisen på råolie. Den risiko som virksomheden ønsker at afdække, kan hidrøre både fra værdiudsving i aktiver og forpligtelser eller fra størrelsen af forventede fremtidige pengestrømme samt sikring mod valutakursrisiko på en nettoinvestering i udenlandsk valuta.

Der skelnes i praksis mellem økonomisk sikring og regnskabsmæssig sikring. Dette sker, da der ikke nødvendigvis er en sammenhæng mellem den økonomiske sikring der, foretages ud fra et driftsøkonomisk synspunkt og den regnskabsmæssige behandling heraf. Der eksisterer i IAS 39 en række bestemmelser, der kan foranledige forskellig regnskabsmæssig behandling af sikringstransaktionen og det sikrede finansielle instrument.

Regnskabsmæssig sikring betyder klassifikation af et eller flere sikringsinstrumenter, så ændringer i deres dagsværdi helt eller delvist udligner ændringer i den sikrede posts dagsværdi eller i størrelsen af fremtidige pengestrømme knyttet til den sikrede risiko.³⁵ En anvendelse af bestemmelsen omkring regnskabsmæssig sikring kræver overholdelse af en række omfattende dokumentationskrav.³⁶

Anvendelsen af regnskabsmæssig sikring kan alene ske, når den afdækkede risiko i sidste ende vil kunne have ramt resultatopgørelsen. Regnskabsmæssig sikring giver virksomheden mulighed for at matche visse

³⁵ (Feddersen & Steffensen, 2012, s. 809)

³⁶ (IASB, IAS 39) 39.89-102

reguleringer til dagsværdi for finansielle instrumenter, herunder afledte finansielle instrumenter, med reguleringer på det sikrede, hvilket vil sikre en reduceret volatilitet i driften, da denne proces vil eliminere eller reducere driftspåvirkningen. Regnskabsmæssig sikring udgør således en undtagelse fra hovedreglen om, at afledte finansielle instrumenter skal måles til dagsværdi med reguleringer over totalindkomsten, som omtalt tidligere i afsnittet. Regnskabsmæssig sikring er også kaldet afdækning eller hedging.

Regnskabsstandarden indeholder en række begrænsninger for, hvilke finansielle instrumenter der kan anvendes som sikringsinstrumenter. Det betyder overordnet at hvis betingelser til politikker, dokumentation og effektivitet er opfyldt, så kan afledte finansielle instrumenter eller en andel heraf benyttes til at afdække alle tænkelige finansielle risici. Dette dog betinget af, at løbetiden for sikringsinstrumentet ikke overstiger løbetiden for det sikrede. Herudover kan primære finansielle instrumenter alene anvendes begrænset som sikringsinstrument til eksempelvis afdækning af valutakursrisiko. Et afledt finansielt instrument kan forekomme at skulle sikre flere forskellige risici. Denne opdelte sikring skal regnskabsmæssigt udskilles og behandles særskilt.

Anvendelse af regnskabsmæssig sikring kræver vurdering af, hvorvidt sikringen kan anses at være effektiv, hvilket kun kan konkluderes, hvis sikringsinstrumentet ved indgåelsen samt i fremtidige regnskabsår forventes at være meget effektiv til at udligne ændringer i dagsværdi eller pengestrømme, som kan henføres til den risiko, som sikringen har til hensigt at afdække. Vurderingen af sikringseffektivitet skal som minimum foretages hver gang, virksomheden udarbejder sit årsregnskab eller delårsregnskab.³⁷

For at sikringen kan vurderes at være meget effektiv, skal sikringens faktiske resultater ligge inden for et interval på 80-125 %, hvilket praktisk betyder, at der skal ske en relativ sammenholdelse mellem værdireguleringer på henholdsvis sikringsinstrumentet og det sikrede.

Dagsværdisikring omfatter som begrebet også indikerer, en sikring mod risiko for fluktuationer i et givent aktiv eller forpligtelse en virksomhed kan være eksponeret for. Sikring af dagsværdi kan ske gennem anvendelse af forskellige sikringsinstrumenter. Konsekvensen ved anvendelse af dagsværdisikring er, at den del af dagsværdireguleringen på det sikrede, der kan henføres til den risiko, der sikres, indregnes i resultatopgørelsen sammen med dagsværdireguleringen af sikringsinstrumentet.

Som beskrevet oven for vil den regnskabsmæssige behandling af dagsværdisikring medføre, at dagsværdireguleringen på sikringsinstrumentet indregnes i resultatopgørelsen, hvorimod det sikrede udelukkende reguleres med den andel, der kan henføres til den risiko, der sikres. Resultatpåvirkningen for nettoposteringen vil således reflektere ineffektiviteten af det indgåede sikringsinstrument. Måles det sikrede allerede til dagsværdi, hvor dagsværdireguleringer posteres over resultatopgørelsen, vil anvendelse af regnskabsmæssig sikring ikke give anledning til nogen forskelle i indregningen af dagsværdireguleringen på

³⁷ (IASB, IAS 39) 39.AG106

henholdsvis sikringsinstrumentet og det sikrede, hvorfor anvendelse af regnskabsmæssig sikring i realiteten ikke har nogen betydning. Er det sikrede et ikke-finansielt aktiv, eksempelvis en beholdning af råvarer som eksempelvis olie, fremgår det af standarden, at kursreguleringen skal amortiseres over resultatopgørelsen, dog uden at standarden angiver en specifik model herfor. Det må i den henseende antages, at amortiseringen skal foregå i takt med forbruget af den anskaffede råvarebeholdning.

Pengestrømssikring omfatter både sikring af pengestrømme fra eksisterende aktiver og forpligtelser samt sikring af pengestrømme baseret på fremtidige transaktioner. Et eksempel på pengestrømssikring kan være en virksomheds sikring af indkøbspriser på energi og råvarer ved en råvareswap. Denne markedsrisiko afdækkes ved at indgå en aftale om råvareswap, hvor man mod at betale en given fast pris modtager betaling af en variabel pris. Pengestrømssikring afskiller sig fra dagsværdisikring ved, at de løbende kursreguleringer på sikringsinstrumentet udskydes via anden totalindkomst for på den måde at blive henstillet på egenkapitalen, indtil det sikrede indregnes. Indregningen sker således, at den effektive del af værdireguleringen indregnes i anden totalindkomst og indgår i en særskilt reserve under egenkapitalen, mens en ineffektiv del af værdireguleringen i form af oversikring skal indregnes i resultatopgørelsen. Oversikring forekommer i det tilfælde, hvor sikringseffektiviteten overstiger 100 %. Omvendt vil en undersikring ikke have nogen påvirkning på resultatopgørelsen, da en sikringseffektivitet op til 100 % vil blive indregnet direkte i sikringsreserven under egenkapitalen.

Er der ved pengestrømssikringen tale om sikring af en fremtidig transaktion, skal de akkumulerede værdireguleringer indregnes som en særlig reserve under egenkapitalen, hvis den sikrede transaktion resulterer i et finansielt instrument, tilbageføres i takt med at det sikredes forventede fremtidige pengestrømme påvirker resultatopgørelsen.³⁸

Resultater den sikrede fremtidige transaktion i et ikke-finansielt aktiv eller en ikke-finansiell forpligtelse, kan virksomheden vælge at anvende en af følgende metoder for omklassificering af de akkumulerede værdireguleringer, der er parkeret på egenkapitalen:

- a) Omklassificering i takt med, at det sikrede påvirker resultatopgørelsen, hvilket er den samme model der anvendes, hvor det sikrede resulterer i et finansielt aktiv eller en finansiell forpligtelse
- b) Basisjustering, hvilket vil sige, at de akkumulerede værdireguleringer tillægges kostprisen af det erhvervede aktiv eller påtagne forpligtelse.

Anvendelse af basisjustering ved indregning af eksempelvis en anskaffet råvarebeholdning vil således resultere i, at råvarebeholdningen indregnes til kostprisen i den valuta, varen er handlet. Basisjustering kan, som det blev anført ovenfor, ikke anvendes ved finansielle aktiver og forpligtelser, da disse skal måles til dagsværdi ved første indregning.

³⁸ (IASB, IAS 39) 39.97

Resultater den sikrede transaktion i en indtægt eller omkostning, skal den akkumulerede værdiregulering indregnes i resultatopgørelsen simultant med indregningen af transaktionen.

Som tillæg til kapitlet ovenfor omkring indregning og måling af finansielle instrumenter efter IAS 39, vil vi i det følgende behandle klassifikationsbestemmelser og modregningsbestemmelser efter IAS 32.

2.2.4 Klassifikation af finansielle instrumenter efter IAS 32

Foruden indregnings- og målingsbestemmelser er det interessant at undersøge, hvilke præsentationsmæssige forhold, man som virksomhed skal være opmærksom på ved anvendelse af afledte finansielle instrumenter. Bestemmelser for præsentation samt modregning af finansielle aktiver og finansielle forpligtelser fremgår af IAS 32, hvilket vi i det følgende vil give et overblik over hovedindholdet af.

Generelt om finansielle instrumenter kan det konstateres, at alle aftalebaserede monetære poster vil være omfattet af definitionen. En gensidigt bebyrdende uopfyldt kontrakt om fremtidig levering af varer eller ydelser udgør ikke et finansielt instrument, da den udelukkende udtrykker henholdsvis ret og pligt til overdragelse af en vare eller ydelse, dog med undtagelse af aftaler omhandlende ikke-finansielle aktiver, hvor der kan ske afvikling ved nettoafregning, og hvor aftalen ikke er indgået med henblik på, at de underliggende ikke-finansielle aktiver skal indgå i virksomhedens normale drift i form af ordinære køb og salg.

Modregning af finansielle forpligtelser og finansielle aktiver med samme modpart modregnes alene, når følgende betingelser anses for opfyldt:³⁹

- Aftalen giver en af parterne eller begge parter ret til at nettoafregne.
- Aftalen giver ikke eksplicit mulighed for nettoafregning, men virksomheden har praksis for nettoafregning af lignende kontrakter, herunder ved indgåelse af modgående kontrakter.
- Virksomheden har til hensigt enten at nettoafregne eller at realisere aktivet og indfri forpligtelsen i umiddelbar forlængelse heraf.
- Den underliggende vare kan umiddelbart omsættes til likvider.

Den aftalebaserede ret til modregning skal være generel, således at modregning ikke udelukkende er tilladt ved konkurs eller modpartens misligholdelse, hvis betingelserne for modregning skal opretholdes.

Selvom den aftalebaserede ret til modregning eksisterer, vil modregning af derivater ofte være udfordrende, da derivaterne ofte har forskellige afviklingstidspunkter eller pengestrømme. Det kan derfor normalt være en væsentlig udfordring at identificere matchende pengestrømme, som kan modregnes på specifikke tidspunkter, og hvor relevant via samme clearing-central. For at opfylde kriteriet om simultan afregning af derivater skal afviklingen af forretningerne ske i samme øjeblik. Dette skyldes, at alene ved udveksling af

³⁹ (IASB, IAS 32) 32.42

forretningerne i samme øjeblik vil udvekslingen af pengestrømmene svare til et nettobeløb og dermed eliminere såvel likviditets- som kreditrisiko. Det skal bemærkes, at selv en mindre tidsmæssig forskydning derfor vil medføre, at kriteriet om simultan afregning ikke er opfyldt. Herudover medfører selve afviklingen en risiko i form af modpartens manglende opfyldelse af det ene derivat. Derfor skal afviklingen af derivaterne være gensidig betinget.

Er betingelserne for nettoafregning opfyldt, vil kontrakten enten udgøre et afledt finansielt instrument, eller vil skulle behandles som sådan i henhold til IAS 39.⁴⁰

Ovenfor har vi redegjort for bestemmelserne efter IAS 32. Denne standard indeholder efter implementeringen af IFRS 7 omhandlende oplysninger om finansielle instrumenter, nu alene bestemmelser for sondringen mellem finansielle instrumenter og egenkapital samt bestemmelser om præsentation og modregning af finansielle instrumenter. IFRS 7 indeholder samtlige bestemmelser om oplysninger for finansielle instrumenter, hvorfor denne standard behandles nedenfor.

2.2.5 Oplysningskrav i henhold til IFRS 7

En virksomhed skal i anvendt regnskabspraksis oplyse alle væsentlige målegrundlag anvendt ved udarbejdelse af årsregnskabet, herunder øvrige regnskabsprincipper, der vurderes relevant for forståelsen af årsregnskabet. Foruden gængse præsentationsbestemmelser efter IAS 1 findes en række oplysningskrav for finansielle instrumenter, hvilket behandles i IFRS 7. Standarden indeholder, som nævnt i afsnit 2.2.4., alle oplysningsbestemmelser om finansielle instrumenter og bør læses i sammenhæng med IAS 39 om indregning og måling samt IAS 32 om sondringen mellem finansielle instrumenter og egenkapital samt præsentation.

Standarden om oplysningsbestemmelser for finansielle instrumenter indeholder krav gældende for finansielle instrumenter ud fra den kategorisering, der med det formål at fastlægge målingsregler, blev foretaget under IAS 39.⁴¹ Således skal den regnskabsmæssige værdi oplyses i den finansielle stilling eller i noterne for hver kategori. Andre oplysninger knytter sig til grupper af finansielle instrumenter, hvor oplysningskravet er mere virksomhedsspecifikt. Gruppeantallet forventes at overstige antallet af kategorier en virksomhed benytter sig af og kan derfor ses som en yderligere specifikation af de kategorier, som defineres efter IAS 39. Det fastslås, at virksomheden som minimum skal foretage separat gruppering af instrumenter, der måles til henholdsvis dagsværdi og amortiseret kostpris. Der skal således oplyses om den regnskabsmæssige værdi for hver kategori af finansielle instrumenter, hvor oplysningen gives enten direkte i balancen eller i noterne.

⁴⁰ (IASB, IAS 39) 39.6b

⁴¹ (IASB, IFRS 7) 7.8

Der er ikke krav om, at der udarbejdes en specifikation pr. gruppe af finansielle instrumenter, selvom dette i praksis ofte vil forekomme, da flere virksomheder formentlig vil vælge at lade balancepræsentationen følge grupperingen af de finansielle instrumenter.⁴²

Der eksisterer endvidere oplysningskrav for bestemte gevinster og tab, herunder gevinster og tab på afledte finansielle instrumenter, uanset om denne indregnes til dagsværdi over resultatopgørelsen eller med dagsværdiregulering over anden totalindkomst. Der skal ligeledes gives oplysning om periodens samlede nedskrivning på finansielle aktiver.⁴³

Gevinster og tab, der måles til dagsværdi over resultatopgørelsen, kan opgøres enten som periodens samlede afkast inklusiv renter og udbytte eller som afkast eksklusiv renter og udbytte. Vælges sidstnævnte opgørelsesmulighed, vil virksomheden skulle opgøre renteafkast eller renteomkostningen ved anvendelse af den effektive rentes metode.

Gevinster og tab på instrumenter, der måles til dagsværdi over anden totalindkomst, er periodens samlede afkast eksklusiv renter opgjort efter den effektive rentes metode. Nedskrivninger eller salg af et instrument, hvis gevinst og tab føres over anden totalindkomst, vil således generere en tilbageførsel fra egenkapitalen.

Oplysning om periodens nedskrivning på finansielle aktiver skal gives pr. gruppe af aktiver, hvorimod der ikke eksisterer et krav om oplysning af den samlede nedskrivning af aktiverne.⁴⁴ Dette modstrider dog reelt af IFRS 7.37, som danner grundlag for et krav om oplysning af finansielle aktiver, som hver for sig er opgjort som værdiforringede på balancedagen.

2.2.5.1 Oplysninger ved regnskabsmæssig sikring

Transaktioner, der bliver behandlet efter reglerne om regnskabsmæssig sikring efter IAS 39, skal overholde en række oplysningskrav.⁴⁵ Der skal gives oplysninger om, hvilken transaktionstype der er tale om, samt om det er dagsværdi eller pengestrømme, der afdækkes, herunder hvilken finansiell risiko der afdækkes, eksempelvis om der er tale om renterisiko, valutarisiko, råvarepriserisiko eller lignende.

Ved pengestrømssikring skal der angives forfaldstidspunkt på de sikrede transaktioner, ligesom bevægelserne på sikringsreserven skal specificeres som henholdsvis til- og afgang opdelt på de beløb, der indregnes som en del af et ikke-finansielt aktivs kostpris, kaldet basisjustering, og beløb der indregnes i resultatopgørelsen. Det skal præciseres, hvilke poster i resultatopgørelsen der berøres af tilbageførte beløb, hvilket er et krav, der formodes at være opstået som følge af, at hverken IAS 1 eller IAS 39 indeholder klassifikationskrav vedrørende tilbageførte transaktioner i forbindelse med pengestrømssikring.

⁴² (Feddersen & Steffensen, 2012, s. 236)

⁴³ (Feddersen & Steffensen, 2012, s. 235)

⁴⁴ (Feddersen & Steffensen, 2012, s. 238)

⁴⁵ (IASB, IFRS 7) 7.22-24

Endelig skal den ineffektive del af sikringsinstrumentet, som er indregnet i resultatopgørelsen, oplyses.⁴⁶ Samme bestemmelser er gældende for den ineffektive del af sikring af nettoinvestering i udenlandske enheder, da denne behandles på samme vis som pengestrømssikring. For dagsværdisikring skal den indregnede værdiregulering på det sikrede samt sikringsinstrumentet oplyses, således oplyses den ineffektive del af sikringen indirekte, da denne udgør forskellen mellem disse to.

2.2.5.2 Dagsværdier og oplysninger

Virksomheder skal angive oplysninger omkring dagsværdier på balancedagen for hver gruppe af finansielle aktiver og forpligtelser. Oplysningen skal opdeles i passende kategorier i forhold til arten af de givne oplysninger under hensyntagen til de pågældende finansielle instrumenters karakteristika, ligesom oplysningerne skal gives i så tilstrækkeligt omfang, at dagsværdien kan sammenholdes med den regnskabsmæssige værdi i balanceposterne.⁴⁷

Virksomheden skal opgive oplysninger i relation til opgørelsen af dagsværdien, hvilket omfatter metoder og væsentlige forudsætninger anvendt ved opgørelsen af dagsværdi, herunder⁴⁸:

- Angivelsen af målekvaliteten af finansielle instrumenter, der måles til dagsværdi ud fra følgende dagsværdihierarki:
 - Niveau 1: Observerbare markedspriser for identiske instrumenter, der handles i et aktivt og reguleret marked
 - Niveau 2: Observerbare markedspriser for sammenlignelige instrumenter, der handles i et aktivt marked eller værdiansættelse ud fra en værdiansættelsesmodel primært baseret på observerbare markedsdata. Herunder findes eksempelvis standardiserede OTC afledte finansielle instrumenter.
 - Niveau 3: Øvrige målinger.
- Oplysninger om bevægelser mellem de 3 niveauer.

For dagsværdiopgørelser ved anvendelse af niveau 3 data fremgår der nogle restriktive oplysningskrav, hvilket kan henføres til, at regnskabsbruger ikke kan observere de anvendte datainput ude i markedet. Ved anvendelse af niveau 3 datainput skal virksomheden således oplyse om bevægelser i den regnskabsmæssige værdi samt angive, hvor stor en del af den samlede dagsværdiændring der er indregnet i henholdsvis resultatopgørelsen og på niveau 3 instrumenterne i balancen. Hvis øvrige forudsætninger, der af tredjemand ville være rimelig at antage, vil føre til en væsentlig anden opgørelse af dagsværdien, skal dette ligeledes anføres.

⁴⁶ (Feddersen & Steffensen, 2012, s. 239)

⁴⁷ (IASB, IFRS 7) 7.6

⁴⁸ (IASB, IFRS 13) 13.72-90

Der skal ikke anføres oplysninger om dagsværdien, hvis denne værdi med al rimelighed tilnærmer sig den regnskabsmæssige værdi. Dette gør sig dog hovedsageligt gældende ved primære finansielle instrumenter, som for eksempel tilgodehavender fra salg og tjenesteydelser og leveringsforpligtelser.⁴⁹

Ved overdragelse af finansielle instrumenter skal der angives en række oplysninger. Bestemmelserne omfatter både transaktioner, der giver anledning til ophør med indregning, samt transaktioner, som ikke berettiger ophør med indregning.

Overdragelse af et finansielt aktiv eller en del af et finansielt aktiv er sket, hvis virksomheden enten:⁵⁰

- a) Overfører de kontraktlige rettigheder til at modtage pengestrømme fra det pågældende finansielle aktiv eller
- b) Bibeholder de kontraktlige rettigheder til at modtage pengestrømme, men påtager sig en kontraktlig forpligtelse til at betale disse pengestrømme til tredjemand i henhold til aftale

Uanset om overdragelsen sker med fuldt ophør af indregning eller uden, skal virksomheden, såfremt denne stadig har engagement i det overdragne aktiv, oplyse forhold, der giver regnskabsbrugerens mulighed for at forstå forholdet mellem overdragne finansielle aktiver, hvor indregning ikke er ophørt fuldt ud, og de dermed forbundne forpligtelser, ligesom virksomheden skal vurdere risikoen og dermed arten af de risici, der er forbundet med virksomhedens fortsatte engagement i de finansielle aktiver, hvor indregning er ophørt.

Overholder virksomheden bestemmelserne for modregning i henhold til IAS 32, beskrevet i afsnit 2.2.4, skal der for finansielle aktiver og forpligtelser, der er præsenteret modregnet, gives følgende oplysninger:⁵¹

- Bruttotilgodehavende og bruttogæld
- Størrelsen af de beløb, der er præsenteret modregnet
- Nettobeløb efter modregning

Her tillægges bestemmelsen om oplysning af beløb, der vil kunne modregnes i henhold til aftale herom, men ikke overholder modregningsbestemmelserne.

2.2.5.3 Art og omfang af finansielle risici

Oplysninger omkring en virksomheds finansielle risici kan gives i årsrapporten eller i et separat dokument, der er tilgængeligt samtidig med årsrapporten. Hvis nedenstående oplysninger ikke gives i årsregnskabet noter, skal der fra noterne være en specifik henvisning til, hvor oplysningerne kan forefindes. Muligheden for at placere finansiell information uden for årsrapporten, er unik i IFRS sammenhæng. Standarden indeholder en række omfattende oplysningskrav for risiciene kreditrisiko, likviditetsrisiko og markedsrisiko,

⁴⁹ (IASB, IFRS 7) 7.29

⁵⁰ (IASB, IFRS 7) 7.42A

⁵¹ (Feddersen & Steffensen, 2012, s. 240)

som blandt andet indebærer virksomhedens forpligtelse til at udarbejde en både kvalitativ og kvantitativ beskrivelse af de finansielle risici.

Den kvalitative beskrivelse skal indeholde den etablerede risikostyring for hver type af de finansielle risici. Beskrivelsen skal omfatte formålet med risikoeksponeringen, samt hvorledes denne risiko opstår for virksomheden. Herudover skal virksomheden redegøre for deres interne kontrolmiljø forbundet med risikoen, herunder politikker og processer for styring og overvågning af eksponeringen.

Redegørelsen skal indeholde informationen om, hvorledes den maksimale eksponering opgøres, samt hvordan det sikres, at den maksimale eksponering ikke overskrides, hvilket for eksempelvis være ved naturlig sikring ved indgåelse af modsatrettede transaktioner eller ved indgåelse af sikringstransaktioner som omtalt i afhandlingens afsnit 2.2.3.

Den kvantitative beskrivelse skal omfatte en række generelle krav, som eksempelvis kunne bestå af oversigter over derivatpositioner eller kategorisering af tilgodehavender efter risiko. Herudover er der en række specifikke krav til hver af de omtalte finansielle risici, hvilke vi kort berører nedenfor.

2.2.5.3.1 Kreditrisiko

Kreditrisikoen er risikoen for tab som følge af, at modparten ikke kan opfylde sine forpligtelser.⁵²

For kreditrisikoen er det gældende, at en virksomhed for hver kategori af finansielle instrumenter skal oplyse den maksimale kreditrisiko, hvilket i normale tilfælde vil svare til den regnskabsmæssige værdi af tilgodehavenderne. Værdien kan dog variere fra den regnskabsmæssige værdi, da opgørelsen ikke må tage hensyn til modregningsadgang, afgivne finansielle garantier eller lånetilsagn. Opgørelsen af den maksimale kreditrisiko må ligeledes ikke tage hensyn til eventuelle sikkerhedsstillelser, hvilket kan ses i sammenhæng med, at denne oplysning fremgår selvstændigt i forbindelse med, at virksomheden skal give oplysninger om vurdering af den økonomiske effekt af modtagne sikkerhedsstillelser.

Der skal endvidere redegøres for kreditkvaliteten, hvilket kunne ske ved opdeling af derivatpositioner med positiv markedsværdi efter risikoklasser ved anvendelse af enten interne eller eksterne ratings. Derivatpositionernes forfald skal ligeledes oplyses ved opstilling af en løbetidsfordeling. Specifikationsgraden af denne skal fastlægges på baggrund af omfanget og karakteren af tilgodehavendet.

Endvidere skal virksomheden forsyne regnskabslæser med en analyse af tilgodehavender, hvor der identificeret individuelt behov for værdiforringelse. Denne analyse bør indeholde årsager til nedskrivningerne, bruttotilgodehavender samt det samlede identificerede nedskrivningsbehov.

⁵² (Feddersen & Steffensen, 2012, s. 241)

2.2.5.3.2 Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko henviser til en virksomheds risiko for ikke at have tilstrækkeligt likviditetsberedskab til at kunne imødegå og opfylde sine finansielle forpligtelser.

De regnskabsmæssige oplysninger skal indeholde en forfaldsanalyse for de finansielle forpligtelser og en beskrivelse af, hvordan den afledte risiko heraf styres. Standarden nævner ikke nogen specifikke krav til tidsperioder i forfaldsanalysen, men indeholder vejledende eksempler på, hvordan virksomheden kan fastlægge en hensigtsmæssig fordeling af tidsintervaller.⁵³ Analysen skal indeholde både primære og afledte finansielle instrumenter, hvor sidstnævnte indgår i analysen på baggrund af forventede forfaldstidspunkter, medmindre disse udgør sikringsinstrumenter og dermed følger forfaldet af det sikrede. Forfaldsanalysen skal basere sig på bruttopengestrømme, hvilket kan have stor illustrativ betydning ved anvendelse af afledte finansielle instrumenter, hvor der er aftalt bruttoafregning, uanset om instrumentets samlede dagsværdi er positiv eller negativ. Det præciseres dog, at indgående pengestrømme bør medtages som en tillægsoplysning. For afledte finansielle instrumenter, hvor betingelserne for nettoafregning er overholdt, vil disse skulle medtages, såfremt den samlede dagsværdi er negativ på balancedagen.

2.2.5.3.3 Markedsrisiko

Markedsrisiko er en virksomheds risiko for ændringer i markedsværdi af finansielle instrumenter eller pengestrømme knyttet til finansielle instrumenter som følge af valutakursændringer, renteændringer eller øvrige markedsprisændringer, herunder priser på råvarer m.v.

Der skal i oplysningerne omkring virksomhedens markedsrisici udarbejdes en følsomhedsanalyse for hver type af risiko, hvor det angives, hvorledes resultat og egenkapital vil blive påvirket ved en sandsynlig ændring af de pågældende variabler på balancedagen. For afledte finansielle instrumenter, der overholder betingelserne for pengestrømssikring eller sikring af en nettoinvestering, vil ændringer i underliggende variable have egenkapitalpåvirkning, da dagsværdireguleringer på disse føres over totalindkomsten, hvilket vi behandlede under IAS 39 omkring indregning og måling af finansielle instrumenter.

Benytter virksomheden en kompleks metode til opgørelse og styring af de finansielle risici, som eksempelvis Value-at-risk⁵⁴, kan virksomheden vælge at gengive kvantitative oplysninger genereret af denne model, dog med forudsætning af, at virksomheden faktisk anvender modellen til styring af de finansielle risici.

⁵³ (IASB, IFRS 7) 7.B11

⁵⁴ Det maksimale tab på en portefølje som følge af en ugunstig udvikling i risikofaktorer oven en given tidshorisont og med given sandsynlighed, jf. (Andresen, 2013, s. 100).

2.2.6 Måling til dagsværdi efter IFRS 13

Standarden er af generel karakter udarbejdet således, at denne skal danne udgangspunkt i de situationer, hvor andre IFRS-standarder enten påkræver eller tillader, at aktiver eller forpligtelser måles til dagsværdi. Standarden indeholder således ikke bestemmelser omkring indregning.

Afledte finansielle instrumenter skal i henhold til tidligere behandlede standard om indregning og måling af finansielle instrumenter måles til dagsværdi⁵⁵, hvilken som udgangspunkt skal opgøres ved anvendelse af IFRS 13.⁵⁶ Dagsværdi defineres som den pris, der ville blive opnået ved salg af et aktiv eller betalt for at overdrage en forpligtelse i en normal transaktion mellem markedsdeltagere på målingstidspunktet.⁵⁷ I forhold til tidligere standarder er det præciseret i IFRS 13, at forpligtelsers dagsværdi opgøres til den værdi, som forpligtelsen kan overdrages til, hvor modtageren har samme kreditrisiko som overdrageren. Kreditrisiko er behandlet særskilt i opgavens afsnit 2.1.1.2.1.

Metodikken er opdelt i en række generelle trin, som bør danne udgangspunkt ved opgørelsen af dagsværdien for det omhandlende aktiv eller forpligtelse. Således skal den aflæggende virksomhed identificere det primære marked eller mest fordelagtige marked, virksomheden har adgang til. Det primære marked forstås som det marked, hvor der er den største handelsvolumen for det pågældende aktiv eller forpligtelse. Eksisterer der ikke et primært marked, vil virksomheden skulle ligge det mest fordelagtige marked til grund. Ved vurdering heraf tillægges transaktionsomkostninger, uanset at disse ikke skal medtages i den endelige opgørelse af dagsværdien.

Værdiansættelsen skal opgøres ved anvendelse af markedsdeltagernes forudsætninger, hvilket således eliminerer eventuelle virksomhedsspecifikke merværdier. Endvidere skal der ved ikke-finansielle aktiver forudsættes maksimal nytteværdi inden for de tekniske og lovmæssige kapacitetsbegrænsninger.

Ved dagsværdimåling af finansielle instrumenter anfører standarden, at anvendelse af seneste bud og udbudspriser bør lægges til grund for værdiansættelsen, hvis disse er det bedste udtryk for dagsværdien. Et modstridende eksempel vil være illikvide derivatkontrakter, hvor seneste handelspriser ikke kan danne grundlag for værdiansættelsen af instrumentet.

Ved værdiansættelsen af finansielle instrumenter skal der tages højde for risikoen for at forpligtelsen ikke bliver indfriet. Dette omfatter ikke alene kreditrisiko, men ligeledes manglende opfyldelse af aftale om aflevering af ikke-finansielle instrumenter i fremtiden. Det præciseres, at der ved værdiansættelsen ikke må tages højde for eventuelle garantier stillet af tredjemand.⁵⁸

⁵⁵ (IASB, IAS 39) 39.46

⁵⁶ (IASB, IFRS 13) 13.5 og 13.8.

⁵⁷ (IASB, IFRS 13) 13.9

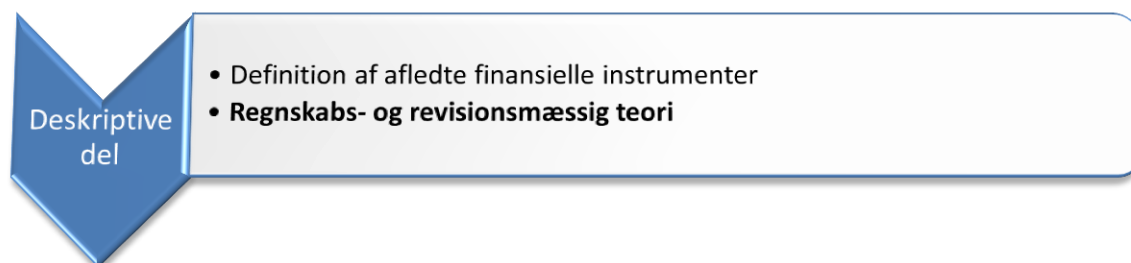
⁵⁸ (Feddersen & Steffensen, 2012, s. 318)

Værdiansættelsen af finansielle aktiver og forpligtelser tager udgangspunkt i det enkelte instrument. Dog eksisterer der en undtagelse for virksomheder, der besidder en gruppe af finansielle aktiver og forpligtelser, og virksomheden forvalter denne gruppe på baggrund af sin nettoeksponering over for enten markedsrisiko eller kreditrisiko i overensstemmelse med en dokumenteret risikostyringspolitik.⁵⁹

Værdiansættelsesstandarden anvender samme dagsværdihierarki, som vi introducerede under vores redegørelse for oplysningskrav efter IFRS 7 i afsnit 2.2.5. Målingen klassificeres derfor efter, hvor observerbare data der anvendes i dagsværdimålingen. Indgår der i dagsværdimålingen et væsentligt gældsinstrument, hvor kreditrisikoen er væsentlig for dagsværdimålingen, er det af betydning, at der foreligger en kreditrating af debitor. Alternativt vil værdiansættelsen være niveau 3 i dagsværdihierarkiet. Modellen til opgørelsen af dagsværdi skal i alle tilfælde søge at maksimere observerbare input og minimere ikke-observerbare input.

Aktiver og passiver, der løbende måles til dagsværdi, skal i årsregnskabet præsenteres således at de inddeles i dagsværdihierarkiet, ligesom der for niveau 3 skal angives bevægelser, gevinst og tab i året, samt i hvilken regnskabslinje posten indgår. Endvidere skal de anvendte værdiansættelsesmodeller samt væsentlige forudsætninger indarbejdet heri, oplyses i årsregnskabet.

2.3 Revisionsmæssig teori knyttet til afledte finansielle instrumenter

2.3.1 Revisionsplanlægning

Formålet med planlægning og risikovurderingshandling er at identificere relevante risici for væsentlig fejlinformation i regnskabet og på baggrund heraf planlægge, hvilke revisionshandling der skal udføres for at imødegå de identificerede risici med henblik at opnå sikkerhed for, at de identificerede risici ikke har resulteret i væsentlig fejlinformation.⁶⁰ Revisionsplanlægningen består af en overordnet revisionsstrategi og en detaljeret revisionsplan. Med udgangspunkt i den overordnede revisionsstrategi kan der udarbejdes en mere detaljeret revisionsplan, der behandler de forskellige forhold, der er identificeret i den overordnede

⁵⁹ (IASB, IFRS 13) 13.48

⁶⁰ (Sudan, Samuelsen, Parker, & Davidsen, Revision i praksis, 2012, s. 93)

revisionsstrategi. Dette bør ske under hensyntagen til behovet for at opnå målene med revisionen ved en økonomisk hensigtsmæssig anvendelse af revisors ressourcer, også kaldet ”effektiv revision”.⁶¹

Nedenfor vil alene de væsentligste faktorer omkring den overordnede revisionsstrategi ved revisionen af afledte finansielle instrumenter, herunder energi- og råvarederivater, blive beskrevet. Der vil naturligt være andre faktorer, der samtidig gør sig gældende ved revisionen af et komplet regnskab, men i forhold til besvarelse af afhandlingens problemstilling samt i et forsøg på at gøre afhandlingen så fokuseret som muligt, er det alene de væsentligste karakteristika og forhold knyttet til revisionen af energi- og råvarederivater, der er redegjort for.⁶²

2.3.2 Overordnet revisionsstrategi

Den overordnede revisionsstrategi og revisionsplan tager udgangspunkt i ISA 300, der omfatter revisors ansvar for at planlægge revisionen af regnskaber.⁶³ Revisor skal udarbejde en overordnet revisionsstrategi, der fastlægger revisionens omfang, tidsmæssige placering og retning, og som tjener som grundlag for udarbejdelse af revisionsplanen.⁶⁴

Bilaget til standarden indeholder eksempler på faktorer, der kan overvejes ved fastlæggelse af den overordnede revisionsstrategi. Fastlæggelsen af den overordnede revisionsstrategi og den detaljerede revisionsplan er ikke nødvendigvis adskilte processer, eller processer der følger hinanden, men er tæt forbundne, da ændringer i den ene kan resultere i konsekvensændringer i den anden.⁶⁵

2.3.2.1 Opgavens karakteristika

Revisor skal ved forståelse af opgavens karakteristika blandt andet forstå den regnskabsmæssige begrebsramme, som regnskabet, der skal revideres, er udarbejdet efter, herunder hvorledes regnskabsposterne og noteoplysninger relateret til processen for afledte finansielle instrumenter skal indregnes, måles og oplyses. Der er derfor i forbindelse med afhandlingens afsnit 2.2 redegjort for den regnskabsmæssige begrebsramme, som de afledte finansielle instrumenter er underlagt, herunder brugen af regnskabsmæssig sikring, og som revisor ved planlægningen af den overordnede revisionsstrategi skal tage i betragtning.

Forståelse af afledte finansielle instrumenter, som virksomheden er eksponeret mod, herunder deres formål og risici forbundet hermed, er også vigtigt i forbindelse med revisors planlægning. Formålet hermed er at vurdere fuldstændigheden og nøjagtigheden af transaktioner relateret til de afledte finansielle instrumenter, at

⁶¹ (IAASB, ISA 300, 2009) 300.A9

⁶² For en komplet liste over eksempler på forhold som revisor kan overveje ved fastlæggelse af den overordnede revisionsstrategi henvises til Bilaget til (IAASB, ISA 300, 2009).

⁶³ (IAASB, ISA 300, 2009) 300.1

⁶⁴ (IAASB, ISA 300, 2009) 300.7

⁶⁵ (IAASB, ISA 300, 2009) Bilag ”Overvejelser ved fastlæggelse af den overordnede revisionsstrategi”

de iboende risici er forstået og styret af virksomhedens ledelse, samt hvorvidt de afledte finansielle instrumenter er behørigt indregnet, målt og oplyst korrekt i regnskabet. Som en naturlig del af det sidste punkt indgår også, hvorvidt de afledte finansielle instrumenter er værdiansat korrekt i overensstemmelse med kravene i den aktuelle regnskabsmæssige begrebsramme.

I forbindelse med fastsættelsen af den overordnede revisionsstrategi og udarbejdelse af revisionsplanen genovervejes sammensætningen af det fastsatte opgaveteam, som vurderet i opgaveaccepten, herunder hvorvidt teamet kollektivt har de fornødne ressourcer, erfaring og kompetencer. Teamet skal derfor have modtaget en passende grad af teknisk træning og opnået færdigheder set i forhold til kompleksiteten af revisionen af energi- og råvarederivater. Yderligere faktorer, der særligt bør overvejes, er antallet af medarbejderressourcer set i forhold til opgavens størrelse, risikovurdering af opgaven, tilgængelighed af medarbejderressourcer, den tidsmæssig placering af opgaven samt behovet for yderligere kompetencer i form af eksperter.⁶⁶ Det er den opgaveansvarlige partner, der ultimativt skal sikre sig, at opgaveteamet og eventuelle eksperter, som ikke er en del af opgaveteamet, tilsammen har de kompetencer og færdigheder, der er påkrævet.⁶⁷ Der skelnes i revisionsstandarderne mellem specialiserede områder inden for revision og regnskab, som eksempelvis it-revision samt revisor- eller virksomhedsudpegede eksperter inden for andre områder end førnævnte, hvis arbejde inden for det pågældende område benyttes af revisor til at hjælpe med at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis.⁶⁸ Værdiansættelse af komplekse finansielle instrumenter er nævnt som eksempel på dette.⁶⁹ Der gives praktiske eksempler på særlige overvejelser i afsnit 3.5 som typisk vil være relevante ved brug af eksperters arbejde i forbindelse med revisionen af energi- og råvarederivater.

Virksomhedens brug af serviceorganisationer, herunder hvordan revisor kan opnå revisionsbevis for udformningen og funktionaliteten af de kontroller, disse udfører, er ligeledes en overvejelse, som revisor bør gøre i forbindelse med planlægningen. Ved virksomhedernes brug af afledte finansielle instrumenter kan benyttelsen af serviceorganisationer eksempelvis være knyttet til brugen af prisinformation fra tredjepart i forbindelse med at få informationer om gældende dagsværdier og prisinput.⁷⁰ Disse tredjeparter kan bestå af enten pristjenester som eksempelvis Bloomberg, Morning Star og Reuters, alternativt fondsmæglere og børser. Risici i den forbindelse kan blandt andet adresseres i revisionen via såkaldte ISAE 3402-erklæringer, som omhandler interne kontroller hos en serviceorganisation⁷¹, som serviceorganisationens revisor efter nærmere aftale udarbejder til brug for kunderne hos serviceorganisationen.

Virksomhedens brug af it er ligeledes en aktuel revisionsmæssig overvejelse ved fastsættelse af den overordnede revisionsstrategi. Revisor skal vurdere virksomhedens brug af it og risici med henblik på mest

⁶⁶ (Eilifsen, Messier, & m.fl, 2010, s. 150-151)

⁶⁷ (IAASB, ISA 220) 220.14

⁶⁸ (IAASB, ISA 620, 2009) 620.6

⁶⁹ (IAASB, ISA 620, 2009) 620.A1

⁷⁰ (IAASB, IAPN 1000, 2011) 1000.52-54

⁷¹ ISAE 3402 omhandler erklæringsopgaver med sikkerhed om kontroller hos en serviceorganisation.

effektivt at opnå egnet og tilstrækkeligt revisionsbevis, herunder hvorvidt revisor kan basere sig på effektive generelle it-kontroller og applikationskontroller for de relevante systemer. Det vil i den forbindelse som oftest være relevant og mest effektivt at inddrage en it-revisor i revisionen, da en generalistrevisor som udgangspunkt ikke er trænet i at foretage revision af eksempelvis komplekse applikationskontroller. I forbindelse med virksomhedens brug af afledte finansielle instrumenter vil it i større virksomheder med en vis transaktionsvolumen typisk være tæt knyttet til disse processer.

Forud for fastlæggelsen af den overordnede revisionsstrategi skal revisor i princippet have afsluttet sine risikovurderingshandlinger og revisionsplan m.v. I praksis udarbejdes udkastet til den overordnede revisionsstrategi og den detaljerede revisionsplan ofte forud for, at risikovurderingshandlingen påbegyndes eller opdateres fra tidligere år, blandt andet baseret på revisors kendskab til virksomheden fra tidligere år. Den overordnede revisionsstrategi og den detaljerede revisionsplan opdateres herefter på baggrund af revisors risikovurderingshandlinger, som vil blive beskrevet nærmere i afsnit 2.3.4.⁷²

2.3.3 Væsentlighedsniveau

I forbindelse med fastlæggelsen af den overordnede revisionsstrategi skal revisor fastsætte væsentlighedsniveauer for planlægningen og udførelsen af revisionen. Yderligere kan det være relevant at fastsætte særskilte væsentlighedsniveauer for bestemte poster i resultatopgørelse, balance eller noteoplysninger, hvis dette måtte være relevant. Dette kan i det senere casestudie vise sig relevant ved revisionen af energi- og råvarederivater ved revisionen af eksempelvis risikonoter.

I praksis vil fastlæggelse af væsentlighedsniveauer på regnskabsniveau som helhed samt væsentlighedsniveau ved udførelse, dvs. på regnskabspostniveau, tage sit udgangspunkt i et fastsat benchmark for virksomheden. Benchmark til fastsættelse af væsentlighedsniveau for regnskabet som helhed vil tage sit udgangspunkt i, hvad revisor på vegne af regnskabsbruger vurderer som væsentligt for, om regnskabet giver et retvisende billede.⁷³

2.3.4 Risikovurderingshandlinger

Revisor skal som led i udarbejdelsen af den detaljerede revisionsplan udføre risikovurderingshandlinger rettet mod at opnå en forståelse af de afledte finansielle instrumenter og relaterede risici, herunder virksomhedens interne kontrol, for derved at skabe et grundlag for at udforme og implementere reaktioner på de vurderede risici for væsentlig fejlinformation, uanset om denne skyldes besvigelser eller fejl. Identifikation

⁷² (Sudan, Samuelsen, Parker, & Davidsen, *Revision i praksis*, 2012, s. 128)

⁷³ (Sudan, Samuelsen, Parker, & Davidsen, *Revision i praksis*, 2012, s. 106)

og vurdering af risiciene for væsentlig fejlinformation sker som anført tidligere på både regnskabsniveau og revisionsmålsniveau.⁷⁴

Revisionsbeviset fra risikovurderingshandlingerne anvendes ligeledes til at afgøre omfang og sammensætning af test af kontroller samt substanshandlingerne rettet mod revisionsmål.

Revisionsstandarderne kræver, at risikovurderingshandlingerne skal omfatte følgende:

Tabel 2.a

Type	Formål
	Risikovurderings-handlinger
Bekræftelse	
Inspektion	X
Efterregning	
Genudførelse	
Observation	X
Analytiske handlinger	X
Forespørgsler	X

Kilde: Uddrag fra (Kiertzner, 2010, s. 76)

Det er dog først ved udførelsen af de yderligere revisionshandling, at revisor opnår egnet og tilstrækkeligt revisionsbevis i forhold til at opnå høj sikkerhed for, at der ikke er væsentlig fejlinformation i regnskabet. Arten af de relevante risikovurderingshandling beskrives nærmere i det følgende.

2.3.4.1 Forespørgsler

Revisor skal i forbindelse med sine risikovurderingshandling foretage en række forespørgsler til de relevante personer i virksomheden. Dette vil især være forespørgsler til den daglige ledelse, øvrige ledende medarbejdere i regnskabsafregningsfunktionen samt en eventuel intern revision. Revisor skal dog også indhente informationer fra andre relevante personer i virksomheden.⁷⁵ I forbindelse med revisionen af afledte

⁷⁴ Ved risici for væsentlig fejlinformation på regnskabsniveau forstås risici, der gennemgribende vedrører regnskabet som helhed og muligvis påvirker mange revisionsmål. Risici af denne art er ikke nødvendigvis risici, der er identificerbare ved specifikke revisionsmål på transaktionstype-, balancepost- eller oplysningsniveau. De repræsenterer snarere omstændigheder, der kan øge risiciene for væsentlig fejlinformation på revisionsmålsniveau, f.eks. gennem den daglige ledelses tilsidesættelse af intern kontrol, jf. (IAASB, ISA 315, 2012) 315.3 og (Sudan, Samuelsen, Parker, & Davidsen, Revision i praksis, 2012, s. 128).

⁷⁵ (IAASB, ISA 315, 2012) 315.A6

finansielle instrumenter kan det derfor i større virksomheder også være fra personer i eksempelvis finans eller treasury-afdelingen, risikostyringsafdelingen (middle office), front office og back office.

2.3.4.2 Analytiske handlinger

Analytiske handlinger udført som risikovurderingshandling, er med til at identificere usædvanlige transaktioner eller begivenheder, ligesom analyser af udviklingen i beløb og nøgletal kan være med til at identificere risici, der kan påvirke revisionen, herunder også relateret til afledte finansielle instrumenter. Yderligere kan det være med til at identificere væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser.⁷⁶ I forbindelse med virksomhedernes brug af afledte finansielle instrumenter vil der typisk fra bestyrelsens og et eventuelt revisionsudvalgs side blive stillet skærpede krav omkring rapporteringen på de afledte finansielle instrumenter, som dermed kan være udgangspunktet for de analytiske handlinger, eksempelvis i form af måneds- og perioderapportering, markedsværdirapporteringer samt eksponeringsværdier i form af eksempelvis VaR, CFaR og Stress.

2.3.4.3 Observation og inspektion

Ved observation observerer revisor andre udføre en proces eller procedure, mens revisor ved inspektion inspicerer registreringer, dokumenter, fysiske aktiver og lokationer m.v. Observation og inspektion understøtter forespørgsler.⁷⁷

Det vil i forbindelse med ovenstående ligeledes være relevant at inddrage information og erfaring med virksomheden, som revisor eventuelt har opnået fra tidligere revisioner.

2.3.5 Forståelse af virksomheden og dens omgivelser, herunder de afledte finansielle instrumenter og deres risici

I forhold til omfanget af forståelsen for virksomheden og dens omgivelser, som revisor skal opnå, benytter revisor sig af sin professionelle dømmekraft. Det skal på den baggrund sikres, at der er opnået en tilstrækkelig forståelse med henblik på at identificere og vurdere risikoen for væsentlig fejlinformation, uanset om denne skyldes besvigelser eller fejl. På den baggrund kan der udformes og implementeres yderligere revisionshandling, der imødegår de identificerede risici.

Revisor skal i forbindelse med de udførte risikovurderingshandling opnå en forståelse af følgende områder af virksomheden:⁷⁸

- Relevante brancheforhold, regulering og andre eksterne forhold

⁷⁶ (Sudan, Samuelsen, Parker, & Davidsen, *Revision i praksis*, 2012, s. 130)

⁷⁷ *Forespørgsler bør som udgangspunkt ikke stå alene som en type af revisionshandling, da der er tale om et svagt bevis jf. (Kiertzner, 2010, s. 69). Ved test af kontrollers funktionalitet kan forespørgselsbeviset dog aldrig stå alene, jf. (Kiertzner, 2010, s. 75)*

⁷⁸ (IAASB, ISA 315, 2012) 315.11

- Virksomhedens art
- Virksomhedens valg og anvendelse af anvendt regnskabspraksis
- Virksomhedens mål og valg af strategier samt de hermed forbundne forretningsrisici
- Måling og gennemgang af virksomhedens regnskabsmæssige præsentation.

Forståelsen opnås ved at udføre handlinger i form af forespørgsler, inspektion osv., som redegjort for i afsnit 2.3.4.

Den opnåede forståelse bør afgrænse sig til forhold, der er relevante i forhold til regnskabet og regnskabsaflæggelsen.⁷⁹ Omvendt er det dog værd at holde sig for øje, at identifikation af forretningsrisici på længere sigt kan blive risici for væsentlig fejlinformation i regnskabet.

Energiderivater anvendes til effektivt at reducere en række af de risici, som virksomheden er udsat for som led i dens primære drift. Omvendt kan anvendelsen af energiderivater også påføre en række risici, der ved spekulativ eller utilsigtet anvendelse kan påføre store tab.⁸⁰ Særlige overvejelser relateret til forståelsen af afledte finansielle instrumenter og deres risici vil blive gennemgået og analyseret i kapitel 3.

2.3.6 Forståelse af den interne kontrol knyttet til afledte finansielle instrumenter

I forbindelse med udførelsen af risikovurderingshandlinger opnås en forståelse for virksomhedens interne kontrol.⁸¹ Formålet hermed er at identificere de typer af potentiel fejlinformation og faktorer, der påvirker dette. På den baggrund vurderes omfanget af yderligere revisionshandling i form af kontroltest og substanshandling.

Nøgleelementer i den interne kontrol kan beskrives ud fra de fem komponenter i COSO-begrebsrammen, som også revisionsstandardernes forståelse for intern kontrol er systematiseret efter.⁸² Det er dog i den forbindelse væsentligt at bemærke, at ikke alle virksomhedens målbegreber relaterer sig til at sikre korrekt finansiell rapportering. Revisors opnåede forståelse kan i den forbindelse begrænse sig til at opnå forståelse for den interne kontrol, der er relevant for regnskabsaflæggelsen, om end der dog skal være opmærksomhed på operationelle og lovgivningsmæssige mål, som vil være væsentlige at iagttage i det omfang at de relaterer sig til præsentation i regnskabet eller tilsvarende.⁸³

Den daglige ledelse, i form af direktionen, er ansvarlig for at varetage udformning, implementering og vedligeholdelse af den interne kontrol, mens den øverste ledelse, bestyrelsen, varetager overvågningen og opfølgningen herpå.

⁷⁹ (Sudan, Samuelsen, Parker, & Davidsen, *Revision i praksis*, 2012, s. 134)

⁸⁰ (IAASB, *IAPN 1000*, 2011) 1000.15

⁸¹ (Eilifsen, Messier, & m.fl, 2010, s. 187)

⁸² (Kiertzner, 2010, s. 94). *Forståelsen for intern kontrol beskrives i (IAASB, ISA 315, 2012)*

⁸³ (Eilifsen, Messier, & m.fl, 2010, s. 188)

Den følgende figur beskriver, i hvilket omfang revisor normalt vil forvente at kunne finde intern kontrol, der eksisterer på henholdsvis virksomhedsniveau samt procesniveau og transaktionsniveau.

Figur 2.2

Component	Entity level	Transaction/Process level
Control environment		
Risk assessment		
Monitoring		
Information and communication		
Control activities		

Kilde: (Ernst & Young, 2015)

Identifikation af intern kontrol på virksomhedsniveau er samtidig med til at vurdere fastsættelsen af vores væsentlighedsniveau ved udførelse, påvirkning på revisors vurderinger af iboende og kontrolrisiko samt art, omfang og tidsmæssig placering af revisors test af kontroller samt substanshandlinger.

Revisor skal opnå forståelse for de følgende fem kontrolkomponenter i virksomheden.

2.3.6.1 Kontrolmiljø

Kontrolmiljøet omfatter governance og ledelsesfunktioner samt den daglige ledelse og øverste ledelses holdninger, opmærksomhed og tiltag vedrørende virksomhedens interne kontroller og dens betydning i disse. Kontrolmiljøet fastsætter tonen i en organisation og har indflydelse på de ansattes kontrolbevidsthed.⁸⁴ Samtidig vurderes det, om den daglige ledelse under opsyn af den øverste ledelse har udviklet og vedligeholdt en kultur af hæderlighed og etisk adfærd, og at den samlede styrke af elementerne i kontrolmiljøet giver et passende grundlag for de øvrige interne kontrolelementer, herunder om disse øvrige elementer undermineres af mangler i kontrolmiljøet.⁸⁵

I relation til virksomhedens brug af energi- og råvarederivater vil revisors gennemgang særligt knytte sig til vurdering af kompetencer i relation til dette, vurdering af deltagelse og involvering fra den daglige og øverste ledelse samt en stærk opsætning af organisationsstrukturen med henblik på at sikre en behørig funktionsadskillelse. Derudover foretager revisor vurdering af ledelsens fastsættelse af risikostyring og mandater.

2.3.6.2 Risikovurderingsproces

Revisor skal i forbindelse med sine handlinger rettet mod virksomhedens risikovurderingsproces vurdere, om virksomheden har en proces til at identificere risici, der er relevante for målene for regnskabsaflæggelse,

⁸⁴ (Sudan, Samuelsen, Parker, & Davidsen, *Revision i praksis*, 2012, s. 136)

⁸⁵ (IAASB, *ISA 315*, 2012) 315.14

skønne over betydeligheden af risiciene, vurdere sandsynligheden for at de indtræder samt beslutte, hvilke foranstaltninger der skal træffes for at håndtere disse risici.⁸⁶

I relation til virksomhedens brug af energi- og råvarederivater vil revisors gennemgang særligt knytte sig til ledelsens proces for vurdering af risici samt styring og overvågning heraf.

2.3.6.3 Overvågning af kontroller

Revisor skal opnå en forståelse af de hovedtyper af aktiviteter, som virksomheden anvender til at overvåge den interne kontrol, der er relevant for regnskabsaflæggelsen, herunder dem, som vedrører de kontrolaktiviteter, der er relevante for revisionen, og hvordan virksomheden iværksætter tiltag til udbedring af mangler i sine kontroller.⁸⁷

I relation til virksomhedens brug af energi- og råvarederivater vil revisors gennemgang i den forbindelse særligt knytte sig til, hvorvidt der er passende overvågning og gennemgang af brugen af afledte finansielle instrumenter. Derudover vurderes brugen af it, som i større virksomheder er særligt relevant, idet det ofte er mere sofistikerede systemer og platforme der holder snor i registreringen og behandlingen af derivatpositioner. Et eksempel kan være, at der ved brud på mandater vil blive fremsendt en rapport til ledelsen eller tilsvarende.

2.3.6.4 Informations- og kommunikationssystemer

Revisor skal opnå en forståelse af de informationssystemer og tilhørende forretningsprocesser, der er relevante for regnskabsaflæggelsen, herunder følgende områder:⁸⁸

- a) de grupper af transaktioner i virksomhedens drift, der er betydelige for regnskabet,
- b) de procedurer i både it-systemer og manuelle systemer, der anvendes til at igangsætte, registrere og behandle disse transaktioner samt rette dem efter behov, overføre dem til finansbogholderiet og rapportere dem i regnskabet,
- c) den tilhørende bogføring, den underliggende information og de specifikke konti i regnskabet, der bruges til at igangsætte, registrere, behandle og rapportere transaktioner, herunder rettelse af fejlinformation, og hvordan information overføres til finansbogholderiet. Bogføringen kan være i enten manuel eller elektronisk form,
- d) hvordan informationssystemet opfanger andre begivenheder og forhold end transaktioner, der er betydelige for regnskabet,

⁸⁶ (IAASB, ISA 315, 2012) 315.15

⁸⁷ (IAASB, ISA 315, 2012) 315.22

⁸⁸ (IAASB, ISA 315, 2012) 315.18

- e) den regnskabsaflæggelsesproces, der anvendes ved udarbejdelsen af virksomhedens regnskab, herunder betydelige regnskabsmæssige skøn og oplysninger, og
- f) kontroller med posteringer, herunder ikke-rutinemæssige posteringer, der benyttes til at registrere ikke-tilbagevendende, usædvanlige transaktioner eller justeringer.

I forhold til virksomhedens informationssystemer og sammenhængen til processer for energi- og råvarederivater, vil revisors gennemgang bero på, hvorvidt informationssystemer eksempelvis er i stand til at opfange og registrere alle handler nøjagtigt, samt at der sker korrekt afregning, værdiansættelse og rapportering. Effektive informations- og kommunikationssystemer medvirker ligeledes til at sikre, at risici bliver styret, samt at kontroller knyttet til energi- og råvarederivater kan blive overvåget af ledelsen.

2.3.6.5 Kontrolaktiviteter

Revisor skal opnå en forståelse for de kontrolaktiviteter, der er relevante for revisionen, og som efter revisors vurdering er nødvendige for at kunne vurdere risiciene for væsentlig fejlinformation på revisionsmålsniveau og udforme yderligere revisionshandlinger som reaktion på de vurderede risici. Dette kræver ikke forståelse for alle kontrolaktiviteter vedrørende enhver betydelig gruppe af transaktioner, balancepost og oplysning i regnskabet eller vedrørende ethvert revisionsmål, der er relevant for dem.⁸⁹

I forbindelse med forståelsen for kontrolaktiviteterne er det væsentligt at notere sig omfanget af it involveret i regnskabsprocesserne, hvorfor forståelsen af kontrolaktiviteterne har en tæt tilknytning til forståelsen af virksomhedens informations- og kommunikationssystemer.

Relevante kontrolaktiviteter er kontrolaktiviteter, der afdækker de risici, som revisor har identificeret og tilknyttet relevante revisionsmål. Hvis revisor har identificeret betydelige risici, skal revisor altid identificere relevante kontrolaktiviteter, der imødegår disse risici.⁹⁰ Såfremt sådanne kontroller ikke er udformet og implementeret, bør dette rapporteres til ledelsen, og der bør foretages udvidet substansrevision som reaktion herpå.

I praksis vil fremgangsmåden ved identifikation af kontrolaktiviteter ofte foregå som illustreret nedenfor:⁹¹

1. Opnå forståelse for processen

Revisor skal identificere og opnå forståelse for de processer, der omfatter behandling og registrering af transaktioner, og som indgår i regnskabet. Når revisor har identificeret alle væsentlige regnskabsposter og noteoplysninger, kan revisor identificere de processer, der genererer input til de pågældende regnskabsposter og noteoplysninger.

⁸⁹ (IAASB, ISA 315, 2012) 315.20

⁹⁰ (IAASB, ISA 315, 2012) 315.29

⁹¹ (Sudan, Samuelsen, Parker, & Davidsen, *Revision i praksis*, 2012, s. 143)

Revisors procesforståelse skal omfatte både de it-mæssige og de manuelle dele af processen. I forbindelse hermed skal revisor opnå en forståelse for, hvorledes transaktioner igangsættes, behandles, registreres, rettes, overføres til finansbogholderiet og rapporteres i regnskabet.⁹² Dette sker i den praktiske revision typisk ved gennemgang af en transaktion fra ”vugge-til-grav”.

2. Identifikation af risici og ”hvad kan gå galt”

Revisor skal herefter identificere risici i processen og ”hvad kan gå galt”. Risici opstår, når der sker noget aktivt i processen, eksempelvis i forbindelse med initiering, registrering osv. Risiciene identificeres på revisionsmålsniveau.

3. Identifikation af kontroller, der imødegår risici

Revisor identificerer de kontroller, der er udformet og implementeret i relation til den pågældende proces. De væsentligste kontroller er de kontroller, som imødegår de identificerede risici. Ved vurderingen af udformningen af en kontrol skal der ske en overvejelse af, hvorvidt kontrollen alene eller i kombination med andre kontroller er i stand til effektivt at forebygge eller opdage og korrigere væsentlig fejlinformation. En utilstrækkelig udformet kontrolaktivitet kan repræsentere en betydelig mangel i den interne kontrol. Ved vurdering af implementering af en kontrolaktivitet menes, at kontrollen er til stedet, og at virksomheden anvender den i overensstemmelse med udformningen. Det giver ikke værdi at vurdere implementeringen af en kontrol, der ikke er effektivt udformet.⁹³

4. Valg af kontroller, som skal testes

Ved valg af en kontrolbaseret revisionsstrategi, eller såfremt der identificeres betydelige iboende risici, udvælger revisor nøglekontroller til test med henblik på at nedbringe kontrolrisikoen, og derved nedbringe den samlede revisionsrisiko⁹⁴.

Kontrolaktiviteter relateret til processer og transaktioner for energi- og råvarederivater skal designes til at forebygge eller opdage og korrigere forhold, der hindrer virksomheden i at nå dets mål. Kontrolaktiviteterne knyttet til processerne for energi- og råvarederivater relaterer sig typisk til godkendelsesprocedurer, funktionsadskillelse, risikostyring, afstemninger, værdiansættelsesmetoder m.v.⁹⁵, hvilket vil blive gennemgået og forklaret yderligere i afhandlingens kapitel 3.

⁹² (Sudan, Samuelsen, Parker, & Davidsen, *Revision i praksis*, 2012, s. 139)

⁹³ (Sudan, Samuelsen, Parker, & Davidsen, *Revision i praksis*, 2012, s. 148)

⁹⁴ Der skal fortsat udføres substanshandlinger. Risikoen for væsentlig fejlinformation kan efter

”Revisionsrisikomodellen” udledes som Iboende risiko x Kontrolrisiko i overensstemmelse med (IAASB, ISA 200, 2009)

⁹⁵ (IAASB, IAPN 1000, 2011) Appendix, punkt 22

2.3.7 Risiko for væsentlig fejlinformation

På baggrund af den opnåede forståelse af virksomheden og dens omgivelser, herunder de afledte finansielle instrumenter og dens interne kontrol, bliver revisor i stand til at identificere risici. Revisor skal identificere og vurdere risiciene for væsentlig fejlinformation på følgende niveauer:⁹⁶

- a) regnskabsniveau, og
- b) revisionsmålsniveau for grupper af transaktioner, balanceposter og oplysninger.

Formålet hermed er at skabe et grundlag for udformning og udførelse af yderligere revisionshandlinger. I forbindelse med risikovurderingen skal revisor fastlægge, om nogle af de identificerede risici er betydelige risici, herunder risiko for fejlinformation som følge af besvigelser. Ved denne vurdering skal revisor se bort fra indvirkningen af identificerede kontrolaktiviteter, der er relateret til risikoen.⁹⁷

2.3.7.1 Iboende risiko

Den iboende risiko er risikoen for, at der opstår fejl i en regnskabspost eller transaktionstype. Vurderingen af den iboende risiko for en regnskabspost foretages på baggrund af en vurdering af regnskabspostens art og kompleksitet.⁹⁸

2.3.7.2 Kontrolrisiko

Kontrolrisikoen er en funktion af effektiviteten af den daglige ledelses udformning, implementering og opretholdelse af interne kontroller til at håndtere konstaterede risici, der truer opfyldelsen af virksomhedens mål, og som er relevante for udarbejdelsen af virksomhedens regnskab. Vurderingen af kontrolrisikoen foretages baseret på kendskabet til de kontrolaktiviteter, som virksomheden har implementeret, og som imødegår risici for fejl af relevans for den enkelte regnskabspost.⁹⁹

2.3.7.3 Identifikation af betydelige risici

Betydelige risici er iboende risici med en højere sandsynlighed for fejl i regnskabet, og hvor effekten af en sådan fejl vurderes stor. Betydelige risici kræver derfor særlige revisionsmæssige overvejelser. Nedenstående figur 2.3 viser betydelige risici beskrevet ud fra sandsynlighed og konsekvens.

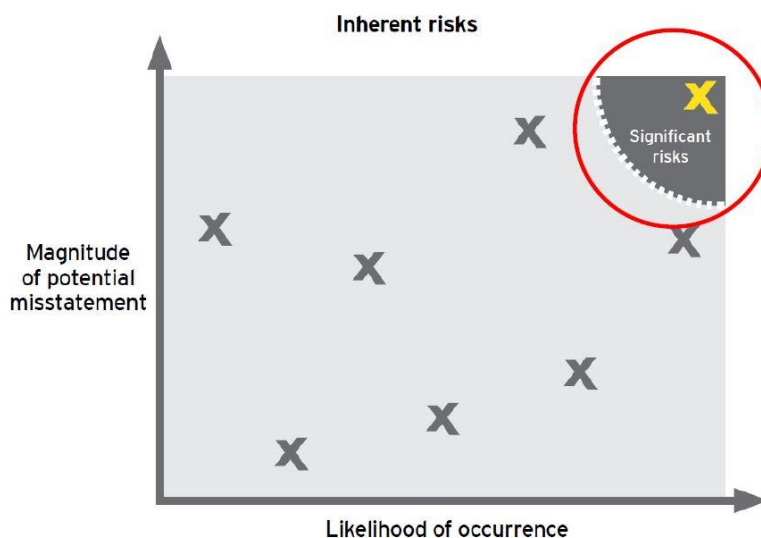
⁹⁶ (IAASB, ISA 315, 2012) 315.25

⁹⁷ (IAASB, ISA 315, 2012) 315.27

⁹⁸ (Sudan, Samuelsen, Parker, & Davidsen, *Revision i praksis*, 2012, s. 152)

⁹⁹ (Sudan, Samuelsen, Parker, & Davidsen, *Revision i praksis*, 2012, s. 152)

Figur 2.3

Kilde: (Ernst & Young, 2015)

Hvis revisor fastslår, at der foreligger en betydelig risiko, skal revisor opnå en forståelse for virksomhedens kontroller, herunder de i afsnit 2.3.6.5 beskrevne kontrolaktiviteter, der er relevante for denne risiko.¹⁰⁰ Dette gælder også selvom revisor ikke har valgt en kontrolbaseret revisionsstrategi.¹⁰¹

Ved vurderingen af, hvorvidt der foreligger betydelige risici, skal revisor som minimum overveje følgende:¹⁰²

- a) om risikoen er en risiko for besvigelser
- b) om risikoen er knyttet til aktuelle betydelige økonomiske, regnskabsmæssige eller andre begivenheder og derfor kræver særlig opmærksomhed
- c) transaktionernes kompleksitet
- d) om risikoen vedrører betydelige transaktioner med nærtstående parter
- e) graden af subjektivitet ved målingen af finansiell information, der er knyttet til risikoen, især ved de målinger, der involverer et bredt interval for målingsusikkerhed, og
- f) om risikoen vedrører betydelige transaktioner, der ligger uden for virksomhedens normale forretningsområde, eller som på anden måde fremstår som usædvanlig.

¹⁰⁰ (IAASB, ISA 315, 2012) 315.29

¹⁰¹ (Sudan, Samuelsen, Parker, & Davidsen, Revision i praksis, 2012, s. 161)

¹⁰² (IAASB, ISA 315, 2012) 315.28

Revisor skal i forbindelse med sin revision være særligt opmærksom på de risici, som kan fremkomme ved revisionen af finansielle instrumenter. Eksempler på dette i praksis kan være følgende:¹⁰³

- Virksomheden har ikke tilstrækkeligt kendskab til typer af derivatprodukter, som virksomheden er eksponeret imod
- Virksomhedens manglende overblik over risici iboende i et finansielt instrument
- Virksomhedens manglende ekspertise til at håndtere risici
- Manglende ekspertise til at værdiansætte
- Manglende interne kontroller i virksomheden
- Ej sammenhæng mellem risici og risikoappetit
- Fuldstændigheden af eksponeringer – er alle eksponeringer taget med.

2.3.7.4 Identifikation af besvigelsesrisici

En særlig kategori af betydelige risici er risikoen for besvigelser. Besvigelsesrisici, der kan resultere i væsentlig fejlinformation, skal altid behandles, som var de betydelige risici.

Revisor skal i forbindelse med sin revision opnå revisionsbevis for, at der ikke er væsentlig fejlinformation, uanset at denne skyldes besvigelser.

De internationale revisionsstandarder beskriver revisors ansvar i relation til besvigelser ved revisionen af regnskaber.¹⁰⁴ Ved revisionen af afledte finansielle instrumenter skal revisor særligt være opmærksom på besvigelser relateret til eksempelvis regnskabsmanipulation, i det omfang at tradere¹⁰⁵ og tilsvarende i virksomheden er aflønnet ved bonus i forbindelse med gevinster på handlen med derivater. Dette kan forekomme i det omfang, at virksomheden har et element af spekulation¹⁰⁶ som en del af deres handel med disse derivater.

2.3.8 Planlægningen af yderligere revisionshandlinger

Med udgangspunkt i de foretagne risikovurderingshandlinger og vurdering af risici for væsentlig fejlinformation skal revisor planlægge yderligere revisionshandlinger. Det overordnede formål hermed er at nedbringe revisionsrisikoen til et acceptabelt lavt niveau, således at revisor med høj grad af sikkerhed kan konkludere, at regnskabet er aflagt i overensstemmelse med den anvendte regnskabsmæssige

¹⁰³ (IAASB, IAPN 1000, 2011) 1000.16

¹⁰⁴ Beskrives i (IAASB, ISA 240, 2009)

¹⁰⁵ Betegnelsen 'trader' anvendes synonymt med betegnelsen 'dealer' igennem hele afhandlingen, og er karakteriseret som en person eller en gruppe af personer ansat i en Front office-funktion, der aktivt bistår ved handlen med derivater mod et eksternt marked (uden for virksomheden).

¹⁰⁶ Spekulation defineres som en mulighed for at genere profit ved handlen med derivater. Modsatrettet er risikoen for et tab.

begrebsramme.¹⁰⁷ Ved fastsættelsen af en kontrolbaseret revisionsstrategi omfatter de yderligere revisionshandlinger både test af kontroller samt substanshandlinger.

2.3.8.1 Yderligere revisionshandlinger

Som nævnt ovenfor, er revisionsbeviset fra risikovurderingshandlingerne med til at afgøre omfang og sammensætning af de yderligere revisionshandlinger. Yderligere revisionshandlinger omfatter test af kontroller samt substanshandlinger rettet mod revisionsmål.¹⁰⁸ Test af kontroller foretages, når det kræves af revisionsstandarderne, og eller når revisor har valgt en kontrolbaseret revisionsstrategi, mens substanshandlinger foretages i form af detailtest og/eller substansanalytiske handlinger.¹⁰⁹ Formålet hermed er, at revisor skal udforme og udføre de revisionshandlinger, der er passende efter omstændighederne med henblik på at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis.¹¹⁰

2.3.8.1.1 Planlægningen af test af kontroller

Ved revision af mere komplekse virksomheder, som eksempelvis handler med energi- og råvarederivater, vil revisor af hensyn til omkostningseffektivitet og muligheden for at opnå egnet og tilstrækkeligt revisionsbevis, ofte anlægge en kontrolbaseret revisionsstrategi. Herved udformes revisionshandlinger med henblik på gennemgang af virksomhedens processer og forretningsgange samt test af udvalgte nøglekontroller, der adresserer risici relateret til de identificerede betydelige processer.

Efterfølgende test af kontroller udføres alene for kontroller, som revisor har fastlagt som udformet til at forebygge eller opdage og korrigere væsentlig fejlinformation ved et revisionsmål. Der skelnes mellem manuelle kontroller, it-afhængige manuelle kontroller og automatiske kontroller og omfang af test afhænger af arten af kontrollen, altså hvorvidt den er manuel eller automatisk, samt at der ved sidstnævnte endvidere er effektive generelle it-kontroller. Derudover sker fastsættelsen af omfanget af stikprøven ofte ud fra frekvensen af kontrollen samt risikoen ved det revisionsmål, som kontrollen afdækker, altså hvor ofte kontrollen forekommer, og om kontrollen afdækker et revisionsmål, hvortil der er knyttet en betydelig risiko eller ej. Samtidig påvirker omfanget af forventede afvigelser i stikprøvefastsættelsen ved test af manuelle kontroller. Stikprøvestørrelser kan enten fastsættes ved brug af en statistikbaseret formel eller ved udøvelse af en faglig vurdering.¹¹¹

Arbejdet omkring test af kontrollers funktionalitet tilrettelægges typisk i årets løb, og benævnes derfor ofte som ”interim revision” eller ”revision i årets løb”. Da dette arbejde som ofte ligger før skæringstidspunktet, vil revisor i forbindelse med årsafslutningen sikre, at de udførte test af kontroller er dækkende for hele

¹⁰⁷ (IAASB, ISA 200, 2009) 200.17

¹⁰⁸ (IAASB, ISA 330, 2009) 330.6 som uddybet i afsnit A4-A8

¹⁰⁹ (IAASB, ISA 500, 2009) 500.A10

¹¹⁰ (IAASB, ISA 500, 2009) 500.6

¹¹¹ (Sudan, Samuelsen, Parker, & Davidsen, *Revision i praksis*, 2012, s. 200)

regnskabsperioden. Der planlægges og udføres særskilte revisionshandlinger i den forbindelse, om end det ikke er i samme omfang som ved revisionen i årets løb. I forhold til test af funktionalitet i den resterende periode er der faktorer som eksempelvis den interne kontrol samt de identificerede risici i virksomheden, som er relevante faktorer i forhold til det yderligere revisionsbevis, der skal opnås for funktionaliteten af kontrollerne.¹¹²

Såfremt visse af kontrollernes effektivitet senere testes ineffektive, vil dette øge kontrolrisikoen og derved risikoen for væsentlig fejlinformation.¹¹³ Dette vil alt andet lige øge omfanget af substanshandlinger, som revisor skal udføre med henblik på at opnå egnet og tilstrækkeligt revisionsbevis.

2.3.8.1.2 Planlægning af substanshandlinger

Grundet de iboende begrænsninger i en virksomheds kontrolaktiviteter samt ledelsens mulighed for tilsidesættelse heraf er det ikke tilstrækkeligt alene at indhente revisionsbevis fra test af kontroller. Planlægningen og udførelsen af substanshandlinger skal derved sikre tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis til at sikre den samlede høje grad af sikkerhed.¹¹⁴ Disse revisionshandlinger er derved planlagt og udformet til at opdage væsentlig fejlinformation på revisionsmålsniveau. Udførelsen af substanshandlinger vil nedbringe opdagelsesrisikoen og derved den samlede revisionsrisiko.

Der sondres mellem to typer af substanshandlinger:¹¹⁵

1. Substansanalytiske handlinger, og
2. Detailtest af grupper af transaktioner, balanceposter og oplysninger.

Planlægningen af omfanget af substanshandlinger afhænger af det fastsatte væsentlighedsniveau og risikovurderingen. Uanset de vurderede risici for væsentlig fejlinformation skal revisor udforme og udføre substanshandlinger for alle væsentlige grupper af transaktioner, balanceposter og oplysninger¹¹⁶, planlægge og udføre specifikke substanshandlinger i relation til regnskabsafslutningsprocessen¹¹⁷ samt planlægge og udføre substanshandlinger, som er rettet mod grupper af transaktioner, balanceposter og oplysninger med betydelige risici.¹¹⁸ Revisor skal derudover overveje, om eksterne bekræftelsesprocedurer skal udføres som substanshandlinger.¹¹⁹

¹¹² (IAASB, ISA 330, 2009) 330.A33

¹¹³ Jf. Revisionsrisikomodellen

¹¹⁴ (Kiertzner, 2010, s. 134)

¹¹⁵ (IAASB, ISA 330, 2009) 330.4

¹¹⁶ (IAASB, ISA 330, 2009) 330.18

¹¹⁷ (IAASB, ISA 330, 2009) 330.20

¹¹⁸ (IAASB, ISA 330, 2009) 330.21

¹¹⁹ (IAASB, ISA 330, 2009) 330.19

2.3.8.2 Revisionsbevis

Med henblik på at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis skal revisor planlægge, udforme og udføre revisionshandlinger, der er passende efter omstændighederne.¹²⁰ Formålet hermed er, at revisor bliver i stand til at drage rimelige konklusioner som grundlag for revisionskonklusionen.¹²¹ De forskellige krav til den information, der anvendes som revisionsbevis er beskrevet nærmere i ISA 500.¹²²

Ved tilstrækkelighed og egnethed forstås henholdsvis den kvantitative og kvalitative måling af revisionsbevis.¹²³ Jo højere risiko for væsentlig fejlinformation, desto mere revisionsbevis skal alt andet lige indhentes og have en vis styrke.

I forhold til tilstrækkeligheden af bevis gives der samtidig separat vejledning om:

- Udvælgelse af alle enheder
- Udvælgelse af specifikke enheder
- Stikprøveudvælgelse

Vurdering af bevisets egnethed skal overvejes med relevans og pålidelighed som de to delaspekter.¹²⁴

Ved styrken af revisionsbeviset forstås, at eksempelvis bekræftelser er stærkere revisionsbevis end forespørgsel. I nedenstående figur er typen af revisionsbevis vist med tendens til faldende generel bevisstyrke.

Typen af handlinger i forbindelse med test af kontroller og substanshandlinger kan omfatte følgende:

Tabel 2.b

Type	Formål	
	Test af kontroller	Substanshandlinger
Bekræftelse		X
Inspektion	X	X
Efterregning		X
Genudførelse	X	X
Observation	X	X

¹²⁰ (IAASB, ISA 500, 2009) 500.6

¹²¹ (IAASB, ISA 500, 2009) 500.4

¹²² (IAASB, ISA 500, 2009) 500.7-11

¹²³ (Eilifsen, Messier, & m.fl, 2010, s. 121)

¹²⁴ (IAASB, ISA 500, 2009) 500.7

Analytiske handlinger		X
Forespørgsler	X	X

Kilde: (Kiertzner, 2010, s. 76)

ISA 500 omtaler endvidere brugen af en eksperts arbejde i forhold til, at hvis information, der anvendes som revisionsbevis, er blevet udarbejdet ved brug af en ledelsesudpeget eksperts arbejde, da skal revisor i det omfang, det er nødvendigt og under hensyntagen til betydeligheden af ekspertens arbejde for revisors formål:

- a) vurdere ekspertens kompetence, færdigheder og objektivitet,
- b) opnå en forståelse af ekspertens arbejde, samt
- c) vurdere egnetheden af ekspertens arbejde som revisionsbevis for det relevante revisionsmål.

I forhold til revisionen af afledte finansielle instrumenter vil dette derfor være relevant, såfremt ledelsen har benyttet sig af en af dem udpeget ekspert. Dette kan eksempelvis være i forbindelse med værdiansættelse af derivater eller lignende.

2.3.9 Anvendelse af en revisorudpeget eksperts arbejde

En revisorudpeget ekspert er en person eller organisation, der har ekspertise inden for andre områder end regnskab eller revision, og hvis arbejde inden for det pågældende område benyttes af revisor til at hjælpe med at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis. En revisorudpeget ekspert kan enten være en revisorudpeget intern ekspert eller en revisorudpeget ekstern ekspert.¹²⁵ Dette kan omfatte ekspertise i forhold til værdiansættelse af komplekse finansielle instrumenter eller lignende.¹²⁶

Ved revision af afledte finansielle instrumenter vil der i forbindelse med revisionen typisk skulle ske en involvering af eksperter. Det grundlæggende element skal være, at opgaveteamet til enhver tid har de nødvendige kompetencer og ressourcer,¹²⁷ hvorfor der som følge heraf typisk vil være behov for at involvere eksperter, da generalistrevisor ikke alene har denne kundskab.

2.3.10 Revision af regnskabsmæssige skøn, herunder dagsværdier

Afledte finansielle instrumenter, der måles til dagsværdi, indebærer, at der i forskelligt omfang udøves regnskabsmæssige skøn ved målingen af instrumenternes værdi på balancetidspunktet. Revision af regnskabsmæssige skøn er reguleret i ISA 540, som vil blive beskrevet nedenfor.

¹²⁵ (IAASB, ISA 620, 2009) 620.6

¹²⁶ (IAASB, ISA 620, 2009) 620.A1

¹²⁷ (IAASB, ISA 220) 220.14

Formålet med den udførte revision er at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for de regnskabsmæssige skøn i regnskabet, hvad enten disse er indregnet eller oplyst, herunder at oplysninger givet i tilknytning hertil er fyldestgørende baseret på den gældende regnskabsmæssige begrebsramme. For at skabe forudsætningen for at kunne identificere og vurdere risici for væsentlige fejl i regnskabsmæssige skøn skal revisor opnå forståelse for regnskabsregulatoriske krav, ledelsens ageren i forhold til identifikation af behov for nye eller ændrede regnskabsmæssige skøn, samt hvordan ledelsen foretager regnskabsmæssige skøn, herunder de anvendte metodikker og modeller, relevante kontroller, og hvorvidt ledelsen har inddraget en ekspert ved fastlæggelsen af de regnskabsmæssige skøn. Revisor skal ligeledes vurdere ledelsens historiske evne til at foretage regnskabsmæssige skøn, hvilket kan gøres ved at udføre en retrospektiv gennemgang. Revisors identifikation og vurdering af risici for væsentlig fejlinformation indebærer en vurdering af den skønsmæssig usikkerhed, der er tilknyttet de regnskabsmæssige skøn, herunder om vurderingen medfører betydelige risici for væsentlige fejl.¹²⁸

Revisors samlede risikovurdering skal danne grundlag for revisors vurdering af, hvorvidt ledelsen på behørig vis har anvendt relevant regnskabsmæssig regulering, samt om metoderne er passende og anvendt konsistent. Revisors risikovurdering influerer direkte på arten og omfanget af de handlinger, der bør udføres med henblik på at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis. Standarden oplister en række handlinger, hvoraf en eller flere skal udføres under hensyntagen til arten af det regnskabsmæssige skøn.¹²⁹

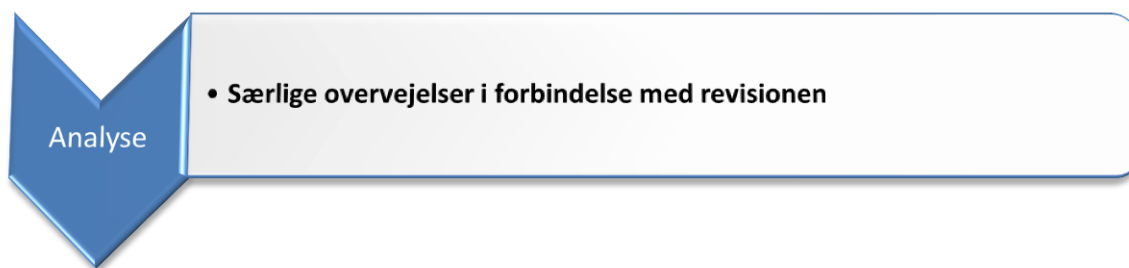
Revisors reaktion på vurderede risici bør ligeledes indeholde en overvejelse om, hvorvidt der med hensyn til kompleksitet og kompetencekrav bør involveres en specialist med henblik på at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis. Såfremt vurderingen af den skønsmæssige usikkerhed medfører betydelige risici for fejlinformation i regnskabet, skal revisor ligeledes vurdere tilstrækkeligheden af oplysninger om den skønsmæssige usikkerhed givet i regnskabet.

Ledelsens vurderinger og beslutninger i forbindelse med regnskabsmæssige skøn gennemgås af revisor med henblik på at identificere manglende neutralitet hos ledelsen.

¹²⁸ (IAASB, ISA 540, 2009) 540.10

¹²⁹ (IAASB, ISA 540, 2009) 540.12

3 Særlige overvejelser ved revisionen af afledte finansielle instrumenter

Kapitlet vil omfatte en gennemgang og analyse af de særlige overvejelser, som revisor bør gøre i forbindelse med revisionen af energi- og råvarederivater. Formålet hermed er at vurdere, hvilke områder som revisor i relation til revisionen af energi- og råvarederivater særligt skal være opmærksom på samt benytte denne viden i den senere operationalisering og diskussion i kapitel 4.

3.1 Governance og risikostyring

Et godt governance setup og effektiv risikostyring er essentielt for en virksomhed, hvis aktiviteter indeholder handel med derivater. Derudover vil det for revisor være nødvendigt i forbindelse med revisionen af virksomheder med en vis transaktionsvolumen af derivater, at basere sin revision på virksomhedens processer og interne kontrol i relation til området, og som har påvirkning på regnskabsaflæggelsen for på den måde at kunne nedbringe sin revisionsrisiko til et acceptabelt lavt niveau. Yderligere vil virksomheden som del af god governance skulle etablere forretningsgange og interne kontroller som led i den operationelle styring af virksomheden.

Det tidligere Committee of European Banking Supervisors (CEBS), der i dag er efterfulgt af European Banking Authority (EBA), har udstukket en guideline og en række principper for styring af operationelle risici ved markedsrelaterede aktiviteter.¹³⁰ Selvom disse guidelines i udgangspunktet er rettet mod kreditinstitutter, kan det også være relevant at tage disse principper i betragtning for ikke-finansielle virksomheder med et vist omfang af handel med derivater, som en del af et godt governance setup. Operationelle risici relateret til brugen af derivater som en del af en virksomheds aktivitet kan relatere sig til eksempelvis uautoriserede handler, komplekse og eksotiske handler, manglende kendskab til området, manglende ekspertise og manglende intern kontrol samt nye derivattyper, herunder mangel på forståelse for sådanne. Derudover incitamentshandel, risici ved brug af modeller samt transaktionsvolumen i forbindelse

¹³⁰ (CEBS - Committee of European Banking Supervisors, 2010)

hermed.¹³¹ ¹³² Mangel på et godt governance setup øger derfor alt andet lige risikoen forbundet med anvendelse af derivater.

3.1.1 Formål og vedtægter

I det omfang at en virksomhed gør brug af derivater, uanset om det er som led i spekulative transaktioner eller som led i risikoafdækning i forbindelse med virksomhedens ordinære aktivitet, bør det særskilt anføres i vedtægternes formålsparagraf, at dette kan indeholdes.¹³³

3.1.2 Organisationsstruktur og funktionsadskillelse

Organisationsstrukturen i virksomheden bør være sat op på en måde, så der er en klar funktionsadskillelse mellem personer og afdelinger, der forestår de initierende, registrerende og kontrollerende dele af handlen med derivater. I praksis vil dette ofte være ved en opdeling i en front office, middle office og back office-funktion. I større virksomheder kan der endvidere være en funktionsadskillelse imellem eksempelvis en controllerfunktion og back office-funktionen. Funktionsadskillelsen bør endvidere være supporteret it-mæssigt i forhold til adgangsrettigheder til systemer samt fysisk via begrænsning i adgang til de respektive lokationer.

Som en del af et godt governance-setup bør der indføres en politik omkring tvungen ferie for personer, der aktivt deltager i handlen med derivater. Formålet er, at de pågældende traderes porteføljer¹³⁴ dermed overdrages til en kollega, og at der derved ikke er mulighed for at tilgå disse.¹³⁵ Denne overdragelse og udelukkelse fra handel på bøgerne i en bestemt periode bør samtidig være supporteret it-mæssigt.

Ved et eventuelt jobskifte imellem de afdelinger, der forestår de forskellige delprocesser, bør der ligeledes implementeres kontroller, der adresserer risici forbundet hermed. Sagen omkring Société Générale er et eksempel på manglende funktionsadskillelse mellem afdelingerne, som havde store konsekvenser.

3.1.3 Etiske retningslinjer

En god etik og en god ”tone på toppen” er et essentielt princip. Det må derfor som led i et god governance-setup anbefales, at der fra den øverste ledelse er udstukket klare etiske retningslinjer for virksomhedens ageren i, herunder at der ligger klare skriftlige bestyrelsesmandater og politikker for handlen med energiderivater. I forhold til de etiske retningslinjer bør disse være nedskrevet samt etableret en praksis om, at ledelsen generelt udlever disse retningslinjer og dermed promoverer en god etisk tone og omgang med interessenter. Yderligere bør nye medarbejdere i virksomheden tiltræde de etiske retningslinjer, ligesom det

¹³¹ (CEBS - Committee of European Banking Supervisors, 2010) afsnit 1.2.

¹³² Inspiration hentet fra (Davison, 2012)

¹³³ (Thorup Sørensen & Bender, 1996, s. 8)

¹³⁴ Er også kaldet ”bøger”.

¹³⁵ (CEBS - Committee of European Banking Supervisors, 2010) princip 2, punkt 16.

regelmæssigt må anbefales, at retningslinjerne gennemgås og bekræftes af medarbejderne. Dette kan for eksempel ske via webkurser, gå-hjem-møder eller tilsvarende.

3.1.4 Risikoappetit

Virksomheden bør endvidere fastsætte sin grad af risikoeksponering, som virksomheden er villig til at acceptere i forbindelse med brug af energiderivater. Der bør dertil være en klar sammenhæng mellem virksomhedens såkaldte risikoappetit og de iboende risici indbygget i de forskellige derivattyper.¹³⁶ Et eksempel vil være, at jo mindre risiko virksomheden ønsker at påtage sig, desto simple derivatkontrakter bør virksomheden engagere sig i. Forholdet kan dog samtidig gå på, at der alene handles med derivatkontrakter til brug for økonomisk sikring og ikke til brug for spekulation. På den måde vil der være overensstemmelse mellem et eventuelt ønske om en lav risikoappetit og brugen af energiderivater.

3.1.5 Kompetencer og ressourcer

Det er derudover vigtigt, at der ikke indbyrdes imellem afdelingerne er en ”uligevægt”, hvad angår ressourcer og kompetencer. Det er derfor generelt god governance, at de kontrollerede afdelinger har tilstrækkelig med ressourcer, viden og kompetence for dermed at kunne kontrollere og ”udfordre” traderne ved tvivlsspørgsmål. Det kan desuden opleves, at der i mindre og mellemstore virksomheder kun er få personer, der fuldt ud forstår de risici, der relaterer sig til de afledte finansielle instrumenter, eller de værdiansættelsesmetoder der er nødvendige til brug for eksempelvis dagsværdiansættelsen heraf.

I energivirksomheder med store transaktionsvolumener vedrørende energiderivater vil der som oftest være et ”trading floor”, hvor traderne handler fra. Trading floor består typisk af tradere med forskellige specialer, som har specifik ekspertise med handel med eksempelvis råolie, flydende gas eller lignende. Tilsvarende kompetencer bør i sådanne tilfælde være til stede i de kontrollerende funktioner.

Formålet med at sikre at alle transaktioner relateret til energiderivater er fuldstændigt og nøjagtigt registeret i handelsbøgerne er derfor væsentligt mere udfordrende end i en mindre enhed, hvor transaktioner ofte kan bekræftes via engagementsbekræftelser fra få banker.

3.2 Overordnet kontrolmiljø

Den interne kontrol i en virksomhed, der handler med energiderivater, kan tage sit udgangspunkt i flere forskellige begrebsrammer.¹³⁷

¹³⁶ (IAASB, IAPN 1000, 2011) 1000.22

¹³⁷ *Eksempler på dette – ud over COSO som beskrevet tidligere – er Turnbull (UK) og CoCo (Canada).*

3.2.1 Limits

Der bør foreligge en skriftlig autorisation, som er godkendt af virksomhedens øverste ledelse. Den skriftlige autorisation sætter de overordnede rammer for virksomhedens transaktioner med derivater. Til brug for dette skal der på bestyrelsesniveau fastsættes formål, retningslinjer og politikker for anvendelse af derivater.

Tildeling af limits vil i praksis ofte ske ved, at bestyrelsen udstikker en række mandater, som herefter delegeres til direktionen. Herefter har direktionen mulighed for at videredelegere de konkrete mandater, eventuelt ved at nedbryde dem i mindre sektioner, således at flere personer eller grupper i front office opnår bemyndigelse, så der kan handles inden for mandatet, uden at det samlede mandat bliver brudt. Derudover giver det mulighed for, at øvrige ledere og kontrolfunktioner i virksomheden kan kontrollere, at transaktionerne er i overensstemmelse med den fastlagte strategi og de etablerede retningslinjer.¹³⁸ Direktionen fastsætter i den forbindelse den interne kontrol til sikring af, at den fastlagte strategi og retningslinjerne overholdes.¹³⁹

Bemyndigelsen bør som minimum indeholde følgende:¹⁴⁰

1. Hvilke derivater, der kan anvendes samt tidshorizonten herfor.
2. Limit for maksimalt tab, dvs. når denne limit nås, skal positioner lukkes.
3. I forbindelse med anvendelse af derivater til afdækning af risici skal disse limits etableres sammen med limits for de sikrede aktiver og passiver.
4. Ved afdækning af risici bør de etablerede limits eksempelvis fastlægges i forhold til anerkendte metoder for måling af risiko, som eksempelvis Value-at-Risk (VaR), Cash-Flow-at-Risk (CFaR), Stress eller Position Limits. Der kan anvendes flere limits under samme mandat.
5. Hvilke modparter, der kan indgås aftale med, og inden for hvilke beløbsmæssige og juridiske rammer (eksempelvis ISDA aftaler).
6. Hvor ofte der skal rapporteres herpå til den øverste ledelse.

Bestyrelsen bør i den forbindelse løbende modtage og gennemgå den af direktionen udarbejdede ledelses- og bestyrelsesrapportering på løbende basis til sikring af, at de af bestyrelsen udarbejdede retningslinjer og limits overholdes.

Limits eller mandater vil typisk blive videredelegeret af direktionen til de respektive forretningsenheder, tradere eller tilsvarende.

Ved overskridelse af limits bør politikken herfor indeholde klare retningslinjer om afrapportering om bruddene til direktionen og bestyrelsen. I den forbindelse skelnes mellem 'aktivt' og 'passivt' brud på

¹³⁸ (CEBS - Committee of European Banking Supervisors, 2010) 26. og 21.

¹³⁹ (Thorup Sørensen & Bender, 1996, s. 9)

¹⁴⁰ Relevante punkter i forhold til energi- og råvarederivater hentet fra (Thorup Sørensen & Bender, 1996, s. 9) samt ved egen tilvirkning

mandater. Ved det 'aktive' brud er der en tale om en handling, der i sagens natur aktivt bryder mandatet, som eksempelvis ved at foretage handler uden for mandatet, hvorimod det passive brud på mandatet er forårsaget af ændringer i priser eller i de underliggende eksponeringer. Et 'passivt' brud kan dog blive kategoriseret som et 'aktivt' brud, hvis der ikke foretages en aktiv handling for at få dette forhold rettet op inden for en bestemt tidshorisont. Tidshorisont og de konkrete forhold til at skelne herimellem vil skulle defineres for eksempelvis hver enkelt afdeling eller produktkategori.

En risikostyrings- eller tilsvarende middle office afdeling vil i større virksomheder typisk være ansvarlige i forhold til løbende at overvåge og rapportere på eksponeringer, herunder overvågningen af brud på mandaterne, hvilket i udgangspunktet bør ske på daglig basis.

3.2.2 Lines

Ud over at der påtages markedsrisici ved handlen med energiderivater, vil energivirksomheder, der handler OTC-produkter, og hvor disse endnu ikke er underlagt krav om central clearing, være en kreditrisiko forbundet med at handle derivater med øvrige virksomheder. Der er derfor en risiko for, at modparter ikke kan betale marginbetalinger i henhold til de etablerede tabsrammer, eller at modparten ikke kan afregne handlen ved udløb. Indgåelse af Master Agreements under eksempelvis European Federation of Energy Traders (EFET)¹⁴¹ eller International Swap and Derivatives Association (ISDA)¹⁴² må derfor tilrådes, da disse fungerer som en bilateral rammeaftale for indgåelse af derivattransaktioner, der indgås imellem parterne. Rammeaftalen fastlægger de vilkår, der er gældende mellem parterne ved indgåelse og opfyldelse af derivattransaktioner, samt fastsætter en række misligholdelsesgrunde og beføjelser. ISDA-aftalen fastlægger eksempelvis de vilkår, der gælder for netting af handlerne, dvs. hvornår virksomhederne imellem kan foretage modregning af åbenstående positioner. I tillæg hertil er der mulighed for at indarbejde et Credit Support Annex (CSA) som et tillæg til aftalerne, der fungerer som sæt regler for, hvornår og hvilken sikkerhed modparten skal stille for forretninger med negativ markedsværdi.¹⁴³ Godkendelse af større kreditlines bør ske ultimativt af den øverste ledelse i virksomheden.

Denne risiko er under finanskrisen steget og sagen om OW Bunker A/S' konkurs, hvor eksempelvis et brud på kreditrammer ifølge flere medier var en af hovedårsagerne til konkursen. Hvis transaktionerne havde været bogført korrekt og rettidigt, da transaktionerne blev foretaget, ville selskabets centrale system ved en sådan overskridelse af fastsatte kreditrammer have reageret herpå, således at dette var blevet opdaget.¹⁴⁴

Der bør derfor i større energivirksomheder, der handler OTC-derivater, og der derved opstår en kreditrisiko, etableres en kreditafdeling eller tilsvarende, der på løbende basis gennemgår selskabets lines med de

¹⁴¹ <http://www.efet.org/Standardisation>

¹⁴² <http://www2.isda.org/>

¹⁴³ (Hjortkjær Petersen & Rasmussen, 2013, s. 23-24)

¹⁴⁴ <http://nyhederne.tv2.dk/2014-11-23-ow-bunker-direktoer-topfolk-skjulte-kaempe-kredit-i-skuffen>

respektive modparter. Kreditstyringen vil typisk foregå på tilsvarende måde som eksempelvis i en bank, hvor at man løbende vurderer kundernes økonomiske situation ud fra reviderede årsregnskaber, tilgængelige nøgletal, kreditvurderingsbureauers ratings, brancheoplysninger m.v.

Det må samtidig tilrådes, at opsætning af kreditrammer er systemmæssigt understøttet, så der ikke sker brud på kreditrammerne, uden at eksempelvis middle office funktionen i virksomheden bliver underrettet herom.

3.2.3 Nye derivatprodukter

Som en del af en god risikopolitik bør der udarbejdes en skriftlig forretningsgang for indgåelse af handel med nye produkttyper. I den sammenhæng vil det være relevant, at politikken indeholder en forretningsgang for indgåelse af handler med nye produkter, herunder at denne er behørigt understøttet af det it-mæssige setup i virksomheden. Til brug herfor vil en række af både de handlende og kontrollerede afdelinger være involveret, ligesom at godkendelse bør ske på direktionsniveau. Det er derudover vigtigt, at de nye derivatprodukter kan indeholdes i de givne mandater og derved den overordnede risikopolitik for virksomheden, ligesom at der systemmæssigt skal foretages beskrivelser af dette. Der vil i større energivirksomheder typisk blive nedsat en arbejdsgruppe med deltagere fra de forskellige udførende og kontrollerede afdelinger samt IT. Formålet hermed er at sikre, at alle udfordringer bliver håndteret, og at der på den baggrund sker en indstilling til godkendelse af handlen med derivatproduktet til direktionen. Produktgodkendelsesprocessen bør løbende dokumenteres skriftligt.

3.3 Interne kontrolaktiviteter

3.3.1 Indgåelse af derivathandel og registrering i handelssystem

Ved en derivathandels indgåelse bør dette i sagens natur alene ske i Front Office funktionen, der er den part i virksomheden, der handler derivater eksternt ud i markedet. Handel kan for de fleste derivattypers vedkommende ske via flere medier, herunder eksempelvis over telefonen¹⁴⁵, på e-mail, netbank eller øvrige medier samt, som før nævnt, på børsen. Generelt må det anbefales, at handel med derivater alene sker fysisk på lokationen i virksomheden, som front office er hjemmehørende i. Derudover bør det tilstræbes, at handlen alene sker inden for ”normale åbningstider”, men der kan for eksempel for day-traderes¹⁴⁶ vedkommende være behov for at handle derivater på andre tider af døgnet. I den forbindelse skal disse handler dog markeres som sådanne.

¹⁴⁵ *Eksempelvis ved OTC-handler.*

¹⁴⁶ *En day-trader spekulerer i handel med finansielle instrumenter inden for samme dag.*

Såfremt handler foretages via telefon, bør det tilstræbes at samtalerne mellem tradere og modparter optages, samt at samtalerne opbevares i en vis periode frem.¹⁴⁷ Dette kan fremadrettet bruges i tilfælde af uenigheder i forhold til aftalens indhold m.v.

For øvrige handler, hvortil der foreligger en skriftlig aftaleindgåelse, skal traderen sikre sit revisionsspor.¹⁴⁸ Dette kan ske i form af print af aftalerne, skærmdump eller tilsvarende, som fremsendes til den kontrollerende afdeling. Ved handlens indgåelse er det typisk traderne, der indtaster transaktionsdata i handelssystemet. Handelssystemet bør i den forbindelse være sat op således, at handlen ikke bliver ”aktiv” og løber videre igennem systemerne, inden at den kontrollerende funktion har foretaget nedenstående bekræftelseskontrol. Samme systemmæssige setup skal tilsvarende være gældende, når der foretages ændringer til eksisterende handler.

Som en del af et godt governance setup i Front office funktionen bør der til sikring af stamdata, oprettelse af modparter i systemerne, nye produkter m.v. være organisatorisk funktionsadskillelse mellem personer, der handler, og personer der opretter ovenstående data i handelssystemet. Endvidere bør der foretages diverse afstemningskontroller mellem handelssystemet og bogføringen til at sikre fuldstændigheden og nøjagtigheden af data.

Det må endvidere tilrådes, at der etableres en fælles platform for tradere som en virksomhedsportal eller tilsvarende, hvor politikker og retningslinjer til en hver tid er tilgængelige og opdaterede. Dette sikrer, at der ved tvivlsspørgsmål kan søges information heri.

3.3.2 Bekræftelser

Som en del af et veletableret kontrolmiljø og indeholdt i eksempelvis ISDAs rammeaftaler er der krav om kontrolaktiviteter relateret til handelsbekræftelser. Handelsbekræftelser sker ved, at der ved aftalens eller kontraktens indgåelse med modparten, uanset om det eksempelvis er en børs eller en anden virksomhed, vil blive fremsendt handelsbekræftelser virksomhederne imellem. Kontrollen er med til at sikre:¹⁴⁹

- at der er indgået en juridisk bindende handel,
- at der er enighed om kontraktens handelsbetingelser, og
- at handlen er registreret i modpartens systemer.

I den forbindelse vil der skulle kontrolleres for, at handlen er foretaget af en tegningsberettiget medarbejder, ligesom det som en generel regel må anbefales, at bekræftelser er udvekslet mellem modparternes kontrolfunktioner.¹⁵⁰ Tilsvarende kontrolaktiviteter relateret til bekræftelser bør også gælde for interne handler, som eksempelvis vil være tilfældet i casestudiet i afsnit 4, hvor at energiporteføljer afdækkes fra de

¹⁴⁷ (CEBS - Committee of European Banking Supervisors, 2010) 8,30.

¹⁴⁸ (CEBS - Committee of European Banking Supervisors, 2010) 8,35.

¹⁴⁹ De to første punkter er fra (Hjortkjær Petersen & Rasmussen, 2013), samt resterende punkter ved egen tilvirkning

¹⁵⁰ (CEBS - Committee of European Banking Supervisors, 2010) 11,44.

producerende enheder og over mod trader-funktionen, der herefter optimerer og afdækker eksternt i markedet.

Bekræftelseskontrollen bør foretages løbende, og det bør samtidig sikres, at dette sker inden for få dage, hvilket også er et krav ifølge EMIR-lovgivningen.¹⁵¹ På den baggrund bør der indarbejdes en kontrolaktivitet, der ydermere sikrer opfølgning på ubekræftede handler. Bekræftelseskontrollen bør foretages på regelmæssig basis ved, at virksomheden udsender saldobekræftelser, kontoudtog eller tilsvarende til udvalgte modparter med henblik på at bekræfte den åbentstående handelsportefølje på en given skæringsdato. Formålet hermed er at opfange om alle udløbne positioner er ”lukkede” samt fuldstændigheden af de åbentstående positioner pr. skæringstidspunktet. Herunder vil ændrede handler i den mellemliggende periode samtidig blive bekræftet.

Bekræftelser sker i dag ikke kun manuelt, men for en lang række virksomheder og derivattyper der handles OTC, er der etableret it-platforme til elektronisk behandling af OTC-derivathandler, og hvor underskriften på aftalens indgåelse og den efterfølgende bekræftelse er digital.¹⁵² Eksempler på dette er MarkitSERV¹⁵³ eller EFETnets electronic Confirmation Matching (eCM)¹⁵⁴/ Central Matching System (CMS)¹⁵⁵. For handel med derivater via børser, brokere eller via CCP, sker bekræftelserne mellem modparterne typiske på disse platforme.

I mindre virksomheder kan det i stedet være en mulighed at afstemme fuldstændigheden af derivathandler via kontoudtog fra virksomhedens bankforbindelser. I den forbindelse skal man dog være særlig opmærksom på afstemningsposter.¹⁵⁶

3.3.3 Sikkerhedsstillelse

Med henblik på at styre og nedbringe modpartsrisikoen er det vigtigt at kræve sikkerhedsstillelse i forbindelse med derivatkontrakterne. Formålet hermed er at sikre, at når to parter handler direkte med hinanden i OTC-handler og bliver enige om prisen på et køb eller et salg af et derivat, at modparten ikke ”løber fra aftalen”, eller såfremt modparten ikke måtte have den nødvendige likviditet til at afregne handlen.^{157 158}

Der stilles typisk en initial margin og en løbende margin i henhold til de fastsatte rammer for dette. Når der anvendes to marginbetalinger, skyldes det, at det ville kræve meget stor sikkerhedsstillelse, hvis den skulle

¹⁵¹ (EMIR - the Commission Delegated Regulation on Clearing Thresholds (RTS)), artikel 12

¹⁵² (Hjortkjær Petersen & Rasmussen, 2013, s. 25)

¹⁵³ <https://www.markit.com/product/markitserv>

¹⁵⁴ <http://www.efetnet.org/Products/Electronic-Confirmation-Matching>

¹⁵⁵ <http://www.efetnet.org/Products/Central-Matching-System>

¹⁵⁶ (Thorup Sørensen & Bender, 1996, s. 16)

¹⁵⁷ (Hull, 2012, s. 27)

¹⁵⁸ Ved optioner vil der kun være en modpartsrisiko på den ene part, hvorfor det kun er denne part, der skal stille sikkerhed (typisk er præmien betalt up-front).

dække det potentielle tab i hele derivatkontraktens løbetid. Derfor stiller man en initial margin, der skal dække første dags potentielle tab, og derefter afregnes tab og gevinst løbende, så der ikke bliver opbygget et stort tab i derivatkontrakten.¹⁵⁹

Ofte vil man i praksis benytte sig af CSA-tillægget, som er et tillæg til ISDA-rammeaftalen¹⁶⁰, som forklaret i afhandlingens afsnit 3.2.2. Nedenfor i tabel 3.a er vist eksempler på indhold i et CSA-tillæg:

Tabel 3.a

Eksempler på punkter i CSA-aftale	Forklaring
Margin threshold amount	Maksimal markedsværdi på derivatet før sikkerheden (collateral'et) bliver udløst (called). Kan afhænge af kreditrating. I interbank-markedet er det typisk 0.
Minimum transfer amount	Hvis beløbet er under MTA skal der ikke overføres collateral - for at undgå for små/ligegyldige betalinger.
Margin frequency/period	Hvor ofte bliver positionerne værdi beregnet (marked-to-market). Foregår typisk på daglig basis
Cure period	Tiden fra sidste margin call indtil en tvungen close-out er tilladt (normalt 3 dage)
Independent amount	Et beløb der indbetales ved indgåelse og tilbagebetales ved udløb/terminering. Denne 'initial margin' kræves nogle gange af mindre kreditværdige modparter
Permitted securities	De værdipapirer der kan anvendes som sikkerhedsstillelse. Hvilken type og hvor god rating skal de have.
Haircut	Sikkerheden kan være underlagt en "haircut" afhængig af hvor stor volatilitet, der på sikkerheden. Stiller man eksempelvis en obligation med en markedsværdi på 100 millioner kroner til sikkerhed, og er der aftalt en "haircut" på 5%, tæller sikkerheden kun for 95 millioner kroner. Man ønsker at sikre sig mod, at værdien af obligationen falder, og man dermed ikke har tilstrækkelig sikkerhed.

Kilde: (Andresen, 2014, s. 188)

Virksomhedens systemer og bogføring bør være sat op således, at dette kan håndteres.

3.3.4 Modregning

Det vil være relevant, at der indgås aftale omkring netting ("Master Netting Agreement"), som en del af ISDA-rammeaftalen. Formålet hermed er, at der gives modregningsadgang i forbindelse med den løbende afregning af derivathandler med samme modpart¹⁶¹ samt modregningsadgang ved modpartens konkurs eller tilsvarende.¹⁶² Netting-adgangen er derfor med til at nedbringe modpartsrisikoen samt virksomhedens generelle likviditetstræk. I nedenstående figur 3.1 vises et eksempel på netting-adgang ved modpartens konkurs, samt såfremt der ikke er indgået netting-aftale. Eventuelle sikkerhedsstillelser vil så kunne modregnes heri.

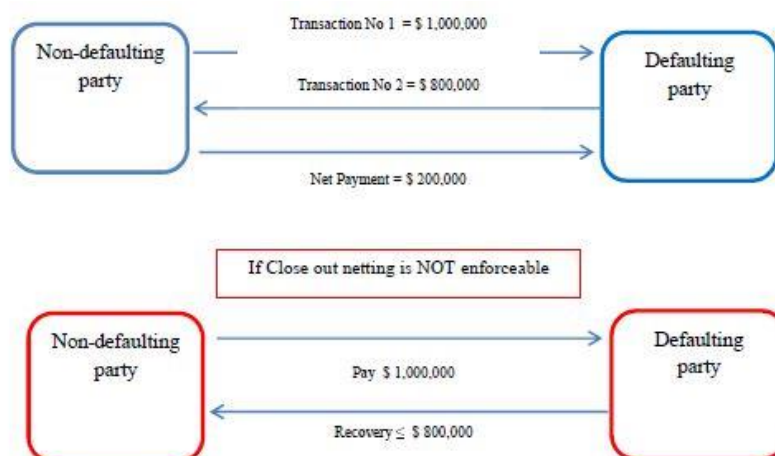
¹⁵⁹ (Andresen, 2013, s. 249)

¹⁶⁰ (Andresen, 2013, s. 188)

¹⁶¹ Under ISDA refereret til som "Settlement netting" (eller "Payment netting") – Kilde: (ISDA, Offsetting under US GAAP and IFRS, Maj 2012, s. 11)

¹⁶² Under ISDA refereret til som "Close-out netting" – Kilde: (ISDA, Offsetting under US GAAP and IFRS, Maj 2012, s. 11)

Figur 3.1

Kilde: (ISDA, *Offsetting under US GAAP and IFRS*, Maj 2012, s. 12)

Ved ovenstående har man således enten et nettoaktiv eller en nettoforpligtelse.

Det er vigtigt som virksomhed og revisor ikke at forveksle den juridiske og praktiske mulighed for netting med muligheden for modregning i henhold til de internationale regnskabsregler. Som beskrevet i afhandlingens afsnit 2.2.4 skal der både være en juridisk ret samt en hensigt om at modregne, førend at det i henhold til den nuværende regnskabslovgivning kan præsenteres sådan. Der er derfor i den forbindelse en klar modsætning til den daglige risikostyring af virksomheden.

3.4 Værdiansættelse

I de internationale regnskabsstandards sker måling af afledte finansielle instrumenter, herunder energi- og råvarederivater, ofte til dagsværdi til brug for præsentation i balancen, beregning af gevinster og tab samt oplysningskrav.¹⁶³ Som led i risikostyringen og den daglige drift af virksomheden og følgelig revisors gennemgang heraf, skal virksomheder på daglig basis værdiansætte åbne derivatpositioner til markedsværdi. Der er yderligere et krav om løbende værdiansættelse og måling af åbne derivatpositioner i henhold til de internationale regnskabsstandards.

Virksomhedens værdiansættelse af derivatkontrakter kan spænde fra at være en simpel øvelse ved tilbagediskontering af fremtidige pengestrømme på simple derivater til at være relativt komplekst for de mere eksotiske derivatprodukter.

Som en del af indgåelsen af CSA aftaler, der efterhånden er blevet meget udbredt ved derivathandler, skal de involverede parter på daglig basis foretage sikkerhedsstillelse. Dette medfører samtidig, at parterne skal opnå

¹⁶³ (IAASB, *IAPN 1000*, 2011) 1000.34

enighed omkring værdiansættelserne med henblik på afregning. Samtidig giver det et stærkt revisionsbevis, hvis revisor opnår forståelse for disse procedurer, og såfremt sådanne kontroller opererer effektivt.¹⁶⁴

Forhold, der vil være relevante i forbindelse med virksomhedens værdiansættelsesmetoder samt revisors forståelse, vil blandt andet relatere sig til:¹⁶⁵

- Hvorvidt virksomheden har en formel politik for værdiansættelse, herunder hvorvidt de værdiansættelsesmetoder og teknikker brugt på derivatkontrakter er tilstrækkelige dokumenteret i overensstemmelse med politikkerne.
- Brug af modeller som derved øger risikoen for væsentlig fejlinformation, herunder egne udviklede modeller.
- Hvorvidt ledelsen har vurderet den iboende kompleksitet ved valg af værdiansættelsesmetoder.
- Virksomhedens brug af tredjeparts leverandører.
- Hvorvidt de personer, der indgår i udviklingen og udførelsen af værdiansættelsesmetoder, har de fornødne kompetencer og ekspertise, herunder brugen af virksomhedsudpegede specialister.
- Om der er indikatorer på, at ledelsen er forudindtaget i sit valg af værdiansættelsesmetoder.

Revisors gennemgang omfatter en forståelse for, hvorledes virksomhedens ledelse udarbejder estimer, samt de politikker og den metode der danner udgangspunkt for estimerne. Som led i revisors risikovurderingshandler vil betydelige risici relateret til værdiansættelsen af energiderivater typisk blive identificeret. Energiderivater vil, som beskrevet i 2.2.2.2, blive målt til dagsværdi, hvorved der udøves regnskabsmæssige skøn og ledelsesmæssige vurderinger ved opgørelsen heraf. Værdiansættelse af energiderivater i sig selv er endvidere blevet mere komplekst i takt med, at markederne for energiderivater, som beskrevet i indledningen til afhandlingen, er stadig mere volatile, og datainput til de løbende værdiansættelser derfor ændrer sig.

I forbindelse med revisors risikovurderingshandling samt til revisors vurdering af tilstrækkeligheden af den interne kontrol vedrørende værdiansættelse af energiderivater vil følgende risici eksempelvis kunne fremkomme:¹⁶⁶

- Høj usikkerhed relateret til måling i forbindelse med værdiansættelsen af derivater, eksempelvis ved brug af ikke-observerbare datainput
- Mangel på tilstrækkeligt bevis til at understøtte ledelsens værdiansættelse af derivater
- Ledelsens manglende forståelse for derivater eller ekspertise der er nødvendig til korrekt værdiansættelse heraf, herunder evnen til at vurdere, om tilpasninger til værdiansættelsesmetoderne er nødvendige.

¹⁶⁴ (Hjortkjær Petersen & Rasmussen, 2013, s. 27)

¹⁶⁵ (IAASB, IAPN 1000, 2011) 1000.108

¹⁶⁶ (IAASB, IAPN 1000, 2011) 1000.110

- Ledelsens manglende forståelse for de komplekse krav i den regnskabsmæssige begrebsramme relateret til måling og oplysning samt ledelsens manglende evne til at foretage vurderinger.
- Betydningen af eventuelle tilpasninger af værdiansættelsesmetodens output, når den regnskabsmæssige begrebsramme kræver dette.

3.4.1 Mark-to-market

Marking-to-market, også kaldet ”Mark-to-market”, refererer til opgørelsen af dagsværdier baseret på gældende markedspriser for tilsvarende aktiver eller forpligtelser på aktive markeder, eller baseret på andre observerbare datainput. Disse vil derfor typisk indgå i dagsværdihierarki i den regnskabsmæssige begrebsramme som niveau 1 eller niveau 2 input.

Overordnet set vil en proces for værdiansættelse af derivater meget forenklet tage sit udgangspunkt i et inflow af data, en behandling af data og et outflow af data. Risikoen for at fejl kan opstå er tilstede flere steder i værdiansættelsesprocessen, så både virksomheden og revisors kontrol bør derfor tage sit udgangspunkt i at sikre rigtigheden af de enkelte delelementer i processen. Yderligere vil der skulle forudsættes effektive generelle it-kontroller omkring værdiansættelsesmetoderne og -modellerne, sådan at adgangsrettigheder og ændringshåndtering på den baggrund kan danne forudsætning for korrekt behandling af de efterfølgende datainput. Prisinput i forbindelse af mark-to-market opgørelser vil typisk tage sit udgangspunkt i priser på børshandler på aktive markeder eller fra tredjeparts-leverandører af prisdata. Eksempler på det sidste kan være Bloomberg, Reuters, Morning Star eller større investeringsbanker. Mængdeinput m.v. vil blive genereret fra de åbenstående positioner i de pågældende handelssystemer i virksomheden, som holder styr på dette.

På baggrund af de løbende værdiansættelser udarbejdes løbende såkaldte mark-to-market rapporter (MtM-rapporter), som bruges aktivt som en del af risikostyringen på eksponeringer og den løbende rapportering til ledelsen. MtM-rapporter vil typisk også kunne inkludere profit/loss oversigter, der viser traderens gevinster og tab på bogniveau.

3.4.1.1 Sammenholdelse af markedsværdier med finansielle modparter

I forhold til den løbende værdiansættelse af derivatporteføljen er det god praksis at indhente oplysninger om dagsværdier fra virksomhedens finansielle modparter. Der bør, for handler indgået med større modparter, foretages en periodisk kontrol af virksomhedens opgjorte dagsværdier med de dagsværdier, som modparten har beregnet. Da det ikke kan forventes, at dagsværdier er identiske, i særdeleshed ikke for de lange og mere eksotiske derivater, er det nødvendigt at fastsætte objektive målbare kriterier for, hvornår der skal foretages

opfølgning på en handel.¹⁶⁷ Det bør tilstræbes, at der foretages løbende opfølgning på de opgjorte dagsværdier.

3.4.1.2 Efterregning af derivatkontrakter

Endvidere bør virksomheden foretage periodisk efterregning af væsentlige derivatkontraktors dagsværdi. Væsentlighed bør fastsættes individuelt fra virksomhed til virksomhed og fra produkt til produkt. Såfremt virksomheden ikke har tilstrækkelige ressourcer hertil, må det anbefales, at man får en ekstern part til at validere de brugte modeller blandt andet ved periodisk efterregning af kontrakterne.

3.4.1.3 Bogstruktur

Til brug for præsentationen i den løbende rapportering og til brug for regnskabsudarbejdelsen vil handels- og værdiansættelsessystemerne i virksomheden ofte have tilknyttet en ”bogstruktur”. Bøgerne er betegnelsen for den platform, hvortil der handles og kan eksempelvis være gas-bogen. Oftest vil der være én eller flere tradere, der kan handle på de pågældende bøger, hvilket som forklaret i afsnit 3.1.2 omkring funktionsadskillelse bør være understøttet systemmæssigt.

Bogstrukturen er endvidere med til at sikre nøjagtig registrering til brug for korrekt præsentation og oplysning i regnskaber samt i de løbende ledelsesrapporteringer.

Et forsimpelt eksempel på opsætning af en bogstruktur kan være følgende:

Tabel 3.b

Bog	Produkter	Formål	Regnskabsmæssig behandling i rapportering
El	El-swaps	Afdækning	Regnskabsmæssig sikring
Gas	Gas-futures	Afdækning	Regnskabsmæssig sikring
El	El-forward	Spekulation	Resultatopgørelse (andre driftsindtægter / omkostninger)

Kilde: Egen tilvirkning

¹⁶⁷ (Hjortkjær Petersen & Rasmussen, 2013, s. 27)

Traderne vil således ved handlens indgåelse registrere derivatpositionen i det pågældende handelssystem, som herefter på baggrund af den bagvedliggende bogstruktur og øvrige stamdata medvirker til at sikre korrekt ledelsesrapportering og oplysningskrav i henhold til de gældende regnskabsregler.

3.4.1.4 Input af prisdata

Input af prisdata vil typisk ske automatisk fra de benyttede børser, brokere eller tredjepartsleverandører. Med henblik på at sikre, at der ikke sker input fejl i prisdata, bør IT-afdelingen opsætningsmæssigt sikre, at dette sker korrekt. Herunder bør der etableres en overvågende kontrolaktivitet tilknyttet middle office funktionen, der sikrer, at eventuelle toleranceafvigelser på udviklingen i priser bliver fulgt op på.

3.4.2 Mark-to-model

Marking-to-model – også benævnt ”Mark-to-model” – dækker over, at værdiansættelsen er beregnet med udgangspunkt i en model, og denne benyttes, når der ikke er noget aktivt marked for identiske handler, der kan blive brugt som benchmark i forbindelse med værdiansættelsen af energiderivater. Der er derfor typisk tale om øvrige observerbare og ikke-observerbare input, der indgår i modellen til brug for beregning af dagsværdier, hvilket i de internationale regnskabsstandarder er benævnt som henholdsvis niveau 2 og 3 i dagsværdihierarkiet¹⁶⁸. Omfanget af usikkerhed bliver selvsagt større og vil være præget af subjektive skøn, der skal foretages af virksomheden. Revisor skal på baggrund af test af ledelsens proces for udarbejdelse af regnskabsmæssige skøn, herunder skøn over dagsværdi, vurdere hvorvidt metoder og forudsætninger brugt i forbindelse med modelleringen er fornuftige i overensstemmelse med de gældende regnskabsregler.

Som udgangspunkt vil der være to måder, at revisor kan opnå tilstrækkeligt revisionsbevis omkring ledelsens værdiansættelsesmodeller:¹⁶⁹

1. Procestilgang - revisor kan teste ledelsens værdiansættelsesmodel ved at overveje tilstrækkeligheden af værdiansættelsesmodellen i form af forudsætninger og benyttet data samt den matematiske nøjagtighed heraf.
2. Substanstilgang - revisor kan udarbejde sit eget estimat og herefter sammenholde resultatet heraf med ledelsens værdiansættelse.

I mellemstore og større energivirksomheder vil der typisk som en del af middle office funktionen være tilknyttet en afdeling, der sørger for vedligeholdelse af drift af de anvendte værdiansættelsesmodeller, herunder også sikrer korrekt pris- og mængdeinput.

¹⁶⁸ Yderligere information omkring ”dagsværdihierarkiet” efter (IASB, IFRS 7) er benævnt i afhandlingens afsnit 2.2.5.2.

¹⁶⁹ (IAASB, IAPN 1000, 2011) 1000.123

Kontrolaktiviteter i den forbindelse bør derfor omfatte blandt andet:¹⁷⁰

- Kontrol af input til værdiansættelsesmodeller i form af stamdata og aktuelle markedsdata,
- Afstemninger af markedsværdiansættelse til ekstern dokumentation såsom børslister, marginstatements, modpartsbekræftelser m.v.,
- Gennemgang af modeller anvendt til markedsværdiansættelse, herunder gennemgang af ændringshåndtering og adgangsrettigheder,
- Stikprøvevis genberegning af derivatkontrakter,
- Kontinuitet i værdiansættelsesprincipper, herunder anvendelse af et neutralitetsprincip,
- Vurdering af behov for nedskrivninger grundet kreditrisiko (OTC-derivater).

Ved brug af tredjepartsleverandører i forbindelse med datainput vil det være relevant at indhente ISAE 3402-erklæringer, der understøtter design og effektivitet af kontrolaktiviteter hos serviceleverandøren.

3.5 Brug af revisorudpegede eksperter

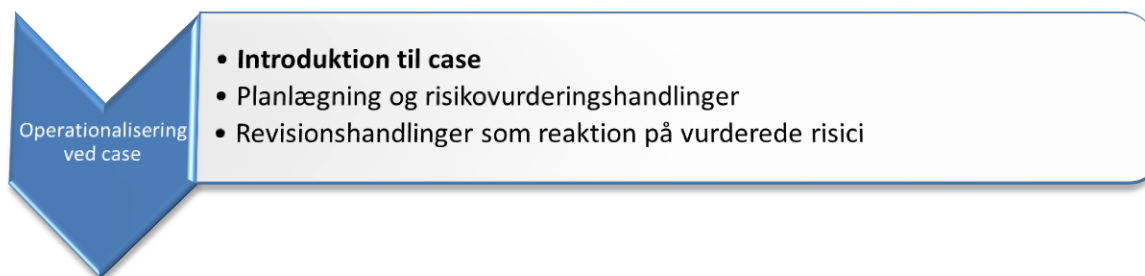
Som anført tidligere er revision af afledte finansielle instrumenter i sagens natur forbundet med en vis kompleksitet. Oftest vil det som følge heraf i den praktiske revision være nødvendigt at inddrage revisorudpegede eksperter ved revisionen af afledte finansielle instrumenter. Eksperterne vil afhængig af opgavens omfang og tidsmæssige placering have specialistkompetencer inden for blandt andet værdiansættelse, skat og juridiske/kontraktuelle forhold, hvor de to sidstnævnte områder er afgrænset i afhandlingen.

Hos større virksomheder med en vis volumen af energiderivater, som tilfældet vil være med den efterfølgende casevirksomhed, vil it-området ofte være forbundet med en høj kompleksitet, da transaktioner relateret til derivater ofte igangsættes, registreres, behandles og bogføres elektronisk. Som tidligere anført gøres der ofte også brug af serviceleverandører. I forhold til eksempelvis værdiansættelsen af derivater kan den revisorudpegede ekspert assistere med at tilvejebringe revisionsbevis, der kan benyttes til vurdering og evaluering af ledelsens skønsmæssige vurderinger. Dette gør sig særligt gældende ved måling til dagsværdi, når f.eks. dagsværdier er fastsat af komplekse modeller, markeder er inaktive og illikvide, data og forudsætninger er svære at indhente ved brug af ikke-observerbare input, samt når ledelsen har benyttet sig af egne eksperter.¹⁷¹

¹⁷⁰ Inspiration fra (Thorup Sørensen & Bender, 1996) samt ved egen tilvirkning

¹⁷¹ (IAASB, IAPN 1000, 2011) 1000.79

4 Operationalisering med udgangspunkt i en casevirksomhed

Operationaliseringens formål er at give en praktisk tilgang til, hvordan planlægningen af revisionen af afledte finansielle virksomheder i en fiktiv energi- og forsyningsvirksomhed vil kunne gribes an. Operationaliseringen vil tage sit udgangspunkt i den gennemgåede revisions- og regnskabsteori under afhandlingens kapitel 2 samt de særlige overvejelser, som knytter sig til revisionen af afledte finansielle instrumenter, og som er forklaret i kapitel 3. Det er vigtigt at anføre, at nedenstående operationalisering, som følge af afhandlingens metodiske tilgang, alene tjener som et eksempel på, hvorledes planlægningen af revisionen af casevirksomheden vil kunne gribes an, og kan således ikke ses som en endegyldig tilgang til revisionen af energi- og råvarederivater. Den konkrete revision vil derfor altid skulle tilpasses den enkelte virksomheds aktuelle behov og aktivitetsniveau. En række af de risikovurderings-handlinger og planlægning af udformning af test af udvalgte nøglekontroller vil dog i mange tilfælde være relevante i tilsvarende virksomheder. Operationaliseringen kan derfor tilpasses og benyttes ved planlægningen af revisionen af energi- og råvarederivater i tilsvarende virksomheder, hvor der eksisterer en effektiv ledelse og risikostyring samt et veletableret kontrolmiljø. I operationaliseringen vil endvidere være indarbejdet enkelte problemstillinger i relation til den interne kontrol, som revisor opnår kendskab til i forbindelse med de foretagne planlægningshandlinger. Formålet hermed er at dels at gøre casevirksomheden ”særlig”, idet der ved revisionen af alle virksomheder typisk vil være særlige og konkrete udfordringer knyttet til revisionen. Med udgangspunkt i den udarbejdede revisionsplan vil casestudiet komme med forslag til udformning af yderligere revisionshandlinger i form af en revisionsinstruks, som revisor herefter kan foretage med henblik på at opnå egnet og tilstrækkeligt revisionsbevis.

Casestudiet afgrænser sig fra at gennemgå og diskutere selve testen af funktionaliteten af de udvalgte kontroller og udførelsen af substanshandlinger samt afgrænses fra at diskutere rapporteringsdelen som følge af de identificerede kontrolsvagheder i forbindelse med planlægningen.

4.1 Introduktion til casevirksomheden Energi og Forsyning A/S

Udgangspunktet for casestudiet er en fiktiv virksomhed ved navn Energi og Forsyning A/S, herefter kaldet ”virksomheden”.

Virksomheden er en mellemstor dansk energi- og forsyningsvirksomhed, hvis primære aktiviteter består i form af salg af elektricitet og naturgas på engros- og detailmarkederne. Virksomheden foretager i relation hertil optimering og afdækning af koncernens samlede energiportefølje med henblik på at sikre stabile købspriser. Virksomheden er yderligere egenproducent af elektricitet via kraftværker, ligesom virksomheden er egenproducent af naturgas. Virksomheden er moderselskab i en koncern med flere danske dattervirksomheder. På koncernplan beskæftiges knap 600 personer, og virksomheden omsætter i omegnen af 8 mia. kr., mens balancesummen andrager godt 35 mia. kr. med en egenkapital på 15 mia. kr.

4.1.1 Strategi og mål

Virksomhedens strategi er at blive den foretrukne energi- og forsyningsvirksomhed for dens kunder. I forhold til at imødegå strategien og de opsatte målsætninger fokuserer virksomheden på omkostningsminimering og høj kundetilfredshed. Omkostningsminimeringen skal især fremkomme ved at producere energi effektivt og til lavest mulige pris, samtidig med at administrative funktioner gøres mere strømlinede. I forhold til målet om høj kundetilfredshed har virksomheden fokus på at sætte kundens behov i centrum samt sikre tilgængelighed, stabile priser og høj driftssikkerhed.

Virksomhedens finansielle mål tager sit udgangspunkt i en langsigtet egenkapitalforretning på 8 % i 2015 og frem.

4.1.2 Ejerkreds

Ejerkredsen består af en konstellation mellem én kommune og flere private aktører, der har indgået aftale om fælles ejerskab. Aftalen indebærer blandt andet forsyningsleverancer på naturgas i den pågældende kommune, men samtidig muligheden for produktion og afsætning af naturgas på det frie marked over for øvrige slutbrugere. Endvidere egenproduceres elektricitet via kraftværker, som afsættes på det frie marked til engros- og detailmarkedet.

Virksomheden drives som et joint venture, hvor den pågældende kommune ejer 50 %, og de private aktører ejer 50 % af aktiekapitalen og stemmerettighederne.

Virksomheden er stiftet i 1992.

4.1.3 Konkurrencesituation og markeder

Virksomheden har ca. 20 % af sine forsyningsleverancer i den pågældende kommune, mens de resterende ca. 80 % af afsætningen sker til engros- og detailkunder på øvrige markeder og områder i Danmark. Konkurrencesituationen på naturgasområdet beskrives som intens, da man konkurrerer med tilsvarende energiløsninger som fjernvarme og lignende samt imod øvrige udbydere på det frie marked. I forhold til producentdelen på naturgas er markedet også beskrevet som intens, og der eksisterer et par større aktører, samt flere mellemstore aktører.

Elmarkedet er kendetegnet ved tilsvarende konkurrenceintensitet efter liberalisering af el-markedet i Danmark fra 2003.¹⁷² Der eksisterer en lang række aktører i forhold til salg af elektricitet målrettet engros- og detailkunder. Omvendt er der på produktionssiden kun få producenter i Danmark. Dette skal dog ses i en mere europæisk sammenhæng, hvor der eksisterer en lang række nordiske og europæiske el-producenter, der har adgang til at sælge de producerede mængder via tilgængelige markedsplatforme. På produktionssiden må markedssituationen på denne baggrund tilsvarende kategoriseres som intens.

Markederne er endvidere påvirket af mere makroøkonomiske forhold som udsving i olie- og gaspriser, da gas- og elpriser på verdensmarkedet generelt er påvirket af udviklingen i olieprisen.¹⁷³ Yderligere er de til dels påvirket af politisk fokus på bæredygtig energi, hvor virksomheden står med et neutralt udgangspunkt. På den ene side er virksomhedens el-kraftværker omstillet til produktion via biomasse, men omvendt vinder nyere el-produktionsformer frem i form af blandt andet vindenergi og solenergi. Tilsvarende for produktionen af varme ved naturgas, som er i skarp konkurrence med andre opvarmningsformer som eksempelvis fjernvarme og jordvarme.

4.1.4 Koncern- og årsregnskab

Energi og Forsyning A/S har siden 2006 aflagt koncernregnskab og årsregnskab efter International Financial Reporting Standards som godkendt af EU (IFRS). Aflæggelsen efter IFRS er frivillig valgt som alternativ til aflæggelse efter Årsregnskabsloven.

Regnskabsåret følger kalenderåret og er i nærværende afhandling fastsat til perioden 1. januar – 31. december, hvilket vil danne udgangspunkt for casestudiet.

I henhold til den gældende lovgivning er selskabet pligtigt til at lade sit koncern- og årsregnskab revidere. Koncern- og årsregnskabet skal i henhold til virksomhedens og datterselskabernes vedtægter revideres af en statsautoriseret revisionsvirksomhed. Årligt valg af revisor sker på moderselskabets og datterselskabernes ordinære generalforsamlinger.

Datterselskaberne årsregnskaber aflægges efter Årsregnskabsloven.

4.1.5 Organisationsstruktur

Den administrerende direktør og økonomidirektøren udgør den registrerede direktion i Energi og Forsyning A/S. Bestyrelsen fastsætter de nærmere retningslinjer for direktionen, herunder arbejdsfordelingen mellem bestyrelsen og direktionen, samt direktionens beføjelser til at indgå aftaler for selskabet. Bestyrelsen evaluerer løbende den administrerende direktørs arbejde ved opfølgning på virksomhedens udvikling set i forhold til strategi og målsætninger. En gang årligt evaluerer bestyrelsesformanden og den administrerende direktør samarbejdet mellem bestyrelse og direktion, herunder rapportering og kommunikation. Direktionen

¹⁷² <http://www.ens.dk/undergrund-forsyning/el-naturgas-varmeforsyning/elforsyning/liberalisering-elmarkedet>

¹⁷³ Årsagen hertil skal findes i at en stor andel af produktionen af eksempelvis gas er oliebaseret.

varetager den daglige ledelse gennem koncernledelsen, som ud over direktionen omfatter de tekniske direktører for koncernens to forretningsområder elektricitet og naturgas.

Organiseringen af Energi og Forsyning A/S er tilrettelagt med henblik på at udnytte synergier på tværs af virksomheden samtidig med at en stærk faglighed inden for de enkelte værdikæder fastholdes.

Virksomhedens fællesfunktioner understøtter forretningsområderne med administrative ydelser, afregning af kunder, kundeservice, IT, risikostyring, strategi, juridisk rådgivning, forretningsudvikling, miljø m.v.

Bestyrelsen varetager den overordnede ledelse af virksomheden og har endvidere nedsat et revisionsudvalg.

4.1.6 Risici og styring heraf

Styringen af Energi og Forsyning A/S' markeds-, likviditets- og kreditrisici tager udgangspunkt i koncernens ønske om stabile finansielle nøgletal for dermed at sikre et solidt fundament.

Virksomhedens væsentligste markedsrisici er relateret til energimarkederne, herunder markederne for naturgas og elektricitet. På markedet eksisterer stor prisusikkerhed, idet energimarkederne er kendetegnet ved at være meget volatile, som anført i afhandlingens indledning.

Energi og Forsyning A/S' priskeksponering stammer primært fra køb og salg af gas og elektricitet, og eksponeringen over for køb og salg af gas er bestemt af forskelle i indekseringen af salgs- og købspriser. For at nedbringe udsvingene i koncernens pengestrømme på kort og mellemlang sigt indgår koncernen prissikringsaftaler inden for risikostyringshorisonten.

Energieksponeringerne puljes inden afdækning i markedet. Herved udnyttes koncernens naturlige interne afdækninger og sørger herefter for at nedbringe og kontrollere koncernens samlede markedsrisici. Optimeringen sikrer sammenhæng mellem på den ene side produktion af energi fra kraftværker og gasfelter, og på den anden side salg af energi til kunderne.

Styringen af koncernens markedsrisici vedrørende energipriser sker som nævnt blandt andet igennem finansielle derivathandler, hvor virksomheden, for løbende at have indsigt i prisdannelsen, tager aktiv position på markederne.

En vigtig del af optimeringen af energiporteføljen sker derfor gennem handel med derivatpositioner på de internationale markeder for energiderivater, både i form af børss- og brokerhandler samt OTC. Handlerne foretages for blandt andet at balancere køb og salg af elektricitet og gas, herunder for, om end i mindre grad, at udnytte kortsigtede indtjeningsmuligheder.¹⁷⁴ Derved benyttes handlerne til at mindske og kontrollere koncernens følsomhed over for volatile energi- og råvarepriser.

¹⁷⁴ De kortsigtede indtjeningsmuligheder vil i praksis sige spekulation.

4.2 Revisionen af Energi og Forsyning A/S

Den generalforsamlingsvalgte revisor for Energi og Forsyning A/S skal forestå revisionen af virksomheden med henblik på at afgive en konklusion på, hvorvidt koncernregnskabet og årsregnskabet giver et retvisende billede af koncernen og moderselskabets aktiver, passiver og finansielle stilling pr. statusdagen samt resultatet af koncernens og moderselskabets aktiviteter for den relevante regnskabsperiode i overensstemmelse med International Financial Reporting Standards som godkendt af EU. Regnskabsperioden er i casestudiet fastsat til 1. januar – 31. december 2015.

Revisionen foretages i overensstemmelse med Internationale Standarder om Revision (ISA) og yderligere krav ifølge dansk revisorlovgivning.

4.2.1 Opgaveaccept

Revisionen er anført som en opgave med mellem risiko, da der ved virksomhedens brug af visse derivattyper er tale om ikke-rutinetransaktioner samt at der i høj grad udøves regnskabsmæssige skøn over dagsværdier. Energiderivaterne er på den baggrund anset som et kompleks område. Omvendt har virksomheden et veletableret kontrolmiljø knyttet hertil, ligesom revisor ikke har identificeret væsentlig fejlinformation i tidligere års revisioner.

Opgaven besættes af et revisionsteam og specialister med kendskab og erfaring i revision af afledte finansielle instrumenter, værdiansættelse, it-systemer, samt den regnskabsmæssige behandling af afledte finansielle instrumenter. Yderligere har revisionsteamet et indgående branchekendskab i forhold til at kunne udfordre de af ledelsen foretagne vurderinger.

Der bør i høj grad kræves involvering af ansvarlig partner og eventuel øvrig underskrivende revisor på opgaven, som bør have stor erfaring og kendskab til området for afledte finansielle instrumenter, herunder særligt energi- og råvarederivater. Yderligere inddrages specialister i det relevante omfang, hvilket vil blive diskuteret yderligere i afsnit 4.3.1 i forbindelse med fastsættelse af den overordnede revisionsstrategi.

Omfanget og den tidsmæssige placering af revisionen må forventes at ligge med planlægning i starten af efteråret, interim revisionen ultimo året samt statusrevision i starten af februar 2016. Det forventes, at koncernregnskabet og årsregnskabet fremlægges til bestyrelsens godkendelse ultimo marts 2016 samt fremlægges til godkendelse på den ordinære generalforsamling i april 2016. Det er vurderingen, at teamet har ressourcerne til at imødekomme den af ledelsen planlagte tidsplan.

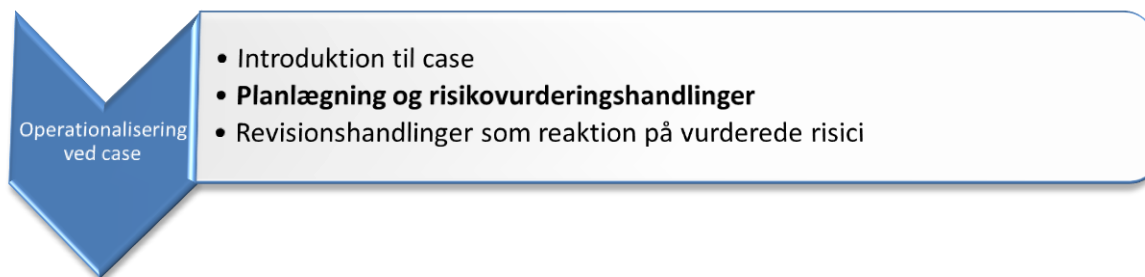
4.2.1.1 Etiske regler og trusler mod uafhængigheden

Den ansvarlige partner på opgaven skal inden opstart på revisionen, og som en del af opgaveaccepten, vurdere hvorvidt teamet individuelt og kollektivt er uafhængigt og opfylder de etiske regler¹⁷⁵ i forhold til opgaveløsningen. Særligt relevant ved revisionen af energi- og råvarederivater må vurderes at være, at man kan bekræfte sin integritet og fortrolighed i forbindelse med de informationer, som revisor opnår i forbindelse med revisionen. Ved revisionen af eksempelvis de børsnoterede derivater vil revisor i mange tilfælde skulle iagttage kravene om insiderviden, såfremt den reviderede energivirksomhed er medvirkende til at stille priser på markederne. Der er derfor tale om markedsfølsomme informationer, som stiller krav til revisors fortrolighed og integritet.

Yderligere kan truslen om egeninteresse influere ved opgaveløsningen, såfremt revisor eller dennes nære familiemedlemmer har en økonomisk interesse. Dette vil i praksis dog forekomme sjældent, da den typiske investeringsprofil hos private ikke retter sig mod energiderivater.

En energivirksomhed kan også være underlagt en særlig offentlig interesse¹⁷⁶, såfremt betingelserne for dette er opfyldt. I dette tilfælde er det endvidere relevant for revisor at sikre overholdelse af de skærpede uafhængighedsregler i forhold til dette, som eksempelvis ikke at deltage i bogføringen eller lignende registreringer i den virksomhed, hvis regnskab der skal afgives en revisionspåtegning på.

4.3 Planlægning og risikovurderingshandling

I dette afsnit gennemgås revisionsprocessen relateret til planlægningsaktiviteter og tilknyttede risikovurderingshandling i forbindelse til revisionen af energi- og råvarederivater i Energi og Forsyning A/S. Aktiviteterne og risikovurderingshandling vil herefter blive dokumenteret og illustreret i form af et planlægningsnotat, der vil danne grundlag for den samlede planlægning af revisionen af energi- og råvarederivater i casevirksomheden. Det samlede planlægningsnotat er medlagt som bilag 1 og benævnt

¹⁷⁵ IFAC's Retningslinjer for revisors etiske adfærd omfatter de grundlæggende principper Integritet, Objektivitet, Faglig kompetence og fornøden omhu, Fortrolighed og Faglig adfærd.

¹⁷⁶ Som defineret i Revisorlovens § 21, stk. 3

”Revisionsplan”, mens uddrag af planlægningsnotatet er gennemgået og diskuteret nedenfor i en praktisk kontekst.

4.3.1 Overordnet revisionsstrategi

Særligt relevant ved fastsættelse af den overordnede revisionsstrategi for revisionen af energi- og råvarederivater vil i praksis være som nedenstående.

4.3.1.1 Opgavens karakteristika

De afledte finansielle instrumenter er et kompleks område. Casevirksomheden anvender mange forskellige typer af afledte finansielle instrumenter til at afdække markedsrisikoen på væsentlige dele af energi-eksponeringen mod elektricitet og gas. Transaktioner overføres gennem flere systemer og mange forretningsenheder og afdelinger, ligesom at selve værdiansættelsen af de åbne energihandler må anses for at være forbundet med en vis kompleksitet.

4.3.1.1.1 Forståelse for de afledte finansielle instrumenter, som virksomheden er eksponeret mod, herunder deres formål og risiko, samt den interne kontrol

Som led i revisors vurdering af risici for væsentlig fejlinformation i koncernregnskabet og årsregnskab, skal revisor udføre risikovurderingshandlinger i form af forespørgsler, analyse, observation og inspektion.¹⁷⁷

Yderligere gennemgang og diskussion i relation til forståelsen af de afledte finansielle instrumenter i casevirksomheden og dens interne kontrol foretages som en del af risikovurderingsprocessen i afsnit 4.3.2.1 og 4.3.2.2.

Det er vigtigt at nævne, at fastlæggelsen af den overordnede revisionsstrategi er en iterativ og kontinuerlig proces, og at den således er afhængig af revisors konklusion på de foretagne risikovurderingshandlinger, hvorfor der løbende vil være behov for at tilpasse den overordnede revisionsstrategi.¹⁷⁸ Opnåelse af forståelse for de afledte finansielle instrumenter vil typisk ske som led i de foretagne risikovurderingshandlinger og bekræfter dermed forholdet om at den overordnede revisionsstrategi i sig selv ikke er statisk.

4.3.1.1.2 Opgavens omfang

Særligt relevant i forhold til afhandlingens formål vil være at se på omfanget af revisionen af de afledte finansielle instrumenter, herunder de risici og udfordringer som casevirksomheden står over for. Da området for afledte finansielle instrumenter i det konkrete casestudie må antages at indeholde betydelige iboende

¹⁷⁷ Jf. beskrivelse i afsnit 2.3.4.

¹⁷⁸ (Sudan, Samuelsen, Parker, & Davidsen, *Revision i praksis*, 2012, s. 100)

risici, vil det i den forbindelse være naturligt, at der i revisionsprotokollatet til revisionen af koncern- og årsregnskabet er indeholdt omtale af området i afsnittet omkring særlige forhold vedrørende revisionen¹⁷⁹.

Et praktisk eksempel på gennemgang af opgavens omfang i revisionsplanen kan se således ud:

Figur 4.1

Opgavens omfang

Formålet med revisionen er at afgive en revisionspåtegning på virksomhedens koncernregnskab og årsregnskab for 2015 samt en udtalelse om ledelsesberetningen.

Yderligere vil vi afgive et protokollat vedrørende revisionen i årets løb (interim revisionen), såfremt der i forbindelse hermed er identificeret forhold, som kræver bestyrelsens øjeblikkelige opmærksomhed.

Derudover afgives der et revisionsprotokollat til koncernregnskabet og årsregnskabet i forbindelse med afslutningen af dette.

Det skal derudover vurderes, om der er behov for at udarbejde et Management Letter i forbindelse med rapporteringen på revisionen af processerne og de interne kontroller relateret til energi- og råvarederivater. Formålet hermed er at give den daglige ledelse i virksomheden et overblik over eventuelt identificerede svagheder og uregelmæssigheder i den interne kontrol, som ikke nødvendigvis er tilstrækkeligt væsentlige eller risikofyldte til at skulle komme til bestyrelsens kendskab.

I tilknytning til vores hverv som generalforsamlingsvalgt revisor for Energi og Forsyning A/S skal der afgives en række branchespecifikke revisorerklæringer, der er lovpligtige og skal afgives til diverse tredjeparter.

Kilde: Bilag 1 – "Revisionsplan", egen tilvirkning

Som beskrevet i afhandlingens afgrænsning foretages der ikke yderligere gennemgang af de særlige erklæringer.

4.3.1.1.3 Regnskabsmæssig begrebsramme

I forhold til afhandlingens fokus på revisionen af energi- og råvarederivater vil det i tillæg til den mere generelle beskrivelse omkring den regnskabsmæssige begrebsramme være relevant, at der i planlægningsnotatet indeholdes en beskrivelse af omfanget af den valgte regnskabspraksis i forhold til afledte finansielle instrumenter. Casevirksomheden gør brug af regnskabsmæssig sikring ved udarbejdelsen af koncernregnskab og årsregnskab.

Et praktisk eksempel på gennemgangen af den regnskabsmæssige begrebsramme i revisionsplanen kan se således ud:

¹⁷⁹ (IAASB, ISA 260, 2009)

Figur 4.2

Regnskabsmæssig begrebsramme

Energi og Forsyning A/S aflægger koncernregnskab og årsregnskab efter International Financial Reporting Standards som godkendt af EU (IFRS) samt i overensstemmelse med yderligere oplysningskrav i Årsregnskabsloven, jf. IFRS-bekendtgørelsen. Koncernregnskabet og årsregnskabet aflægges i danske kroner og er omfattet af lovpligtig revision.

Virksomheden benytter sig af principperne for regnskabsmæssig sikring som defineret i IAS 39. Formålet hermed er at reducere de finansielle eksponeringer, der opstår i forbindelse med produktionen af energi samt ved handlen med energi- og råvarer. Der er tale om benyttelse af cash-flow afdækninger med henblik på sikring af prisen på energi- og råvarer.

Datterselskaberne aflægger de lovpligtige årsregnskaber efter Årsregnskabsloven. Til brug for indregning i koncernregnskabet for Energi og Forsyning A/S foretages der omregning til moderselskabets regnskabspraksis.

Kilde: Bilag 1 – "Revisionsplan", egen tilvirkning

4.3.1.1.4 Brug af serviceorganisationer

Som anført i afhandlingens afsnit 2.3.2.1 er det relevant at vurdere omfanget af casevirksomhedens brug af serviceorganisationer, herunder hvordan der opnås revisionsbevis for udformningen og funktionaliteten af kontroller udført af serviceorganisationerne. Som i det konkrete casestudie på en energi- og råvarevirksomhed er det oftest set, at virksomhederne benytter sig af en eller flere serviceorganisationer i form af prisleverandører til datainput til brug for den løbende værdiansættelse af energi- og råvarederivater. Særligt relevant er det i den forbindelse som revisor at opnå forståelse for de ydelser, som prisleverandørerne udbyder,¹⁸⁰ hvilket i praksis vil sige prisudbydernes proces for prissætning eller leverance af prisdatainput på vegne af Energi og Forsyning A/S.

I forhold til udgangspunktet om en kontrolbaseret revisionsstrategi på området, hvor der benyttes prisleverandører, er det ofte en mulighed som revisor at basere sig på en type 2-erklæring fra prisleverandørernes revisorer, der udarbejdes efter revisionsstandarden ISAE 3402. I praksis vil det oftest skulle aftales mellem casevirksomheden og prisleverandørerne omkring casevirksomhedens modtagelse af en sådan erklæring. En Type 2-erklæring vil omfatte test af generelle it-kontroller samt test af udvalgte applikationskontroller hos serviceudbyderen, som er relevante i forbindelse med prisfastsættelsen af energi- og råvarederivater. Som Energi og Forsyning A/S' revisor vil det herefter være relevant at sikre, at den modtagne ISAE 3402-erklæring dækker de relevante områder og den reviderede periode, herunder at

¹⁸⁰ (IAASB, IAPN 1000, 2011) 1000.116

erklæringen udgør et egnet og tilstrækkeligt revisionsbevis. Et eksempel i revisionsplanen for casevirksomhedens brug af serviceorganisationer kan være:

Figur 4.3

Brug af serviceorganisationer

Virksomheden benytter sig af prisinput fra Bloomberg i forhold til værdiansættelsen af sine derivatpositioner. Prisudbyderen er blandt de større aktører på markedet for prisdata og har en gennemsigtig og tilgængelig proces omkring deres metodikker, forudsætninger m.v.

Prisinput modtages dagligt og omfatter børldata på priser, renter og volatiliteter. Prisudbyderne vurderes at have en fornuftig ry og har stor erfaring med prisinput på de pågældende derivattyper.

For enkelte produkttyper samt til brug for værdiansættelsen heraf benyttes datainput fra de pågældende brokers, hvorunder handlerne er sket igennem. Brokers vurderes ikke på samme måde at være objektive i forhold til de løbende prisinput, da brokern er sælger i den forbindelse.

Virksomheden modtager én gang årligt en ISAE 3402-erklæring, hvor prisudbydernes revisorer erklærer sig på de interne kontroller, herunder funktionaliteten af disse. Erklæringerne modtages inden regnskabsaflæggelsen for Energi og Forsyning A/S.

Kilde: Bilag 1 – "Revisionsplan", egen tilvirkning

4.3.1.1.5 Effekt af it på revisionshandling

I en energi- og forsyningsvirksomhed af en størrelse som casevirksomheden repræsenterer, vil en række væsentlige it-systemer ofte blive benyttet. Det vil således være særdeles relevant at basere sin revision på procesforståelse og test af kontroller af disse. Derudover opnås mulighed for at basere sig på elektronisk revisionsbevis.

Et eksempel på en beskrivelse af effekten af it på revisionshandling kan i planlægsnotatet i praksis se sådan ud:

Figur 4.4

Effekt af IT

Energi og Forsyning A/S handler med en række energi- og råvarederivater, og i den forbindelse benyttes en række systemer til brug herfor. Det er på den baggrund flere systemer, som behandler de transaktioner, som har relevans for de processer der har indflydelse på regnskabet.

Med henblik på mest effektivt at opnå egnet og tilstrækkeligt revisionsbevis er det derfor vores vurdering, at revisionen skal baseres på en gennemgang af de generelle it-kontroller, herunder at vi kan basere os på revisionen af udvalgte applikationskontroller.

Kilde: Bilag 1 – "Revisionsplan", egen tilvirkning

4.3.1.2 Forhold der er betydelige for instruktionen af opgaveteamets indsats

Opgaveteamet ved revisionen af energi- og råvarederivater bør besættes af et revisionsteam med kendskab og erfaring i både revision, værdiansættelse, it-systemer samt den regnskabsmæssige behandling og præsentation af afledte finansielle instrumenter. Yderligere vil det være et krav, at revisionsteamet har et omfattende branchekendskab. I forbindelse med opgaveløsningen vil der være krav om høj grad af involvering fra den opgaveansvarlige partner, som ligeledes bør have stor erfaring og kendskab med området for afledte finansielle instrumenter, herunder energi- og råvarederivater.

4.3.1.3 Ressourcer og kompetencer, herunder brug af specialister

I forhold til omfanget af ressourcer der skal indsættes på det konkrete område ved revisionen af afledte finansielle instrumenter, skal der benyttes teammedlemmer med passende erfaring på området samt inddrages relevante eksperter ved komplekse forhold.¹⁸¹

Som anført i afsnit 4.3.1.2 er områderne omkring it samt værdiansættelsen af finansielle instrumenter vurderet som højrisikoområder i revisionen, og det er i den forbindelse vurderet særligt relevant at inddrage kompetencer med speciale i disse områder på opgaveteamet.

Et praktisk eksempel på omfanget af ressourcer kan i revisionsplanen se således ud:

Figur 4.5

Omfang af ressourcer

Følgende personer fra Energi Revision P/S deltager som en del af det samlede revisionsteam:

- Bodil Bodilsen, partner, statsaut. revisor: Overordnet supervisering af arbejdet samt review af arbejde på områder med betydelige risici.
- Niels Nielsen, senior manager, statsaut. revisor: Review af udført revisionsarbejde, samt revision af værdiansættelsen af energi- og råvarederivater.
- Anders Andersen, cand.merc.aud., assistant manager: Udførende revision af energi- og råvarederivater og review af arbejdspapirer på ikke-betydelige områder.
- Tine Timsen: stud.merc.aud., assistent: Udførende revision af energi- og råvarederivater.

¹⁸¹ (IAASB, ISA 300, 2009) 300.A8

- Bendt Bendtsen, IT director: Revision af generelle it-kontroller og udvalgte applikationskontroller relateret til processerne for energi- og råvarederivater, herunder review af det udførte arbejde
- Kjeld Kjeldsen, IT manager: Revision af generelle it-kontroller og udvalgte applikationskontroller relateret til processerne for energi- og råvarederivater

Specialister:

- Claus Clausen, værdiansættelses-specialist: Gennemgang af de af ledelsen foretagne værdiansættelser af udvalgte derivatkontrakter med henblik på vurdering for korrekt måling i koncern- og årsregnskabet.

Revisionsteamet sammensætter sig af meget erfarne revisorer og specialister, der har flere års erfaring med revisionen af energivirksomheder og revisionen af derivater. På den baggrund vurderes det, at det samlede team indeholder de fornødne ressourcer og kompetencer til at udføre opgaven. Der henvises endvidere til opgaveaccepten.

Kilde: Bilag 1 – "Revisionsplan", egen tilvirkning

I forhold til it-revisionen af finansielle instrumenter vil der derfor skulle gøres brug af en it-revisor med tilstrækkelig erfaring på området. Området vil overordnet set indeholde en gennemgang af generelle it-kontroller samt applikationskontroller for de systemer som danner grundlag for handelsregistrering, risikostyring, værdiansættelse, fakturering, bogføring og rapportering på energi- og råvarederivaterne. Det særskilte fokus vil blive omtalt yderligere i afhandlingens afsnit 2.3.4 omhandlende risikovurderingshandling.

Regnskabsmæssige kompetencer i forhold til indregning, måling og præsentation i årsregnskabet af energi- og råvarederivater bør ligeledes inddrages i opgaveløsningen. Der vil i den forbindelse typisk blive inddraget en person fra den regnskabsfaglige afdeling eller tilsvarende i revisionsfirmaet til brug for vurdering af, hvorvidt krav i forhold til eksempelvis regnskabsmæssig sikring og modregning er opfyldt.

Med udgangspunkt i virksomhedens måling af energi- og råvarederivater i koncernregnskabet og årsregnskabet til dagsværdi vil det i forhold til revisionen af værdiansættelsen af energi- og råvarederivater være et krav at benytte sig af en revisorudpeget specialist til vurdering af, hvorvidt de opgjorte dagsværdier på energi- og råvarederivater ud fra ovenstående metoder er egnede og tilstrækkelige set fra et revisionsbevis perspektiv.

Dette kan i forhold til revisionen af dagsværdiopgørelser eksempelvis omfatte en genberegning af dagsværdier på udvalgte kontrakter samt følsomhedsanalyser på benyttede inputdata, herunder stamdata. Ved mark-to-market opgørelsen og revisionen heraf vil indhentelse af revisionsbevis primært foregå ved afstemning af dagsværdier til ekstern dokumentation i form af børslistes og marginstatements m.v., såfremt der er et likvidt og aktivt marked. Alternativt, såfremt der ikke er et likvidt og aktivt marked herfor, vil det

være relevant at foretage genberegning af udvalgte derivatkontrakter. Yderligere vil det være aktuelt at vurdere eventuelle kreditrisici.¹⁸²

Omtale omkring kompetencer i forhold til skatte- og momsmæssig behandling af energi- og råvarederivater, samt særlige juridiske, regulatoriske og kontraktlige forhold er afgrænset fra opgaven og vil således ikke blive omtalt yderligere.

4.3.1.4 Revisionens forventede udstrækning

I forhold til den tidsmæssige placering af revisionen vil det i relation til revisionen typisk blive foretaget hen over året som følge af en vis transaktionsvolumen og kompleksitet i casevirksomhedens brug af energi- og råvarederivater, herunder en kontrolbaseret revisionsstrategi, samt i forbindelse med statusrevisionen. En gennemgang af den tidsmæssige placering af revisionen kan i planlægningsnotatet se ud som følger:

Figur 4.6

Tidsmæssig placering af revisionen

Den tidsmæssige placering af revisionen vil blive fordelt over både planlægning, den løbende revision samt ved statusrevisionen. Revisionen af energi- og råvarederivater vil tage udgangspunkt i en kontrolbaseret revisionsstrategi, der sikrer den mest effektive opnåelse af egnet og tilstrækkeligt revisionsbevis.

Kilde: Bilag 1 – "Revisionsplan", egen tilvirkning

4.3.1.5 Fastlæggelse af væsentlighedsniveau

Revisor skal således i det konkrete casestudie vurdere, hvad regnskabsbruger har særligt fokus på. Udgangspunktet vil som hovedregel være resultat før skat, da virksomhedens formål vil være at genere overskud, hvorfor at resultat før skat bedst afspejler dette i forbindelse med fastlæggelse af væsentlighedsniveau.

I relation til energi- og råvarederivater og fastlæggelse af et væsentlighedsniveau til dette i casevirksomheden, vil det som udgangspunkt følge det generelle væsentlighedsniveau fastlagt til udførelse på regnskabspostniveau. Dog vil det i forhold til eventuelle risikoplysninger i årsregnskabet være særligt relevant at have Fondsrådets notat om væsentlighed¹⁸³ i betragtning, herunder kravene om de særlige overvejelser og afvejninger relateret til risikonoter.

I relation til de finansielle-, kreditmæssige- og markedsmæssige risici samt den tilhørende risikostyring knyttet til energi- og råvarederivater vil der være behov for at fastlægge et særskilt væsentlighedsniveau for noteoplysninger knyttet hertil. Dette må vurderes, at forholdet og oplysninger heri med rimelighed forventes at påvirke de beslutninger, som regnskabsbruger træffer på grundlag af regnskabet og noteoplysningerne

¹⁸² Inspiration hentet fra (Thorup Sørensen & Bender, 1996, s. 24)

¹⁸³ (Fondsrådet, 12.2008)

relateret til energi- og råvarederivater. Det vil derfor være relevant at fastsætte et særskilt lavere væsentlighedsniveau i det konkrete casestudie for så vidt angår oplysningskrav som særligt beretter om energi- og råvarederivater i regnskabet.

Noteoplysningsafsnittet omkring finansielle risici og risikostyring heraf vil ofte have kvalitativ karakter og kan derfor fremkomme svært for revisor at opnå revisionsbevis for, hvorledes de finansielle risici mv. styres i praksis. Her vil det opnåede kendskab til virksomheden i forbindelse med risikovurderingshandlingerne spille en væsentlig rolle ved vurderingen af, hvorvidt noteoplysningerne giver et retvisende billede.

Væsentlighedsniveauet fastsættes som udgangspunkt på planlægningstidspunktet, men vil skulle genovervejes i forbindelse med påbegyndelsen af den udførende revision.

4.3.1.6 Rapporteringsmål

Det overordnede formål med revisionen af energi- og råvarederivater i casevirksomheden er blandt andet:

- At energi- og råvarederivater eksisterer pr. balancedagen, og at transaktioner relateret til energi- og råvarederivater, der er blevet registreret, har fundet sted og angår virksomheden (Tilstedeværelse/Forekomst)
- At alle energi- og råvarederivater er medtaget pr. balancedagen, og at alle transaktioner relateret til energi- og råvarederivater, der skulle være registreret, er blevet registreret (Fuldstændighed)
- At beløb og andre data, der vedrører transaktioner relateret til energi- og råvarederivater, er blevet korrekt registreret (Nøjagtighed)
- At transaktioner relateret til energi- og råvarederivater er blevet registreret i den korrekte periode (Periodeafgrænsning)
- At energi- og råvarederivater er forsvarligt værdiansat pr. balancedagen (Værdiansættelse og fordeling)
- At rettigheder og forpligtelser knyttet til energi- og råvarederivater tilhører virksomheden pr. balancedagen (Rettigheder og forpligtelser)
- At energi- og råvarederivater er korrekt præsenteret i koncern- og årsregnskabet og tilhørende noteoplysninger (Klassifikation).

Ovenstående rapporteringsmål er i forbindelse med fastlæggelsen af den overordnede revisionsstrategi identificeret som indeholdende iboende risici relateret til revisionen af energi- og råvarederivater.

4.3.2 Revisionsplan

I tillæg til den overordnede revisionsstrategi skal revisor udarbejde en mere detaljeret revisionsplanlægning for revisionen af Energi og Forsyning A/S. Revisionsplanen omfatter blandt andet risikovurderingshandling, identificerede risici samt revisors reaktion herpå.

4.3.2.1 Forståelse for de afledte finansielle instrumenter, som virksomheden er eksponeret mod, herunder deres formål og risiko

Revisor skal i forbindelse med udarbejdelsen af den detaljerede revisionsplan opnå en forståelse for virksomheden og dens omgivelser, herunder de fem kontrolkomponenter i den interne kontrol.

Forståelsen skal alene omfatte de forhold der har relation til regnskabsaflæggelsen. Derudover vil det for revisor være relevant at opnå forståelse for væsentlige forretningsrisici, som virksomheden står over for.

Et praktisk eksempel på den opnåede forståelse for de afledte finansielle instrumenter kan se således ud:

Figur 4.7

Generelt

Energi og Forsyning A/S benytter sig af energi- og råvarederivater på elektricitet og gas til økonomisk sikring med henblik på at sikre stabile finansielle nøgletal.

De forretningsenheder, der producerer elektricitet og gas, afdækker risikoen for udsving i priserne. Afdækningen foretages ved samling og optimering af porteføljerne, hvorefter der foretages afdækning af risikoen for udsving i priserne. Afdækning foretages ved handel med energiderivater med eksterne modparter. De overordnede retningslinjer for afdækning af markedsrisici er beskrevet i en politik for koncernen. Herudover er der oprettet en række mandater og limits, der beskriver, hvilke rammer som skal overholdes. Til brug for beslutning omkring hvor meget eksponering, der skal afdækkes, benyttes produktionsforecasts fra de to produktionsenheder for henholdsvis elektricitet og gas.

Afdækningen eksternt i markedet sker ved handel med energi- og råvarederivater på børser, med brokers samt over-the-counter (OTC) med en række modparter. Alle OTC-produkter handles under Master Agreements, som er omfattet af International Swaps and Derivatives Associations (ISDA) og European Federation of Energy Traders' (EFET) gældende regler. Typen af produkter der handles omfatter futures, forwards, swaps og optioner.

Branchespecifikke faktorer

Branchen for energi- og råvarederivater er kendetegnet som meget volatil, hvad angår udviklingen i priser. Priserne afhænger i høj grad af makroøkonomiske faktorer som eksempelvis udvikling i rente, prisen på råolie samt det aktuelle politiske miljø.

Branchen er kendetegnet ved at have mange udbydere af derivatprodukter og mange forskellige typer af produkter, alt fra ”plain vanilla”¹⁸⁴ derivater til de mere eksotiske derivattyper. Handlen sker i høj grad elektronisk via børsplatforme, men også som OTC. Adgangsbarriererne for handel med derivatprodukter må anses som lave, da der kan handles med begrænset likviditet til rådighed. Den økonomiske krise i de senere

¹⁸⁴ Udtryk for et ikke-komplekst derivat.

år har generelt påvirket priserne på råvarer i negativ retning, hvorved brugen af derivater til sikring må antages at være steget. Derudover medvirker politiske uroligheder i eksempelvis Rusland til, at virksomheden ønsker at sikre prisudsving på køb af gas.

Yderligere har virksomheden indgået flere langvarige kontrakter i forhold til gasleverancer, som det er kendetegnet for branchen.

Reguleringsmæssige faktorer

Handel med derivater er underlagt en lang række regulatoriske krav fra både EU og de danske offentlige myndigheder.

OTC-derivater er underlagt de gældende EMIR-krav, hvilket blandt andet medvirker, at virksomheden skal bekræfte handler med modparter.

Derudover er virksomheden omfattet af reguleringen omkring Regulation on Wholesale Energy Markets Integrity and Transparency (REMIT).

Ud over ovenstående er virksomheden underlagt gældende regnskabs- og bogføringslovgivning i Danmark, samt den generelle selskabslovgivning, skattelovgivning, diverse EU-lovgivning, varmesektorlovgivning, elforsyningslovgivning samt anden regulering m.v.¹⁸⁵

Mål og strategier

For at nedbringe udsvingene i koncernens pengestrømme på kort og mellemlang sigt indgår koncernen prissikringsaftaler inden for risikostyringshorisonten, som er fastsat op til fire år. Markedsprisisici afdækkes i henhold til givne minimumafdækningsgrader.

I den korte ende af horisonten, dvs. de første to år, ønskes en høj afdækningsgrad for at opnå stor sikkerhed vedrørende resultat og pengestrømmene, mens afdækningsgraden er lavere de følgende år. Den valgte tilgang for virksomheden skyldes dels, at der er mindre sikkerhed om den underliggende eksponering på længere sigt, dels at de finansielle markeder er mindre likvide på længere sigt.

Afdækningsstrategien bevirker, at energiprisændringer i den nære fremtid kun har begrænset effekt på koncernens resultat, mens effekten i de efterfølgende år er større.

Derudover er der givet et mindre mandat til at foretage spekulation i forhold til handlen med energi- og råvarederivater. Virksomhedens tradere måles i den forbindelse for en mindre del af deres løn- og bonusfastsættelse for deres evne til at genere overskud på spekulationshandel. Til dette formål benyttes profit/loss rapportering som benchmark, som kontrolleres af risikostyringsfunktionen. Der er på den

¹⁸⁵ Lovgivning der ikke er direkte relateret til den finansielle revision af energi- og råvarederivater, er udeholdt for besvarelse af afhandlingens problemstilling, jf. afsnit 1.2.

baggrund identificeret en besvigelsesrisiko i forhold til dette, da der kan være et økonomisk incitament ved eventuel regnskabs- og rapporteringsmanipulation.

Nærtstående parter

Virksomheden har, i relation til energi- og råvarederivater, transaktioner med nærtstående parter. Transaktionerne omfatter primært overførsel af eksponeringer fra de producerende datterselskaber for elektricitet og gas og til virksomheden. Overførslen sker via interne handler, hvor der afdækkes via produktionsforecasts. På den baggrund ”samles” eksponeringerne og herefter afdækkes prisrisikoen i markedet. De interne handler følger tilsvarende forretningsprocesser som ved handler eksternt i markedet.

Planlægningsanalyse

Der henvises til særskilt udarbejdet regnskabsanalyse i forbindelse med planlægningen (*ej vedlagt*).

Omfang af it

Nedenfor følger en oversigt over de væsentlige it-systemer i Energi og Forsyning A/S i forbindelse med initiering, bogføring, behandling og rapportering af energi- og råvarederivater. Det er vores plan, at der foretages test af generelle it-kontroller på nedenstående systemer, som er væsentlige for regnskabsaflæggelsen. Yderligere vil nøgleapplikationskontroller blive vurderet for deres udformning og testet i forhold til deres funktionalitet.

Tabel 4.a

Applikation	Formål
Simcorp Dimension	Registrering (deal capture) - handelssystem
SAP	Bogføring og fakturering
SAP Treasury	Værdiansættelse
Cognos	Regnskabsafslutning og rapportering
TriResolve	Collateral management / modpartsafstemninger
MarkitSERV	Derivatkontraktshåndtering

Omfang af IT (fortsat)

Virksomheden benytter derudover en række modeller og databaser.

Systemerne kører på standardhardware og er omfattet af de generelle retningslinjer i virksomheden for ændringshåndtering og logiske adgangskontroller.

Som beskrevet ved fastsættelsen af den overordnede revisionsstrategi, benytter virksomheden sig derudover af flere 3. parts leverandører.

Kilde: Egen tilvirkning

I forhold til vurdering af omfanget af forståelsen for de afledte finansielle instrumenter må det vurderes at være en professionel vurdering fra revisors side. Dog skal det huskes, at det primære formål er at opnå en tilstrækkelig forståelse for virksomheden og dens omgivelser med henblik på at kunne identificere og vurdere risikoen for væsentlig fejlinformation på både regnskabs- og revisionsmålsniveau. Herefter fastsættes reaktionen på de vurderede risici i form af udformning af revisionshandlinger, der imødegår dette.

4.3.2.2 Forståelse af den interne kontrol

Som anført i afsnit 2.3.6 skal revisor som led i de planlagte risikovurderingshandlinger opnå en forståelse for virksomhedens fem kontrolkomponenter.

Et eksempel i forhold til den opnåede forståelse af den interne kontrol i casevirksomheden kan i praksis se sådan ud:

Figur 4.8

Overordnet

Den interne kontrol i Energi og Forsyning A/S tager sit udgangspunkt i begrebsrammen relateret til COSOs integrerede rammeværktøj for intern kontrol.¹⁸⁶ Energi og Forsyning A/S' interne kontrol- og risikostyringssystemer evalueres og tilpasses løbende. Formålet hermed er at sikre, at væsentlig fejlinformation og uregelmæssigheder omkring regnskabsaflæggelsen forebygges eller opdages og korrigeres, så den interne og eksterne finansielle rapportering giver et retvisende billede.

Kilde: Bilag 1 – "Revisionsplan", egen tilvirkning

Gennemgangen af de fem kontrolkomponenter i casevirksomheden gennemgås i de følgende afsnit.

4.3.2.2.1 Kontrolmiljø

Ledelsens holdning til den interne kontrol og derved "tonen på toppen" udgør fundamentet for det samlede kontrolsystem i virksomheden og revisors forståelse heraf. Et stærkt kontrolmiljø er medvirkende til at sikre, at virksomheden når sine strategier og mål i relation til brugen af afledte finansielle instrumenter. Det er relevant, at revisor foretager en vurdering af de ledelseskontroller, der knytter sig til det overordnede kontrolmiljø og styrken af dette, da mangler heri eksempelvis underminerer kontrolaktiviteterne længere nede på proces- og transaktionsniveau.

¹⁸⁶ Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO): Internal Control — Integrated Framework (2013). Ifølge COSO er formålet at designe og implementere systemer for intern kontrol, der er medvirkende til at reducere risici og sikre at virksomheden når dens mål.

Et eksempel på gennemgangen af virksomhedens kontrolmiljø i revisionsplanen kan se således ud:

Figur 4.9

Kontrolmiljøet generelt

Bestyrelsen og den daglige ledelse i Energi og Forsyning A/S har det overordnede ansvar for virksomhedens risikostyring og interne kontrol i forbindelse med regnskabsaflæggelsen, og de godkender virksomhedens politikker og retningslinjer på de væsentlige områder. De overordnede politikker og andre ledelsesgodkendte retningslinjer omfatter blandt andet risikopolitik, it-sikkerhedspolitik samt politik for god forretningsadfærd.

Revisionsudvalget støtter bestyrelsen i dens arbejde med at overvåge regnskabsaflæggelsesprocessen og de væsentligste risici i den forbindelse. Revisionsudvalget overvåger endvidere udviklingen i de interne kontrol- og risikostyringssystemer samt den løbende rapportering om vurderede risici og interne kontroller fra forretningsområderne.

Ledelsen og de enkelte forretningsområder har ansvaret for, at de interne kontrol- og risikostyringssystemer er effektive, og at der er implementeret kontroller til at begrænse risici vedrørende regnskabsaflæggelsen. Virksomhedens forretningsområder har ansvaret for egne strategier, risikovurdering og budgetter. Denne ansvarsfordeling medfører et effektivt kontrolmiljø i koncernen.

Holdninger og retningslinjer omkring integritet og etiske retningslinjer er kommunikeret fra den daglige ledelse i form af personalepolitikker m.v. Personalepolitikker og andre retningslinjer, der er gældende for alle medarbejdere, er tilgængelige for alle medarbejdere på virksomhedens intra-portal.

Kommunikation og håndhævelse af integritet og etiske værdier

Alle medarbejdere i Energi og Forsyning A/S er underlagt retningslinjer for god forretningsadfærd, hvor e-learning skal gennemføres og politikker accepteres i umiddelbart forlængelse af ansættelsen. Derudover er medarbejdere med adgang til markedsfølsomme informationer underlagt en politik for god markedsadfærd. Alle medarbejdere undervises i politikkerne via de obligatoriske e-learnings, hvor der bliver fulgt op på forståelsen heraf i form af en prøve som afslutning på e-learningen.

Vision, mission og værdier er ligeledes udmeldt til medarbejderne via intra-portalen.

Yderligere er der etableret politikker for governance og risk management, herunder relateret til trading, hedging og risikostyring.

Forpligtelse til kompetence

Alle medarbejdere i Energi og Forsyning A/S har tilknyttet en jobbeskrivelse. Yderligere har traderne beskrivelser af hvilke områder, de har bemyndigelse og mandat til at handle inden for, hvilket er understøttet systemmæssigt.

Den samlede proces relateret til energihandel må anses som kompleks, og det vurderes, at kun få medarbejdere i virksomheden har overblikket over den samlede proces. Derudover er der i forhold til værdiansættelsen af visse komplekse derivattyper kun få personer, der forestår den bagvedliggende modellering af visse af værdiansættelserne på derivatkontrakterne. På den baggrund må det derfor anføres, at der er tale om høj grad af personafhængighed til disse områder.

Deltagelse af ledelse

Bestyrelsen fastsætter den overordnede risikoappetit og udstikker mandater. Derudover foretages der tæt overvågning af aktiviteterne relateret til derivathandler.

Bestyrelsen er derudover underlagt de generelle selskabsretlige krav om at sikre en forsvarlig organisation af virksomheden og for direktionens vedkommende at varetage den daglige ledelse, herunder et forsvarligt kapitalberedskab, risikostyring, interne kontrol, modtagelse af løbende rapportering m.v.

Bestyrelsen har i det daglige uddelegeret de fastsatte mandater til direktionen.

Den daglige ledelses filosofi og ledelsesstil

Ledelsen vurderes at have en balanceret og neutral ledelsesstil.

Organisationsstruktur

Der er etableret en klar og gennemskuelig organisationsstruktur med angivelse af ansvarsområder og rapporteringskanaler.

Der er samtidig etableret fuld funktionsadskillelse i relation til de initierende og kontrollerende afdelinger i form af henholdsvis front office, middle office og back office. Den effektive funktionsadskillelse danner på den baggrund udgangspunkt for et effektivt internt kontrolmiljø.

Delegering af beføjelser og ansvar

Der foreligger formaliserede retningslinjer og forretningsgange for risikostyring, mandater for trading m.v. Der findes således oversigt over, hvem der har beføjelser til at handle de forskellige typer af derivatprodukter, samt med hvilke modparter.

Der er derudover udarbejdet skriftlige retningslinjer fra ledelsens side omkring udformning og validering af modeller benyttet i forbindelse med værdiansættelsen.

Overordnet konklusion

På baggrund af ovenstående gennemgang, herunder identifikationen af eventuelle risici der kan påvirke det finansielle, er det vores vurdering at kontrolmiljøet er betryggende.

Kilde: Bilag 1 – "Revisionsplan", egen tilvirkning

I forbindelse med de foretagne risikovurderingshandlinger i relation til kontrolmiljøet i case-virksomheden har revisor identificeret en høj grad af personafhængighed knyttet til området. Forholdet bør have fokus i forbindelse med den udførende revision. I forhold til væsentligheden af forholdet er der tale om en professionel vurdering fra revisors side. Det må dog vurderes, at forholdet som minimum skal rapporteres som en del af et management letter til ledelsen i virksomheden.

4.3.2.2.2 Risikovurderingsproces

Risikostyringen tager sit udgangspunkt i styringen af de risici, som fremkommer ved brugen af derivater til sikring, herunder hvordan ledelsen vurderer væsentlighed og sandsynligheden af disse. På den baggrund fastsætter ledelsen handlinger, der skal imødegå sådanne risici,¹⁸⁷ og som revisor på den baggrund opnår forståelse for.

Et praktisk eksempel på gennemgangen af virksomhedens risikovurderingsproces i forbindelse med udarbejdelse af revisionsplanlægningen kan se således ud:

Figur 4.10

Risikovurderingsproces

Ledelsen foretager én gang årligt en overordnet risikovurdering af de regnskabsområder og processer, hvor der i særlig grad er risiko for væsentlige fejl i regnskabsaflæggelsen. Da risiciene er forskellige i de to forretningsenheder (el og gas), foretages vurderingen for hvert af disse, og det vurderes herefter hvilke risici, der er væsentlige for virksomhedens og koncernens interne og eksterne finansielle rapportering.

Ved gennemgangen udpeges de regnskabsposter og selskaber, hvor det vurderes, at risikoen for væsentlige fejl er størst, og disse områder omfattes af rapportering til ledelsen som led i den interne kontrol.

Som led i risikovurderingen tages også stilling til risikoen for besvigelser og til de foranstaltninger, som er truffet for at reducere disse risici. I den forbindelse vurderes den daglige ledelses muligheder for at tilsidesætte kontroller og for at udføre regnskabsmanipulation for minimale, da der er mange interessenter involveret i processerne.

Virksomheden har etableret en formel risikostyringsproces i relation til energi- og råvarederivater. Denne består i en overordnet risikostyringspolitik samt løbende afholdelse af revisionsudvalgs- og bestyrelsesmøder, hvor dette er på dagsordenen.

Der afholdes endvidere møder i relation til månedsafslutningen, hvor udviklingen i markedet drøftes, samt at der foretages opfølgning på månedsregnskaberne. Formålet hermed er at opfange større udsving i forhold til

¹⁸⁷ (IAASB, IAPN 1000, 2011) Appendix A,12.

forecasts samt foretage eventuelle årsagsforklaringer. Dette medvirker til at sikre, at eventuel væsentlig fejlinformation opfanges.

Virksomheden har ingen intern revisionsfunktion.

Overordnet set er det vores vurdering, at Energi og Forsyning A/S har etableret en fornuftig risikostyringsproces.

Kilde: Bilag 1 – "Revisionsplan", egen tilvirkning

4.3.2.2.3 Overvågning

Et praktisk eksempel på gennemgangen af virksomhedens ledelsesovervågning i forbindelse med udarbejdelse af revisionsplanlægningen kan se således ud:

Figur 4.11

Overvågning

Den månedlige finansielle rapportering fra forretningsområderne for henholdsvis elektricitet og gas analyseres og overvåges af forretningsområdernes controllere og ledelse. På koncernniveau kontrolleres rapporteringen medtaget fra forretningsområderne og det samlede koncernregnskab. Forretningsområderne og de væsentligste koncernfunktioner rapporterer løbende om udførelsen og modenheden af koncernens nøglekontroller, som imødegår væsentlige fejl i den finansielle rapportering.

De ansvarlige i forretningsområderne overvåger udførelsen af den interne kontrol og rapporterer årligt en sammenfattet konklusion herom til koncernen suppleret med eventuelle handlingsplaner for identificerede svagheder. Årligt rapporteres væsentlige tiltag, svagheder og handlingsplaner til revisionsudvalget.

Den øverste ledelse og den daglige ledelse følger på et overordnet niveau med i, hvorvidt der er etableret et passende kontrolmiljø og de nødvendige interne kontroller i øvrigt.

Månedlige finansielle og operationelle resultater produceres til og gennemgås af ledelsen, der inkluderer en sammenholdelse af periodens realiserede resultater i forhold til tidligere periode og forecasts. Ledelsen overvåger på den finansielle rapportering.

Kilde: Bilag 1 – "Revisionsplan", egen tilvirkning

En effektiv ledelsesovervågning af interne kontroller relateret til afledte finansielle instrumenter i en energivirksomhed må vurderes at være særdeles relevant. Ofte vil eventuelle større fejl ikke vise sig på transaktionsniveau, men snarere optræde på proces- eller regnskabsniveau. Det er derfor essentielt, at ledelsen og de overvågende funktioner i virksomheden samtidig har den fornødne indsigt og kompetence til at spotte sådanne uregelmæssigheder baseret på den løbende overvågning. Dette kræver samtidig, at ledelsen er tæt involveret i driften.

Et andet vigtigt element, hvor risikoen er svær at imødegå på transaktionsniveau, er hvorvidt de registrerede derivathandler er fuldstændige. Ofte vil der her være behov fra ledelsen side til at supplere overvågningen af kontroller med øvrige handlinger med henblik på at øge sandsynligheden for, at alle handler medtages.

4.3.2.2.4 Informationssystemer og de tilknyttede forretningsprocesser

Det overordnede mål for virksomhedens informationssystemer er, at de er i stand til at ”fange” og registrere alle transaktioner nøjagtigt, herunder afregne, værdiansætte og rapportere på disse.¹⁸⁸

Som gennemgået i kapitel 3, er det blandt andet en væsentlig forudsætning for informationssystemet og de tilknyttede forretningsprocesser, at der eksempelvis er en effektiv funktionsadskillelse mellem de afdelinger og personer, der forestår de initierende, registrerende og kontrollerende dele af handlen med derivater.

Et praktisk eksempel på gennemgangen af informationssystemer og de tilknyttede forretningsprocesser i revisionsplanlægningen kan se således ud:

Figur 4.12

Overordnet

Energi og Forsyning A/S' informations- og kommunikationssystemer er indrettet til at opfylde de gældende rapporteringskrav. Til sikring af at den interne og eksterne finansielle rapportering foretages på et ensartet grundlag og med høj kvalitet, er der udarbejdet en regnskabshåndbog, rapporteringsinstrukser og vejledninger i relation til udførelse af interne kontroller.

Disse er tilgængelige på koncernens intranet. Ændringer heri samt aktuelle fokusområder kommunikeres løbende via møder med forretningsområderne samt via en række interne netværk.

Herudover har Energi og Forsyning A/S en formaliseret rapporteringsproces for månedlig og kvartalsvis finansiell rapportering, herunder budgetter og forecasts.

Informations- og kommunikationssystemerne omfatter således blandt andet:

- Økonomisystemer
- Konsolideringssystem
- Rapporteringssystem omkring interne kontroller
- Faste mødestrukturer
- En række interne netværk.

Kilde: Bilag 1 – ”Revisionsplan”, egen tilvirkning

¹⁸⁸ (IAASB, IAPN 1000, 2011) Appendix A.19

I forhold til revisors gennemgang af informationssystemer, der er relevante for regnskabsaflæggelsen, er det i forbindelse med revisionsplanlægningen vigtigt at opnå forståelse for de regnskabsrelevante processer og forretningsgange, herunder også regnskabsaflæggelses- og efterposteringsprocessen.

I forhold til processer for afledte finansielle instrumenter samt de tilknyttede regnskabsposter og systemer vil i casevirksomheden i praksis se sådan ud:

Tabel 4.b - Identifikation af betydelige processer relateret til energiderivater

Væsentlige regnskabsposter	Processer	Klassifikation
Omsætning	Salg, Derivater, Regnskabsmæssig sikring	Væsentlig
Produktionsomkostninger	Køb, Derivater, Regnskabsmæssig sikring	Væsentlig
Finansielle indtægter	Likvide midler, Derivater, Regnskabsmæssig sikring (ved ineffektivitet)	Ikke-væsentlig
Finansielle omkostninger	Likvide midler, Derivater, Regnskabsmæssig sikring (ved ineffektivitet)	Ikke-væsentlig
Andre tilgodehavender	Derivater, Regnskabsmæssig sikring	Væsentlig
Anden gæld	Derivater, Regnskabsmæssig sikring	Væsentlig
Note- og risikoplysninger relateret til derivater	Derivater, Regnskabsmæssig sikring, Regnskabsafslutning	Væsentlig

Kilde: Egen tilvirkning

Revisionsstrategien vil typisk være kontrolbaseret, da der på baggrund af den opnåede virksomhedsforståelse og de relaterede processer må kunne vurderes at være kontrolaktiviteter, som revisor forventer at kunne teste. En kontrolbaseret revisionstilgang vil i casetilfældet vurderes som den mest effektive strategi i forhold til at opnå egnet og tilstrækkeligt revisionsbevis.

4.3.2.2.5 Kontrolaktiviteter

Efterfølgende skal revisor som beskrevet i afsnit 2.3.6.5 opnå forståelse for de kontrolaktiviteter, som efter revisors vurdering er nødvendige for at kunne vurdere risiciene for væsentlig fejlinformation på revisionsmålsniveau og udforme yderligere revisionshandling som reaktion på de vurderede risici.

Dette kan i revisionsplanen til casevirksomheden i praksis se sådan ud:

Figur 4.13

Kontrolaktiviteter

Formålet med de etablerede kontrolaktiviteter er at forebygge eller opdage og korrigere væsentlige fejl i regnskabet. Kontrolaktiviteterne tager udgangspunkt i risikovurderingen og omfatter godkendelser, funktionsadskillelse, analyser, afstemning, vurdering af mål og opfølgning på Key Performance Indicators samt kontroller vedrørende it-applikationer og generelle it-kontroller. Kontrolaktiviteterne er delvist integreret i koncernens regnskabs- og rapporteringssystemer og de procedurer, der er forbundet hermed. Væsentlige risici og de dertilhørende interne kontroller er sammenfattet i kontrolkataloger for koncernens forretningsområder og væsentlige koncernfunktioner.

Det er vores vurdering, at der er etableret en række relevante kontrolaktiviteter.

Kilde: Bilag 1 – "Revisionsplan", egen tilvirkning

For vurdering af udformningen og implementering af kontrolaktiviteterne henvises til yderligere gennemgang i afhandlingens afsnit 4.3.2.5.

4.3.2.3 Identifikation og vurdering af risici for væsentlig fejlinformation

De identificerede risici i planlægningsnotatet vil, på baggrund af de foretagne risikovurderingshandlinger i form af forståelse af de afledte finansielle instrumenter, som virksomheden er eksponeret mod, samt dens interne kontrol, i casevirksomheden se ud som følger:

Figur 4.14

Identificerede risici

På baggrund af den opnåede forståelse for de finansielle instrumenter og den interne kontrol er der identificeret følgende forretningsrisici samt risici for væsentlig fejlinformation i koncernregnskabet og årsregnskabet:

- IT er forretningskritisk og transaktionsstrømme går gennem mange og komplekse systemer. Der anvendes flere systemer til håndteringen af derivatpositioner, som løbende opdateres med nye produkttyper, værdiansættelseskurver m.v. Der er dermed en risiko forbundet med ændringshåndtering og adgangsrettigheder til de systemmæssige løsninger (**forretningsrisiko**)
- Volatile markedspriser i det omfang, at der ikke foretages passende sikring (**forretningsrisiko**)
- Spekulationshandel med visse derivatprodukter (**besvigelsesrisiko**)
- Værdiansættelsen af visse derivattyper baseres på ikke-observerbare input, hvilket øger graden af skønsmæssig usikkerhed, der er forbundet med udøvelsen af regnskabsmæssige skøn (**betydelig risiko**)

- For visse derivattyper er der tale om ikke-rutinetransaktioner (visse OTC produkter, da der er tale om individuelt forhandlede kontrakter), hvilket øger risikoen for fejl (**betydelig risiko**)
- Værdiansættelsen er for visse derivattyper beregnet på baggrund af komplekse modeller (**iboende risiko**)
- Fejlagtig periodisering af afregnede (settlede) derivathandler (**iboende risiko**)
- Fejl i dataoverførsel mellem systemerne (**iboende risiko**).
- Hvorvidt alle energi- og råvarederivater er medtaget i bogføringen (**iboende risiko**)
- Derivater er ikke-effektive og opfylder således ikke betingelser for regnskabsmæssig sikring (**iboende risiko**).

Kilde: Bilag 1 – "Revisionsplan", egen tilvirkning

4.3.2.4 Risiko for væsentlig fejlinformation

Baseret på de identificerede risikofaktorer skal revisor dokumentere de iboende risici, som kan medvirke til væsentlig fejlinformation i koncernregnskabet og årsregnskabet. Som led heri dokumenteres de betydelige risici og revisors reaktion herpå.

Et eksempel på dokumentationen af betydelige risici i planlægningen af revisionen af energi- og råvarederivater i casevirksomheden kan i praksis se sådan ud:

4.3.2.4.1 Betydelig risiko 1 – Værdiansættelse af åbne derivatpositioner

Tabel 4.c

Betydelig risiko	Der er identificeret en betydelig risiko tilknyttet værdiansættelsen af åbne derivathandler pr. statusdagen.
Regnskabspost(er)/revisionsmål	Andre tilgodehavender/anden gæld – Værdiansættelse
Kontrolaktiviteter	Der er i Back Office, Middle Office og IT implementeret en række kontroller, der sikrer værdiansættelsen af de åbne derivatpositioner pr. skæringsdatoen. Identificerede nøglekontroller er som følger: Back Office: • Kontrol af værdi af åbne derivatpositioner til modparter (OTC) <i>(månedligt)</i>. • Kontrol af prisinput på åbne derivatpositioner til børs/brokerdata <i>(månedligt)</i>. Middle Office: • Kontrol i form af periodisk genberegning af væsentlige derivatkontrakter <i>(kvartalsvis)</i>. • Kontrol af at alle priser er indlagt <i>(dagligt)</i>. • Kontrol af varianser i profit/loss i MtM-rapporter <i>(dagligt)</i>. • Kontrol for opdatering af modeller <i>(løbende)</i>. IT: • Kontrol af ændringshåndtering og logiske adgangskontroller på værdiansættelsesmodeller <i>(kvartalsvis)</i>.
Kontrolejer og -frekvens	Se ovenstående.
Vurdering af kontrolaktiviteter	Der henvises til vurderingen af udformning og implementering af de identificerede nøglekontroller.
Revisors reaktion	Adresseres ved test af funktionaliteten af de identificerede nøglekontroller. I tillæg hertil udføres der substanshandling pr. statusdagen.

Kilde: Bilag 1 – "Revisionsplan", egen tilvirkning

4.3.2.4.2 Betydelig risiko 2 – Ikke-rutinetransaktioner

Tabel 4.d

Betydelig risiko	Visse derivattyper er ikke-rutine transaktioner og indeholder derfor et større manuelt element, hvilket øger risikoen for fejl.
Regnskabspost(er)/revisionsmål	Andre tilgodehavender/anden gæld – Værdiansættelse
Kontrolaktiviteter	Bestyrelsen: - Oprettelse af handel med nye derivatprodukter skal godkendes af bestyrelsen (<i>løbende</i>). Back office: - Oprettelse af nye modparter i handelssystemet skal godkendes af chefen for back office (<i>løbende</i>). - Ændringer i mængde m.v. (grundet ”manuelle” kontraktlige forhold) til eksisterende handler skal godkendes af en back-office medarbejder (<i>løbende</i>). Middle office: - Middle office overvåger væsentlige udsving i priser på åbne derivatpositioner. Kreditafdelingen: - Kreditafdelinger godkender maksimum på line til modparter baseret på en gennemgang af kreditværdighed (manuelt).
Kontroler og -frekvens	Se ovenstående.
Vurdering af kontrolaktiviteter	Der henvises til vurderingen af udformning og implementering af de identificerede nøglekontroller.
Revisors reaktion	Adresseres ved test af funktionaliteten af de identificerede nøglekontroller. I tillæg hertil udføres der substanshandlinger pr. statusdagen.

Kilde: Bilag 1 – ”Revisionsplan”, egen tilvirkning

Ved identifikationen af betydelige risici skal revisor altid identificere kontrolaktiviteter, der adresserer den betydelige risiko, herunder vurdere udformningen og implementeringen af kontrolaktiviteterne. Dette

foretages senere i afsnit 4.3.2.5. Såfremt der ikke er udformet og implementeret kontrolaktiviteter relateret til de betydelige risici, må det vurderes, at forholdet kræver rapportering til den øverste ledelse i virksomheden via revisionsprotokollatet.

4.3.2.4.3 Øvrige iboende risici

Et eksempel på dokumentationen af øvrige iboende risici i planlægningen af revisionen af energi- og råvarederivater i casevirksomheden kan i praksis se sådan ud:

Tabel 4.e

Iboende risici	Regnskabspost(er)	Revisionsmål
Ikke alle derivatpositioner er medtaget.	Andre tilgodehavender/ anden gæld og afledte poster i resultatopgørelsen	Fuldstændighed
Afregnede derivatpositioner er medtaget i forkert periode og derved ikke resultatført.	Andre tilgodehavender/ anden gæld og afledte poster i resultatopgørelsen	Periodeafgrænsning, forekomst
Fejl i dataoverførsel mellem IT-systemer.	Regnskabsniveau	Nøjagtighed og it-relateret
Visse derivatpositioner er ikke-effektive i overensstemmelse med krav til regnskabsmæssig sikring efter IAS 39.	Andre tilgodehavender/ anden gæld og afledte poster i resultatopgørelsen	Klassifikation

Kilde: Bilag 1 – "Revisionsplan", egen tilvirkning

4.3.2.4.4 Risiko for væsentlig fejlinformation grundet besvigelser

Der vil som udgangspunkt være en besvigelserisiko forbundet med brugen af finansielle instrumenter, såfremt der for traderes vedkommende modtages vederlæggelse på baggrund af afkastet ved handlen med derivatprodukter. Det er derfor væsentligt, at revisor også opnår forståelse for aflønningsprincipper relateret til brugen heraf samt foretager sammenholdelse til den fastsatte risikopolitik.

Som diskuteret i afsnit 4.3.2.3 er der identificeret en besvigelsesrisiko, da en del af handlen med energi- og råvarederivater må beskrives som spekulation, om end spekulationsdelen udgør en mindre del af den samlede derivatportefølje.

Et eksempel på risici for væsentlig fejlinformation i relation til energi- og råvarederivater i casevirksomheden kan i praksis se sådan ud:

Tabel 4.f

Risiko for væsentlig fejlinformation grundet besvigelser	- Risiko for fiktive handler i systemet og derved fejlagtig indregning af profit (tilstedeværelse) - Risiko for at handler holdes skjult grundet tab (fuldstændighed)
Regnskabspost(er)/revisionsmål	Finansielle indtægter – Forekomst Andre tilgodehavender/anden gæld – Fuldstændig og Værdiansættelse
Kontrolaktiviteter	Overordnet: • Funktionsadskillelse: Der er etableret fuld funktionsadskillelse mellem de initierende afdelinger og de kontrollerende og rapporterende afdelinger, hvilket understøttes it-mæssigt. Back Office: • Ved indgåelse af nye handler samt ved ændringer af eksisterende handler foretages afstemning til bekræftelser fra modparter fsva. kontraktspris, mængde, afregningsdato m.v. (<i>løbende</i>). Middle office: • Kontrol af profit/loss oversigter (<i>løbende</i>).
Kontrolejer	Se ovenstående.
Vurdering af kontroller	Der henvises til vurderingen af udformning og implementering af de identificerede nøglekontroller.
Revisors reaktion	Adresseres ved test af funktionaliteten af de identificerede nøglekontroller. I tillæg hertil udføres der substanshandling pr. statusdagen. Yderligere tillægges revisionen et vist element af uforudsigelighed, hvor

der eksempelvis udsendes en oversigt over åbne derivatpositioner til modparter med henblik på modpartens eksterne bekræftelse direkte til revisor.

Kilde: Bilag 1 – "Revisionsplan", egen tilvirkning

4.3.2.5 Vurdering af udformning og implementering af kontrolaktiviteter

I forlængelse af revisors identifikation af de kontrolaktiviteter, der adresserer "hvad-kan-gå-galt" på revisionsmålsniveau, skal revisor som beskrevet i kapitel 2 vurdere udformningen og implementeringen af de relevante kontrolaktiviteter.

Et eksempel på vurderingen af udformningen og implementeringen i relation til energi- og råvarederivater i casevirksomheden kan i praksis se sådan ud:

Tabel 4.g – ”Risiko/kontrol matrice – planlægning”, egen tilvirkning

Identifikation af risici, revisionsmål og kontrolaktiviteter												
		Risici - "Hvad kan gå galt"	Risiko for at derivatpositioner ikke registreres	Risiko for at registrerede derivatpositioner ikke findes	Risiko for unøjagtig handels- og standarddata (handelsdato, settlementdato, mængder m.v.)	Risiko for at afregnede handler ikke bliver medtaget i den korrekte periode	Risiko for at åbentstående derivatpositioner værdiansættes forkert	Risiko for at registrerede handler ikke er autoriserede og dokumenterede	Risiko for at energt- og råvarederivater præsenteres forkert i regnskab og tilhørende noteoplysninger			
Nr.	Kontrol	Revisionsmål	Fuldstændighed	Forekomst/tilstedeværelse	Nøjagtighed	Periodisering	Værdiansættelse	Rettigheder og forpligtelser	Præsentation og oplysninger	Test?	Kommentar	Test strategi
1	Mandater, politikker og funktionsadskillelse Der foreligger en bestyrelsesgodkendt og ledelsesgodkendt skriftlig politik, der beskriver hvilke typer risici der ønskes afdækket, i hvilket omfang der skal foretages afdækning og med hvilke derivatprodukter, regler for autorisation af handler, hvem der kan udføre handler, dokumentation af den regnskabsmæssige behandling, værdiansættelse og registrering af derivater, kontroller m.v.		X	X	X	X	X	X	X	Ja	Gennemgås som en del af gennemgang af ledelseskontroller.	Påse at der foreligger en bestyrelsesgodkendt opdateret politik. Der er tale om en forebyggende manuel kontrol.
2	Handelsbekræftelser Handelsbekræftelser sendes til/modtages fra modparter med henblik på bekræftelse. Bekræftelser sendes for indgåede og ændrede (åbentstående) derivatpositioner. Der følges op på at alle sendte handelsbekræftelser modtages retur i godkendt form, samt at der modtages bekræftelser på alle handler.		X	X	X			X		Ja	Bekræftelser er defineret som en nøglekontrol, da kontrolaktiviteten adresserer flere risici og revisionsmål, herunder også risikoen for besvigelser.	Da kontrollen udføres løbende og risikoen for fejl vurderes som lav, udvælges der X antal stikprøver med udgangspunkt i vores revisionsmanual. Der er tale om en manuel opdagende kontrol.

3	Afstemninger mellem handelssystem og finanssystem/faktureringsystem Der foretages afstemning mellem Simcorp Dimension og SAP pr. skæringsdatoen. Afstemning dækker både åbentstående og afregnede derivatpositioner. Eventuelle differencer undersøges og forklares. Der foretages herefter godkendelse af økonomichefen.	X	X	X	X				Ja	Afstemningen er identificeret som en nøglekontrol, da den adresserer flere risici og revisionsmål.	Kontrollen udføres i forbindelse med månedsafslutningen, hvorfor at den udføres månedligt. Da risikoen for fejl tilsvarende vurderes som lav, testes der X antal stikprøver i overensstemmelse med vores revisionsmanual. Der er tale om en it-afhængig manuel opdagende kontrol.
4	Afstemninger mellem værdiansættelsessystem og finanssystem Der foretages afstemning mellem SAP Treasury og SAP pr. skæringsdatoen. Afstemning dækker åbentstående derivatpositioner. Eventuelle differencer undersøges og forklares. Der foretages herefter godkendelse af økonomichefen.	X	X	X					Ja	Afstemningen er identificeret som en nøglekontrol, da den adresserer flere risici og revisionsmål.	Kontrollen udføres i forbindelse med månedsafslutningen, hvorfor at den udføres månedligt. Da risikoen for fejl tilsvarende vurderes som lav, testes der X antal stikprøver i overensstemmelse med vores revisionsmanual. Der er tale om en it-afhængig manuel opdagende kontrol.
5	Afstemninger mellem finanssystem og rapporteringssystem Der foretages afstemning mellem SAP og Cognos pr. skæringsdatoen. Afstemning dækker både åbentstående og afregnede derivatpositioner. Eventuelle differencer undersøges og forklares. Der foretages herefter godkendelse af økonomichefen.	X	X	X					Ja	Afstemningen er identificeret som en nøglekontrol, da den adresserer flere risici og revisionsmål.	Kontrollen udføres i forbindelse med månedsafslutningen, hvorfor at den udføres månedligt. Da risikoen for fejl tilsvarende vurderes som lav, testes der X antal stikprøver i overensstemmelse med vores revisionsmanual. Der er tale om en it-afhængig manuel opdagende kontrol.
6	Dagsværdi af åbentstående derivatpositioner (i forhold til modparter) Konti i balancen med værdien af åbentstående derivatpositioner, afstemmes månedligt til væsentlige modparters oversigter. Der foretages opfølgning på væsentlige forskelle i dagsværdier mellem egne registreringer og modpartens registreringer.	(X)	(X)			X			Ja	Er defineret som en nøglekontrol, da kontrolaktiviteten giver et stærkt revisionsbevis for værdiansættelsen af de åbne derivatpositioner.	Kontrollen udføres i forbindelse med månedsafslutningen, hvorfor at den udføres månedligt. Da risikoen for fejl tilsvarende vurderes som lav, testes der X antal stikprøver i overensstemmelse med vores revisionsmanual. Der er tale om en it-afhængig manuel opdagende kontrol.
7	Dagsværdi af åbentstående derivatpositioner (efterregning af derivatkontrakter) Der foretages løbende efterregning af væsentlige åbentstående derivatpositioner der overstiger X t.kr. Der er fastsat en acceptabel afgivelse på x t.kr., før at der foretages yderligere undersøgelser.					X			Ja	Er defineret som en nøglekontrol, da kontrolaktiviteten giver et stærkt revisionsbevis for værdiansættelsen af de åbne derivatpositioner.	Kontrollen udføres i forbindelse med månedsafslutningen, hvorfor at den udføres månedligt. Da risikoen for fejl tilsvarende vurderes som lav, testes der X antal stikprøver i overensstemmelse med vores revisionsmanual. Der er tale om en it-afhængig manuel opdagende kontrol.

8	Priskontrol af input ved dagsværdiberegning af åbne derivatpositioner Kontrol af at alle priser er modtaget fra prisudbydere og indlæst i systemet, samt at pris udviklingen ligger indenfor et forventet interval. Back office sammenholder på stikprøvebasis værdierne med en anden ekstern uafhængig priskilde.	X				X			Ja	Er defineret som en nøglekontrol, da den sikrer at alle priser er indlagt i værdiansættelsessystemet, ligeledes sandsynliggør udviklingen i pris variablene.	Da kontrollen udføres dagligt og risikoen for fejl vurderes som lav, udvælges der X antal stikprøver med udgangspunkt i vores revisionsmanual. Det påses at alle væsentlige afgivelser er undersøgt samt at alle priser er indlagt. Endvidere afstemmes priser til uafhængig tredjepartsleverandør (Bloomberg eller Reuters). Der er tale om en it-afhængig manuel kontrol.
9	Gennemgang af MtM-rapporter og profit/loss, der løbende rapporterer udvikling i dagsværdier MTM rapporterne gennemgås for uforklarlige udsving og afvigelser.			X		X			Ja	Er identificeret som en nøglekontrol, da kontrollen identificerer væsentlige udsving i mark-to-market værdier. Kontrollen giver overbevisning for at beregninger er foretaget som forventet.	Da kontrollen udføres dagligt og risikoen for fejl vurderes som lav, udvælges der X antal stikprøver med udgangspunkt i vores revisionsmanual. Årsagsforklaringer til markedsudviklingen gennemgås og forklares. Der er tale om en it-afhængig manuel kontrol.
10	Sikkerhedsstillelse (margin) Der sker en sammenholdelse mellem opgjort dagsværdier og den faktiske sikkerhedsstillelse (margin), både modtaget og stillet.			X					Ja	Er defineret som en nøglekontrol, da den sikrer nøjagtigheden af sikkerhedsstillelsen, herunder nedbringer kreditrisikoen.	Da kontrollen udføres én gang dagligt og risikoen for fejl vurderes som lav, udvælges der X antal stikprøver med udgangspunkt i vores revisionsmanual. Der er tale om en it-afhængig manuel kontrol.
11	Godkendelse af nye derivatprodukter Godkendelse af nye modparter og nye produkttyper sker af bestyrelsen. Godkendelsen sker i form af dokumentation fra mødereferater.						X		Ja	Er defineret som en nøglekontrol, da den sikrer korrekt indgåelse af nye derivatprodukter og med nye modparter i overensstemmelse med risikopolitikken.	Da kontrollen historisk udføres set en gang i kvartalet når bestyrelsen mødes, eller ved uddelegering af ansvar herfor til ledelsen, udvælges X stikprøver i overensstemmelse med vores revisionsmanual. Der er tale om en manuel kontrol.
12	Kreditgodkendelse af OTC-modparter Ved handel med OTC-modparter, skal der ske en kreditgodkendelse i Kreditafdelingen. Kreditgodkendelsen omfatter gennemgang og vurdering af bl.a. regnskaber, nøgletal, kreditvurderingsbureauer, brancheoplysninger m.v.					X	X		Ja	Er defineret som en nøglekontrol, da den sikrer at der sker en kreditvurdering af OTC-modparter løbende med henblik på at vurdere kreditrisikoen.	Da kontrollen udføres løbende og risikoen for fejl vurderes som høj (mange skønsmæssige betragtninger), udvælges der X antal stikprøver med udgangspunkt i vores revisionsmanual. Der er tale om en it-afhængig manuel kontrol.

13	Bogstruktur Det sikres at bogstrukturen er sat korrekt op med henblik på at rapportering sker korrekt for henholdsvis 'afdækning' og 'spekulation'.			X		X		X	Ja	Er defineret som en nøglekontrol, da det systemmæssige setup sikrer at der sker korrekt registrering af derivatpositioner på de rigtige bøger. Formålet hermed er bl.a. korrekt regnskabspræsentation samt tilstrækkelig risikostyring.	Der er tale om en applikationskontrol. Da de generelle it-kontroller er testet effektive, testes der alene 1 tilfældig kontrol af det systemmæssige setup i forhold til bogstrukturen.
14	Regnskabsmæssig sikring Ledelsen gennemgår dokumentation for den regnskabsmæssige afdækning, herunder at betingelserne for dokumentation m.v. er opfyldt, samt at der foretages effektivitetstest							X	Ja	Er defineret som en nøglekontrol, da sikrer korrekt præsentation i overensstemmelse med principperne for sikring i den regnskabsmæssige begrebsramme (IFRS).	Kontrollen udføres i forbindelse med månedsafslutningen, hvorfor at den udføres månedligt. Da risikoen for fejl tilsvarende vurderes som lav, testes der X antal stikprøver i overensstemmelse med vores revisionsmanual. Der er tale om en it-afhængig manuel opdagende kontrol.
15	ISAE 3402 revisorerklæringer fra serviceudbydere Indhent og gennemgå ISAE 3402 revisorerklæringer dækkende perioden 1. januar - 31. december 2015 fra prisudbydere Bloomberg og Reuters. Revisorerklæringerne er type 2 erklæringer og omfatter derved test af funktionaliteten af serviceudbydernes interne kontroller i forbindelse med levering af prisinput. Såfremt der identificeres kontrolsvagheder i relation til disse, undersøges disse nærmere og påvirkningen heraf vurderes.	X	X	X	X	X	X	X	Ja	Kontrollen er identificeret som en væsentlig generel it-kontrol og tilknyttede applikationskontroller.	Kontrollen udføres årligt i forbindelse med virksomhedens modtagelse af ISAE 3402-erklæringer fra serviceudbydere. . Der er tale om en it-afhængig manuel opdagende kontrol.
16	Generel IT kontrol - Logisk adgangskontrol Løbende adgangskontrol og systemmæssig understøttelse af funktionsadskillelse.								Ja	Kontrollen er identificeret som en væsentlig generel it-kontrol.	Kontrollen testes for begrænsede brugeradgange i systemerne, samt testes for bruger-adgangsgivning.
17	Generelt IT kontrol - Backuptest af systemerne Risiko for at systemerne ikke er tilgængelige, herunder manglende kritiske informationer, hvilket kan resultere i fejl i rapporteringen.								Ja	Kontrollen er identificeret som en væsentlig generel it-kontrol.	Kontrollen testes ved at se at systemer har indgået i det årlige test af backup/restore procedurer.
18	Generel IT kontrol - Ændringshåndtering Risiko for at ændringer til systemer ikke er testet og godkendt, hvilket øger risikoen for fejl i kontrollernes funktion.								Ja	Kontrollen er identificeret som en væsentlig generel it-kontrol.	Kontrollen testes ved en gennemgang af hvorvidt at ændringshåndteringsprocessen er udført og dokumenteret.
Antal kontroller der er udvalgt til test pr. risiko og i alt		8	7	9	3	8	5	4	18		

Revisor har i det konkrete casestudie identificeret svagheder i udformningen i relation til værdiansættelsen af visse derivatkontrakter. Forholdet behandles i nedenstående afsnit 4.3.2.6.

4.3.2.6 Kombineret risikovurdering

Med henblik på at etablere en revisionsstrategi, der adresserer virksomhedens risici for væsentlig fejlinformation, udarbejdes den kombinerede risikovurdering på revisionsmålsniveau for alle signifikante transaktioner, balanceposter og noteoplysninger.

Et eksempel på den kombinerede risikovurdering i planlægningen af revisionen af energi- og råvarederivater i casevirksomheden kan herefter i praksis se sådan ud:

Tabel 4.h

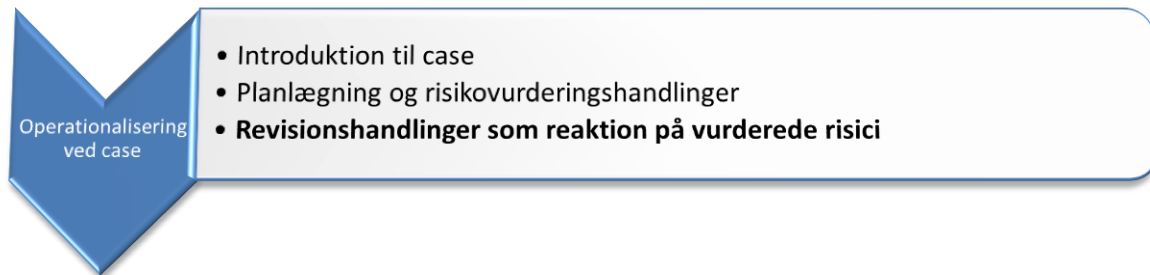
Kombineret risikovurdering						
Account	Revisionsmål	Betydelig risiko	Øvrige specifikke iboende risici	Iboende risiko	Kontrolrisiko	Risiko for væsentlig fejlinformation
Derivater	Tilstedeværelse/forekomst	Nej	Besvigelsesrisiko	Høj	Lav	Mellem
	Fuldstændighed	Nej	Ja	Mellem	Lav	Mellem
	Periodeafgrænsning	Nej	Ja	Mellem	Lav	Mellem
	Værdiansættelse/nøjagtighed	Ja	-	Høj	Høj	Høj
	Rettigheder og forpligtelser	Nej	Nej	Lav	Lav	Lav
	Klassifikation	Nej	Ja	Mellem	Lav	Mellem

Kilde: Egen tilvirkning

I forbindelse med revisors gennemgang blev der identificeret en betydelig iboende risiko relateret til værdiansættelsen af energi- og råvarederivater. Derudover blev der identificeret svagheder i udformningen af kontrolaktiviteter til værdiansættelsen af visse derivatkontrakter, hvorved kontrolrisikoen hermed bliver høj. Følgelig vil dette betyde, at der opstår en høj risiko for væsentlig fejlinformation, og at revisor i relation til at opnå egnet og tilstrækkeligt revisionsbevis vil skulle foretage udvidede¹⁸⁹ substanshandlinger på området. I praksis vil dette ofte indeholde en genberegning af derivatkontrakter og tilsvarende, der grundet kompleksiteten af området bør ske af en virksomhedens- eller revisorudpeget værdiansættelsesspecialist.

¹⁸⁹ Ordet "udvidet" substansrevision dækker over at der skal foretages et større omfang af substansrevision og at styrken af revisionsbeviset skal være højt.

4.4 Revisionshandlinger som reaktion på vurderede risici

4.4.1 Planlægning og udformning af test af interne kontroller

Revisor skal nu planlægge og udforme test af kontrolaktiviteter med henblik på at evaluere funktionaliteten af kontrolaktiviteter på væsentlige processer. Udformningen af test af kontroller skal adressere ”hvad-kan-galt” for de relevante revisionsmål, hvor revisor planlægger at basere sig på kontroller.

Tabel 4.i – ”Risiko-kontrol matrice – planlægning af kontroltest”, egen tilvirkning

Periode		1. januar - 31. december 2015										
Proces		Energi- og råvarederivater, regnskabsmæssig sikring										
Transaktionstype		Ikke-rutine transaktioner / regnskabsmæssig skøn										
Nr.	Kontrol-navn	Kontrolaktivitet	Frekvens	Type	Ansvarlig	Kontrol testes?	Revisionshandling	Vurdering af udformning	Vurdering af implementering	Konklusion operationel effektivitet (funktionalitet)	Udført af	Gennemgået af
1	Mandater, politikker og funktionsadskillelse	Der foreligger en bestyrelsesgodkendt og ledelsesgodkendt skriftlig politik, der beskriver hvilke typer risici der ønskes aldaekket, i hvilket omfang der skal foretages aldaekning og med hvilke derivatprodukter, regler for autorisation af handler, hvem der kan udføre handler, dokumentation af den regnskabsmaessige behandling, vaerdiansaetelse og registrering af derivater, kontroller m.v.	Løbende.	Forebyggende manuel kontrol.	Daglige ledelse / Bestyrelsen.	Ja	Indhent og gennemga den skriftlige politik for risikostyring m.v. Paase at den er opdateret og godkendt af bestyrelsen.					
2	Handelsbekraeftelser	Handelsbekraeftelser sendes til/modtages fra modparter med henblik pa bekraeftelse. Bekraeftelser sendes for indgaede og aendrede (aebentstaende) derivatpositioner. Der folges op pa at alle sendte handelsbekraeftelser modtages retur i godkendt form, samt at der modtages bekraeftelser pa alle handler.	Løbende.	Opdagende it-afhængig manuel kontrol.	Back office	Ja	Kontrollen er maanedlig og testes derfor minimum 2 gange henover et ar. Maanederne marts og oktober er ved simpel tilfaeldig udvaeltelse vaegt til kontrol. I forbindelse med aarsafslutningen foretages der opfoelgning pa om kontrollen er effektiv i den resterende periode af aaret.					
3	Afstemninger mellem handelssystem og finanssystem/fakturerin gssystem	Der foretages afstemning mellem Simcorp Dimension og SAP pr. skaeringsdatoen. Afstemning dækker baade aebentstaende og afregnede derivatpositioner. Eventuelle differencer undersages og forklares. Der foretages herefter godkendelse af oekonomichefen.	Maanedlig	Opdagende it-afhængig manuel kontrol.	Back office	Ja	Kontrollen er maanedlig og testes derfor minimum 2 gange henover et ar. Kontrollen for de to maaneder udvaelges ved simpel tilfaeldig udvaeltelse. Indhent og gennemga afstemninger for de udvaelte maaneder. Eventuelle afvaegelser/differencer aarsagsforklares. Maanederne april og september 2015 er pa den baggrund udvaegt til kontrol. I forbindelse med aarsafslutningen foretages der opfoelgning pa om kontrollen er effektiv i den resterende periode af aaret.					
4	Afstemninger mellem vaerdiansaetelssesystem og finanssystem	Der foretages afstemning mellem SAP Treasury og SAP pr. skaeringsdatoen. Afstemning dækker aebentstaende derivatpositioner. Eventuelle differencer undersages og forklares. Der foretages herefter godkendelse af oekonomichefen.	Maanedlig	Opdagende it-afhængig manuel kontrol.	Back office	Ja	Kontrollen er maanedlig og testes derfor minimum 2 gange henover et ar. Kontrollen for de to maaneder udvaelges ved simpel tilfaeldig udvaeltelse. Indhent og gennemga afstemninger for de udvaelte maaneder. Eventuelle afvaegelser/differencer aarsagsforklares. Maanederne april og september 2015 er pa den baggrund udvaegt til kontrol. I forbindelse med aarsafslutningen foretages der opfoelgning pa om kontrollen er effektiv i den resterende periode af aaret.					

5	Afstemninger mellem finanssystem og rapporteringssystem	Der foretages afstemning mellem SAP og Cognos pr. skæringsdatoen. Afstemning dækker både åbentstående og afregnede derivatpositioner. Eventuelle differencer undersøges og forklares. Der foretages herefter godkendelse af økonomichefen.	Månedlig	Opdagende it-afhængig manuel kontrol.	Back office	Ja	Kontrollen er månedlig og testes derfor minimum 2 gange henover et år. Kontrollen for de to måneder udvælges ved simpel tilfældig udvælgelse. Indhent og gennemgå afstemninger for de udvalgte måneder. Eventuelle afvigelser/differencer årsagsforklares. Månederne april og september 2015 er på den baggrund udvalgt til kontrol. I forbindelse med årsafslutningen foretages der opfølgning på om kontrollen er effektiv i den resterende periode af året.					
6	Dagsværdi af åbentstående derivatpositioner (i forhold til modparter)	Konti i balancen med værdien af åbentstående derivatpositioner, afstemmes månedligt til væsentlige modparter oversigter. Der foretages opfølgning på væsentlige forskelle i dagsværdier mellem egne registreringer og modpartens registreringer.	Månedlig	Opdagende it-afhængig manuel kontrol.	Back office	Ja	Kontrollen er månedlig og testes derfor minimum 2 gange henover et år. Kontrollen for de to måneder udvælges ved simpel tilfældig udvælgelse. Månederne maj og september 2015 er på den baggrund udvalgt til kontrol. I forbindelse med årsafslutningen foretages der opfølgning på om kontrollen er effektiv i den resterende periode af året.					
7	Dagsværdi af åbentstående derivatpositioner (efterregning af derivatkontrakter)	Der foretages løbende efterregning af væsentlige åbentstående derivatpositioner der overstiger X t.kr. Der er fastsat en acceptabel afgivelse på x t.kr., før at der foretages yderligere undersøgelser.	Månedlig	Opdagende it-afhængig manuel kontrol.	Middle office	Ja	Kontrollen er månedlig og testes derfor minimum 2 gange henover et år. Indhent oversigt over de åbentstående dagsværdier og påse at kontrollen er udført. Der foretages på stikprøvevis genberegning af enkelte derivatkontrakter til sikring af at kontrollen var effektiv udført. Kontrollen for de to måneder udvælges ved simpel tilfældig udvælgelse. Månederne maj og september 2015 er på den baggrund udvalgt til kontrol. I forbindelse med årsafslutningen foretages der opfølgning på om kontrollen er effektiv i den resterende periode af året.					
8	Priskontrol af input ved dagsværdiberegning af åbne derivatpositioner	Kontrol af at alle priser er modtaget fra prisudbydere og indlæst i systemet, samt at pris udviklingen ligger indenfor et forventet interval. Back office sammenholder på stikprøvebasis værdierne med en anden eksternt uafhængig priskilde.	Daglig	Opdagende it-afhængig manuel kontrol.	Middle office	Ja	Kontrollen er daglig og der testes derfor minimum 15 stikprøver hen over året. Indhent oversigt over de åbentstående dagsværdier og påse at kontrollen er udført. Der foretages på stikprøvevis genberegning af enkelte derivatkontrakter til sikring af at kontrollen var effektiv udført. Kontrollen gennemgås ved simpel tilfældig udvælgelse af stikprøver. Der henvises til vedlagte arbejdspapir for de tilfældigt udvalgte stikprøver. I forbindelse med årsafslutningen foretages der opfølgning på om kontrollen er effektiv i den resterende periode af året.					

9	Gennemgang af MTM-rapporter og profit/loss, der løbende rapporterer udvikling i dagsværdier	MTM rapporterne gennemgås for uforklarelige udsving og afvigelser.	Daglig	Opdagende it-afhængig manuel kontrol.	Middle office	Ja	Kontrollen er daglig og der testes derfor minimum 15 stikprøver hen over året. Indhent MTM-rapporter for de udvalgte dage og påse at kontrollen er udført. Der foretages på stikprøvevis afstemning af rapporter til underliggende systemudtræk (hvorpå vi baserer os på effektive generelle it-kontroller). Kontrollen gennemgås ved simpel tilfældig udvælgelse af stikprøver. Der henvises til vedlagte arbejdspapir for de tilfældigt udvalgte stikprøver. I forbindelse med årsafslutningen foretages der opfølgning på om kontrollen er effektiv i den resterende periode af året.					
10	Sikkerhedsstillelse (margin)	Der sker en sammenholdelse mellem opgjort dagsværdier og den faktiske sikkerhedsstillelse (margin), både modtaget og stillet.	Daglig	Opdagende it-afhængig manuel kontrol.	Back office	Ja	Kontrollen er daglig og der testes derfor minimum 15 stikprøver hen over året. Indhent oversigt over de de faktiske sikkerhedsstillinger baseret på de åbentstående værdier. Der foretages stikprøvevis sammenholdelse af dagsværdierne til MTM-rapporter. Sikkerhedsstillelse afstemmes stikprøvevis til afregnede beløb, både modtagne og stillede. Eftertæles og afstemmes til finans. Kontrollen gennemgås ved simpel tilfældig udvælgelse af stikprøver. Der henvises til vedlagte arbejdspapir for de tilfældigt udvalgte stikprøver. I forbindelse med årsafslutningen foretages der opfølgning på om kontrollen er effektiv i den resterende periode af året.					
11	Godkendelse af nye derivatprodukter	Godkendelse af nye modparter og nye produkttyper sker af bestyrelsen og den daglige ledelse. Godkendelsen sker i form af dokumentation fra mødereferater.	Kvartalsvis	Forebyggende manuel kontrol	Bestyrelsen	Ja	Der sker godkendelse af nye modparter og nye derivatprodukter. Ledelsen foretager godkendelse heraf. Bestyrelsen godkender direktionens indstilling hertil. Godkendelsen tages til referat. Kontrollen udføres ved behov og der testes derfor minimum # stikprøver hen over året. Kontrollen gennemgås ved simpel tilfældig udvælgelse af stikprøver. Der henvises til vedlagte arbejdspapir for de tilfældigt udvalgte stikprøver.					

12	Kreditgodkendelse af OTC-modparter	Ved handel med OTC-modparter, skal der ske en kreditgodkendelse i Kreditaldelingen. Kreditgodkendelsen omfatter gennemgang og vurdering af bl.a. regnskaber, nøgletal, kreditvurderingsbureauer, brancheoplysninger m.v.	Løbende	Forebyggende it-afhængig manuel kontrol	Kreditaldelingen	Ja	Der sker godkendelse af credit lines. Ledelsen foretager godkendelse heraf. Kontrollen udføres ved behov og der testes derfor minimum # stikprøver hen over året. Kontrollen gennemgås ved simpel tilfældig udvælgelse af stikprøver. Der henvises til vedlagte arbejdsrapport for de tilfældigt udvalgte stikprøver.					
13	Bogstruktur	Det sikres at bogstrukturen er sat korrekt op med henblik på at rapportering sker korrekt for henholdsvis 'afdækning' og 'spekulation'.	Løbende	Applikationskontrol	Middle office	Ja	Kontrollen udføres årligt i forbindelse med årsafslutningen og der testes derfor 1 stikprøve.					
14	Regnskabsmæssig sikring	Ledelsen gennemgår dokumentation for den regnskabsmæssige afdækning, herunder at betingelserne for dokumentation m.v. er opfyldt, samt at der foretages effektivitetstest.	Månedligt	Opdagende it-afhængig manuel kontrol.	Ledelsen	Ja	Kontrollen udføres årligt i forbindelse med årsafslutningen og der testes derfor 1 stikprøve.					
15	ISAE 3402-erklæringer fra serviceudbydere	Indhent og gennemgå ISAE 3402 revisorerklæringer dækkende perioden 1. januar - 31. december 2015 fra prisudbydere Bloomberg og Reuters. Revisorerklæringerne er type 2 erklæringer og omfatter derved test af funktionaliteten af serviceudbydernes interne kontroller i forbindelse med levering af prisinput. Såfremt der identificeres kontrolsvagheder i relation til disse, undersøges disse nærmere og påvirkningen heraf vurderes.	Årligt	Opdagende it-afhængig manuel kontrol.	IT	Ja	Kontrollen udføres årligt i forbindelse med årsafslutningen og der testes derfor 1 stikprøve.					
16	Generel IT kontrol - Logisk adgangskontrol	Løbende adgangskontrol og systemmæssig understøttelse af funktionsadskillelse.	Generelt it kontrol	Generelt it kontrol	IT	Ja	Kontrollen udføres ved behov og der testes derfor minimum # stikprøver hen over året. Kontrollen gennemgås ved simpel tilfældig udvælgelse af stikprøver. Der henvises til vedlagte arbejdsrapport for de tilfældigt udvalgte stikprøver.					
17	Generelt IT kontrol - Backupstest af systemerne	Risiko for at systemerne ikke er tilgængelige, herunder manglende kritiske informationer, hvilket kan resultere i fejl i rapporteringen.	Generelt it kontrol	Generelt it kontrol	IT	Ja	Kontrollen udføres ved behov og der testes derfor minimum # stikprøver hen over året. Kontrollen gennemgås ved simpel tilfældig udvælgelse af stikprøver. Der henvises til vedlagte arbejdsrapport for de tilfældigt udvalgte stikprøver.					
18	Generel IT kontrol - Ændringshåndtering	Risiko for at ændringer til systemer ikke er testet og godkendt, hvilket øger risikoen for fejl i kontrolleres funktion.	Generelt it kontrol	Generelt it kontrol	IT	Ja	Kontrollen udføres ved behov og der testes derfor minimum # stikprøver hen over året. Kontrollen gennemgås ved simpel tilfældig udvælgelse af stikprøver. Der henvises til vedlagte arbejdsrapport for de tilfældigt udvalgte stikprøver.					

4.4.2 Planlægning og udformning af substanshandlinger

Efterfølgende foretages planlægningen af udformningen af substanshandlinger, som i kombination med vores test af kontroller giver et tilstrækkeligt revisionsbevis og derved reducerer revisionsrisikoen til et acceptabelt lavt niveau. I praksis vil udformningen af substanshandlinger typisk ske efter konklusionerne fra test af kontroller. Da afhandlingen afgrænser sig fra den udførende del i form af test af kontroller og udførelsen af substanshandlinger, er dette dog ikke omfattet af afhandlingens problembesvarelse.

5 Konklusion

Afsluttende
del

- Konklusion
- Perspektivering

Nærværende afsnit vil præsentere konklusionen på afhandlingens problemformulering. Der fremgår af indledningen og problembeskrivelsen følgende problemformulering:

”Hvilke praktiske og teoretiske udfordringer eksisterer ved revisionen af energi- og råvarederivater?”

Formålet med nærværende konklusion er en besvarelse af problemformuleringen og vil være opbygget med udgangspunkt i besvarelsen af de undersøgelsesspørgsmål, som blev fremsat i problemformuleringen

- Hvilken revisions- og regnskabsmæssig teori gør sig gældende ved revisionen af afledte finansielle instrumenter, herunder ved revisionen af energi- og råvarederivater?
- Hvilke særlige overvejelser bør gøres ved revisionen af afledte finansielle instrumenter, herunder ved revisionen af energi- og råvarederivater?
- Hvordan bliver den teoretiske forståelse af de relevante internationale revisionsstandarder samt de særlige overvejelser relateret hertil, operationaliseret og indarbejdet i den praktiske revision af energi- og råvarederivater?

Hovedparten af problemstillingerne er af overordnet karakter, udformet med det formål at belyse relevant teori og opnå tilstrækkelig baggrundsviden med formålet at arbejde effektivt med afhandlingens operationalisering heraf i den afsluttende planlægning og diskussion af revisionen af den fiktive casevirksomhed Energi og Forsyning A/S.

Hvilken revisions- og regnskabsmæssig teori gør sig gældende ved revisionen af afledte finansielle instrumenter, herunder ved revisionen af energi- og råvarederivater?

Med henblik på at indsamle tilstrækkelig baggrundsviden til planlægningen af revisionen af afledte finansielle instrumenter i Energi og Forsyning A/S har afhandlingen beskrevet den relevante revisions- og regnskabsmæssige teori, som revisionen af energi- og råvarederivater tager udgangspunkt i.

Revision kræver forståelse for den regnskabsmæssige begrebsramme den pågældende virksomhed aflægger deres årsrapport efter, hvorfor afhandlingens teoretiske redegørelse tager udspring i de internationale regnskabsstandarder udstedt af IASB, hvor en længere række bestemmelser gør sig gældende. Afledte

finansielle instrumenters regnskabsmæssige behandling efter IFRS reguleres i IAS 39 omhandlende indregning og måling af finansielle instrumenter, IAS 32 omkring præsentation af finansielle instrumenter, IFRS 7 omkring oplysninger i relation til finansielle instrumenter samt IFRS 13 omkring måling af dagsværdier.

Afledte finansielle instrumenter defineres i de internationale regnskabsstandarder som en kontrakt, som afregnes på et fremtidigt tidspunkt, hvis værdi ændres som følge af ændringer i underliggende variabler og som ved indgåelse kræver en mindre nettoinvestering, end der kræves for andre typer af kontrakter, der kunne forventes at blive påvirket på en tilsvarende måde ved ændringer i markedsvilkår.

Indregningen og måling af afledte finansielle instrumenter følger de generelle bestemmelser defineret i IAS 39. Afledte finansielle instrumenter måles således ved første indregning til dagsværdi. Den efterfølgende måling af finansielle instrumenter afhænger af klassifikationen under IAS 39, hvor afledte finansielle instrumenter som udgangspunkt klassificeres som aktiver eller forpligtelser, der besiddes med salg for øje, hvilket betyder efterfølgende måling til dagsværdi med værdiregulering over resultatopgørelsen. Dette er dog undtaget af afledte finansielle instrumenter, der udgør effektive sikringsinstrumenter i henhold til bestemmelserne om regnskabsmæssig sikring.

Anvendelse af regnskabsmæssig sikring kan alene ske, når den afdækkede risiko i sidste ende vil kunne have ramt resultatopgørelsen, samt at sikringen kan anses at være effektiv, hvilket betyder at sikringens faktiske resultater skal ligge inden for et interval på 80-125 % ved en relativ sammenholdelse mellem værdireguleringer på henholdsvis sikringsinstrumentet og det sikrede. Vurderingen af sikringseffektivitet skal som minimum foretages hver gang virksomheden udarbejder sit årsregnskab eller delårsregnskab. Samtidig skal øvrige dokumentationskrav hertil være opfyldt.

Regnskabsmæssig sikring kan opdeles i henholdsvis dagsværdisikring og pengestrømssikring. Dagsværdisikring omfatter en sikring mod risiko for fluktuationer i et givent aktiv eller forpligtelse en virksomhed kan være eksponeret for. Den regnskabsmæssige behandling heraf medfører, at dagsværdireguleringen af sikringsinstrumentet indregnes i resultatopgørelsen, hvorimod det sikrede udelukkende reguleres med den andel, der kan henføres til den risiko, der sikres. Sikringstransaktionen har således en nettopåvirkning på resultatopgørelsen, der vil reflektere ineffektiviteten af det indgåede sikringsinstrument.

Pengestrømssikring adskiller sig fra dagsværdisikring ved, at de løbende reguleringer på sikringsinstrumentet udskydes via anden totalindkomst for på den måde at blive henstillet på egenkapitalen, indtil det sikrede indregnes. Indregningen sker således, at den effektive del af værdireguleringen indregnes i anden totalindkomst og indgår i en særskilt reserve under egenkapitalen, mens en ineffektiv del af værdireguleringen i form af oversikring skal indregnes i resultatopgørelsen. Omvendt vil en undersikring ikke have nogen påvirkning på resultatopgørelsen, såfremt undersikringen er inden for de oprindelige

bestemmelser for sikringseffektivitet. Regnskabsmæssig sikring udgør således en undtagelse for hovedreglen i IAS 39, om at afledte finansielle instrumenter skal måles til dagsværdi med reguleringer over totalindkomsten.

Ved revisionen vil det øge effektiviteten, hvis revisionen af indregning og måling foretages simultant med kontrollen af modregningsbestemmelser efter IAS 32 samt oplysningsbestemmelser efter IFRS 7. Oplysningskravene omfatter krav til specificering af gevinster og tab på instrumenterne, hvor klassifikationen af det finansielle instrument er afgørende samt særlige oplysningskrav ved anvendelse af regnskabsmæssig sikring og oplysninger, som skal afgives i forbindelse med måling af instrumenterne til dagsværdi, herunder opgørelsesmetoder og målekvaliteten af de finansielle instrumenter. Målekvaliteten kommer til udtryk ved placering af de anvendte input i et dagsværdihierarki, som er defineret i IFRS 13.

Overholder virksomheden bestemmelserne for modregning vil der ligeledes være en række oplysningskrav til bruttobeløb, samlet modregning og nettobeløb efter der er sket modregning. Det er i den anledning vigtigt at understrege, at den juridiske ret til modregning eller hensigt om modregning ikke alene er tilstrækkelig for anvendelse af modregning efter IAS 32.

Virksomheden skal enten i årsrapporten eller i et separat dokument, der henvises til fra noterne til årsregnskabet, redegøre både kvalitativt og kvantitativt for de finansielle risici, virksomheden er eksponeret mod, herunder redegøre for risikostyring og internt kontrolmiljø forbundet med risikoen. Herudover er der en række kvantitative krav af både generel og specifik karakter afhængig af typen af finansiell risiko, virksomheden er eksponeret mod.

Dagsværdi skal som udgangspunkt opgøres ved anvendelse af IFRS 13, hvor dagsværdien defineres som den pris, der ville blive opnået i en normal transaktion mellem markedsdeltagere på virksomhedens primære marked eller det mest fordelagtige marked, virksomheden har adgang til. Værdiansættelsen skal opgøres på baggrund af markedsdeltageres forventninger, hvilket for likvide derivater, der handles på et reguleret marked, vil være balancedagens kurs. Udfordringen ved værdiansættelse til dagsværdi sker primært, når opgørelsen finder anvendelighed af en større mængde ikke-observerbare input, hvorfor revisor i den henseende skal være opmærksom på identificering af behov for involvering af en værdiansættelsesspecialist.

Revisionsteorien, der er relevant for besvarelsen af afhandlingens problemstilling, findes i de internationale revisionsstandards udstedt af IAASB, hvor planlægningen af revisionen tager sit udgangspunkt i ISA 300 og ISA 315. Ved revisionen af afledte finansielle instrumenter skal revisor identificere risici for væsentlig fejlinformation i regnskabet og på baggrund heraf fastlægge en overordnet revisionsstrategi, herunder revisionens art, omfang og tidsmæssige placering.

Med henblik på at identificere risici for væsentlig fejlinformation i regnskabet skal revisor i den detaljerede revisionsplan opnå forståelse for virksomheden og dens omgivelser, herunder virksomhedens anvendelse af

afløede finansielle instrumenter samt de risici relateret hertil, som virksomheden er eksponeret mod, således at revisor sikrer, at de afløede finansielle instrumenter er korrekt indregnet, målt og præsenteret i regnskabet efter den gældende regnskabsmæssige begrebsramme. Revisor skal ligeledes opnå forståelse for virksomhedens interne kontrol, anvendelse af it og eksterne serviceudbydere og deslige igennem planlægning og udførelse af en række risikovurderingshandlinger, som hjælper revisor med at fastlægge sin overordnede revisionsstrategi og detaljerede revisionsplan. Nøgleelementerne for den interne kontrol beskrives i COSO-begrebsrammen, hvor det dog understreges, at ikke alle målbegreber relaterer sig til sikring af korrekt rapportering, hvorfor revisor med effektivitet in mente kan fokusere på intern kontrol, der er fokuseret på regnskabsaflæggelsen, uden dog at fjerne opmærksomheden fra den interne kontrol, der kan have relevans for diverse operationelle og lovgivningsmæssige mål. Særlig fokus skal lægges på kompetencer hos de ansatte, der varetager udførelsen af kontrolaktiviteterne, funktionsadskillelse mellem front office, middle office og back office samt den daglige ledelses involvering i vedligeholdelse og overvågning af en organisationsstruktur, der sikrer et stærkt kontrolmiljø og funktionsadskillelse. Ledelsens fastlagte risikopolitik og tildeling af mandater i relation hertil skal ligeledes vurderes af revisor.

Afløede finansielle instrumenter kan være af kompleks struktur, ligesom værdiansættelsen kan være svær at efterprøve, hvis revisor ikke har specialviden inden for området. Det skal derfor overvejes, om en værdiansættelsesspecialist skal inkluderes i revisionen med henblik på at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for værdiansættelsen af afløede finansielle instrumenter.

Anvender virksomheden en ekstern serviceorganisation i led med anvendelsen af afløede finansielle instrumenter, skal revisor vurdere, hvordan der mest effektivt opnås revisionsbevis for de kontroller, disse udfører.

Vurdering af virksomhedens anvendelse af it og hvorvidt revisor kan basere sig på generelle it-kontroller og applikationskontroller med henblik på effektivt at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis vil ofte være hensigtsmæssigt udført af en it-revisor, da generalistrevisoren som udgangspunkt ikke har kompetencerne til at udføre kompleks it-revision.

Hvilke særlige overvejelser bør gøres ved revisionen af afløede finansielle instrumenter, herunder ved revisionen af energi- og råvarederivater?

Revisors særlige overvejelser i forbindelse med revisionen af energi- og råvarederivater skal ses i sammenhæng med konklusionen for relevant revisions- og regnskabsmæssig teori ovenfor.

En virksomheds anvendelse af derivater kan anvendes effektivt til at reducere finansielle risici, som virksomheden er udsat for igennem sin primære drift. Spekulativ eller utilsigtet anvendelse af derivater,

herunder i form af besvigelser, kan påføre virksomheden risici, som kan resultere i store tab, hvis de rette præventive foranstaltninger undlades eller overskrides. Risici opstår særligt ved manglende kompetencer hos den øverste ledelse og ned i organisationen, hvilket kan komme til udtryk ved en utilstrækkelig risikopolitik og tildelinger af mandater, samt hvorvidt it og interne kontroller er designet til sikring af overholdelse heraf. Manglende forståelse for de anvendte afledte finansielle instrumenter kan ligeledes føre til at virksomheden påtager sig risici, der ikke er i overensstemmelse med bestyrelsens fastlagte risikopolitik.

It og internt kontrolmiljø danner grundlag for væsentlige overvejelser for revisor ved fastlæggelsen af revisionsstrategien. En større energivirksomhed vil typisk have selvstændige afdelinger, der forestår handel med energi- og råvarederivater, hvilke er ansvarlige for henholdsvis initierende, registrerende og kontrollerende handlinger, hvorfor interne kontroller og it-opsætning, der sikrer funktionsadskillelse, vil hjælpe revisor med at opnå overbevisning for fuldstændigheden og nøjagtigheden af transaktionerne.

Som nævnt ovenfor eksisterer der en lang række regnskabsmæssige krav ved anvendelse af energi- og råvarederivater, hvor it og den interne kontrol, foruden sikring af fuldstændighed og nøjagtighed af transaktioner, vil have væsentlig betydning for virksomhedens evne til at dokumentere overholdelse af særlige bestemmelser for måling til dagsværdi, modregning og oplysningskrav i relation til markeds-, kredit- og likviditetsrisiko efter IFRS 7. Herudover vil it og de interne kontrolaktiviteter være væsentlig i forhold til overholdelse af bestemmelser for anvendelse af regnskabsmæssig sikring.

Opsætningen og brugen af it, er væsentlige for revisionen af energi- og råvarederivater og vil ofte være af kompleks karakter, hvorfor det er essentielt for revisor at involvere en it-revisor, der forestår revisionen af de generelle it-kontroller samt relevante applikationskontroller.

Revisor bør i sine overvejelser have særlig fokus på fuldstændigheden af derivattransaktionerne, herunder hvorvidt revisor kan basere sig på virksomhedens funktionsadskillelse mellem personer og afdelinger, der henholdsvis indtaster og kontrollerer transaktionsdata i handelssystemerne samt afstemningskontroller mellem bogføring og handelssystem. Revisor bør overveje, hvorvidt virksomhedens interne kontrolaktiviteter er udfærdiget således, at de sikrer, at der indhentes handelsbekræftelser fra modparter løbende i forbindelse med indgåelsen af handlerne.

Værdiansættelsen af energi- og råvarederivater bør have stor fokus for revisor i forbindelse med planlægning af revisionen, da denne ofte vil være tilknyttet en betydelig risiko for fejl i regnskabet som følge af derivaternes kompleksitet samt værdiansættelsens væsentlige element af skøn, ligesom virksomheden løbende bør værdiansætte anvendte derivater, hvis disse skal anvendes effektivt i virksomhedens risikostyring og finansielle rapportering.

Kompleksiteten af de afledte finansielle instrumenter, som virksomheden anvender, vil have indflydelse på værdiansættelsesmetoder, samt i hvilken grad virksomheden har mulighed for at lægge observerbare data til grund for deres værdiansættelsesopgørelse.

Revisionen af værdiansættelsen af energi- og råvarederivater tager udspring i revisors forståelse for de interne processer, der relaterer sig til området, herunder om virksomhederne modeller er egenudviklede, og om de involverede personer har de fornødne kompetencer. Revisor skal forholde sig til ledelsens historiske evne til at udøve regnskabsmæssige skøn, herunder om der er indikationer på at ledelsen er forudindtaget i sit valg af værdiansættelsesmodeller. Basalt set vil værdiansættelsen indeholde input af data, behandling af data samt et resulterende output af data, hvor der kan opstå risiko for fejl i alle delelementer af processen.

Input af data kan fremkomme ved anvendelse af observerbare input i form af priser fra børser, brokere eller fra tredjepartsleverandører af prisinput, som kan behandles i en mark-to-market model, hvorimod mængdeinput beror sig på oplysninger fra handelssystemet. Revisor skal overveje, hvordan virksomheden sikrer korrekt indlæsning af prisinput, hvilket kan være etablering af it-applikationer eller etablering af manuelle kontrolaktiviteter. Anvender revisor prisinput fra tredjepartsleverandør skal revisor overveje at indhente en ISAE 3402-erklæring, der understøtter effektiviteten af relevante kontroller hos serviceleverandøren.

Anvender virksomheden afledte finansielle instrumenter, hvor der ikke eksisterer noget aktivt marked for identiske handler af de underliggende variable, vil værdiansættelsen bero på en mark-to-model metode, hvor ledelsen anvender modeller på baggrund af en kombination af øvrige observerbare input og ikke-observerbare input.

Revisor skal vurdere, hvordan tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis opnås omkring ledelsens værdiansættelsesmodeller, hvilket kan ske ved en procestilgang, hvor revisor tester forudsætninger, inputdata og den matematiske nøjagtighed, eller revisor kan tage en substanstilgang, hvor revisor udarbejder sit eget estimat, som sammenholdes med ledelsens. Revisor bør overveje, hvorvidt en værdiansættelsspecialist bør involveres, hvilket vurderes nødvendigt.

Handel med energi- og råvarederivater eksponerer ikke alene virksomheden for markedsrisici, men også kreditrisici for alle OTC-produkter, der endnu ikke er underlagt central clearing og dertilhørende initial og løbende marginafregning, hvilket påvirker værdiansættelsen omtalt ovenfor. Revisor bør overveje, hvorvidt virksomheden anvender EFET eller ISDA til at fastlægge de generelle aftalevilkår for derivatkontrakten, samt anvender CSA som tillæg til aftalerne om sikkerhedsstillelse fra modparten ved negativ markedsværdi. Overvejelserne bør igen henlede revisor på det interne kontrolmiljø og etablering af mandater med henblik på, at bestyrelsens risikoappetit ikke overskrides samt etablering af kreditmaksimum på modpartsniveau og løbende overvågning af kreditlines med henblik på at sikre rapportering ved brud på kreditmaksimum.

Hvordan bliver den teoretiske forståelse af de relevante internationale revisionsstandards samt de særlige overvejelser relateret hertil, operationaliseret og indarbejdet i den praktiske revision af energi- og råvarederivater?

Den fiktive casevirksomhed Energi og Forsyning A/S danner udgangspunkt for en operationalisering af revisors planlægningshandlinger relateret til den praktiske revision af energi- og råvarederivater.

Med udgangspunkt i de opstillede virksomhedsforudsætninger og dens brug af energi- og råvarederivater til afdækning af prisrisici relateret til produktionen af elektricitet og naturgas, kom casestudiet, med udgangspunkt i den relevante teori og de særlige overvejelser, frem til en række praktiske eksempler på planlægnings- og risikovurderingshandlinger, som revisor bør foretage i relation til området.

Indledningsvis blev det diskuteret, at revisionen af området som en del af opgaveaccepten kræver, at den ansvarlige partner på opgaven nøje vurderer, hvorvidt det samlede team har de fornødne kompetencer og ressourcer til rådighed. I tillæg hertil bør der ske en bemanding med specialister i det nødvendige omfang, da generalistrevisor alene ikke må vurderes at have tilstrækkelige kompetencer. Specialister omfatter i det omfang særligt værdiansættelsesspecialister, som er enten virksomheds- eller revisorudpegede, samt it-revisorer og personer med regnskabsmæssig fagekspertise inden for IFRS.¹⁹⁰

Fastlæggelsen af den overordnede revisionsstrategi er med udgangspunkt i casestudiet vurderet som en iterativ proces i forbindelse med revisionen af energi- og råvarederivater. Området skal anses som komplekst og risikofyldt, hvilket blandt andet afspejles i, at revisor, i forbindelse med de foretagne risikovurderingshandlinger og i takt med revisionens fremskridning, identificerer en række risici i casevirksomheden, hvoraf flere i henhold til revisionsstandards må karakteriseres som betydelige risici. Særligt revisionsmålet ”værdiansættelse” i forbindelse med revisionen af energi- og råvarederivater i casevirksomheden må anses som indeholdende en betydelig iboende risiko, da der her er tale om udøvelse af regnskabsmæssige skøn i forbindelse med den krævede måling af derivatprodukter i koncernregnskabet og årsregnskabet til dagsværdi. Derudover blev der for visse derivatprodukter identificeret manuelle processer, hvorfor der her er tale om ikke-rutine transaktioner.

I tillæg til identifikationen af de betydelige iboende risici i casestudiet blev der tilsvarende diskuteret besvigelsesrisici ved brugen af derivatprodukter, da der, om end i mindre omfang, var tale om et vist element af spekulationsomfang i casevirksomheden. Forholdet bør i praksis behandles som ved øvrige betydelige risici, samt at der i planlægningen indlægges et element af uforudsigelighed i den senere udførende revision.

¹⁹⁰ *It-revisorer og IFRS-fagekspertter er i revisionsstandards ikke defineret som specialister, men som en del af opgaveteamet, men i en kompleks virksomhed som Energi og Forsyning A/S er de for forståelsens skyld beskrevet som sådanne i konklusionen, da der er tale om komplekse og specialiserede områder.*

Casestudiet diskuterede ligeledes effekten af virksomhedens brug af it og serviceleverandører samt omfanget af det praktiske arbejde relateret hertil. I den sammenhæng må det grundet kompleksitet og transaktionsvolumen kunne konkluderes, at revisor mest effektivt opnår egnet og tilstrækkeligt revisionsbevis ved en kontrolbaseret tilgang til revisionen af energi- og råvarederivater i casevirksomheden, såfremt det overordnede kontrolmiljø kan vurderes som effektivt. Derudover blev det diskuteret, at revisionen med fordel kan basere sig på test af generelle it-kontroller og udvalgte applikationskontroller samt indhentelse og gennemgang af ISAE 3402-erklæringer fra serviceleverandørerne.

Ved revisors fastsættelse af væsentlighedsniveauer blev behovet for differentierede væsentlighedsniveauer diskuteret. Således må det konkluderes, at det særligt for risikonoter og oplysninger om finansielle-, kreditmæssige- og markeds-mæssige risici indeholdt i koncernregnskabet og årsregnskabet, vil være relevant at iagttage Fondsrådet notat om væsentlighed. Her vil det derfor være nødvendigt at anlægge en mere kvalitativ tilgang til fastsættelse af væsentlighedsniveau for disse typer, samt at fastsættelsen af væsentlighedsniveau må skulle basere sig generelt på de udførte risikovurderingshandlinger og revisors erfaringer med virksomheden fra tidligere år.

I relation til revisors forståelse for de afledte finansielle instrumenter i virksomheden, herunder den interne kontrol relateret hertil, blev omfanget af den mere detaljerede revisionsplan diskuteret. Det må på den baggrund konkluderes, at omfanget af risikovurderingshandlinger er en professionel vurdering fra revisors side, og at formålet hermed er at kunne identificere og vurdere risikoen for væsentlig fejlinformation i regnskabet. På den baggrund er det herefter muligt at udforme yderligere revisionshandlinger som reaktion herpå.

Forståelse af virksomhedens interne kontrol relateret til brugen af afledte finansielle instrumenter er essentielt. I casestudiet blev der indlagt enkelte problemstillinger og risici identificeret som en del af risikovurderingshandlingerne og ved gennemgangen af den interne kontrol. Herefter blev konsekvenserne af ovenstående svagheder i den interne kontrol diskuteret, herunder behov for yderligere revisionshandlinger fra revisors side, samt behovet for rettidig kommunikation om forholdene til casevirksomhedens ledelse. Der blev i forbindelse med planlægningen og risikovurderingshandlingerne identificeret en betydelig risiko relateret til værdiansættelsen af visse derivatprodukter og grundet de identificerede svagheder i de interne kontrolaktiviteter i relation til værdiansættelsen af disse, øger dette arten, omfanget og den tidsmæssige af revisors substanshandlinger i relation hertil.

Derudover blev overvågning i relation til den interne kontrol diskuteret, da væsentlig fejlinformation relateret til energi- og råvarederivater typisk ikke må vurderes at vise sig på transaktionsniveau, men i højere grad optræde på proces- og regnskabsniveau. På den baggrund kan det konkluderes, at en behørig og effektiv ledelsesovervågning er essentiel i casevirksomheden med dens transaktionsvolumen ved brugen af afledte finansielle instrumenter.

I forhold til forståelse og gennemgangen af informationssystemer og de tilknyttede forretningsprocesser blev det ligeledes diskuteret, at brugen af it anses som væsentligt i casevirksomheden. På den baggrund samt som følge af en vis transaktionsvolumen, at en kontrolbaseret revisionsstrategi i casestudiet igen vurderes som den mest effektive strategi i forhold til mest effektivt at opnå et egnet og tilstrækkeligt revisionsbevis. Dette dog undtaget af området i relation til ovenstående kontrolsvaghed, der som følge heraf bør tillægges en substansbaseret tilgang.

På baggrund af de udførte risikovurderingshandlinger og den opnåede forståelse for virksomheden og de derivater, som den er eksponeret mod, samt dens interne kontrol, er revisor blevet i stand til at vurdere de iboende risici, som kan medvirke til væsentlig fejlinformation i koncernregnskabet og årsregnskabet. I casevirksomheden er risici kendetegnet ved at knytte sig til de steder, hvor der er tale om ikke-rutinetransaktioner, samt hvor der er tale om udøvelse af væsentlige regnskabsmæssige skøn over dagsværdier. Samtidig blev der konstateret en risiko for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser. Derudover blev der identificeret en række forretningsrisici, som er værd at have sig for øje, da de fremadrettet kan blive til finansielle risici.

Med udgangspunkt i de identificerede risici blev der diskuteret forslag til udformning af revisors reaktion til imødegåelse af disse risici. Hertil blev der udarbejdet en revisionsinstruks med designede revisionshandlinger til test af udformning og implementering af kontrolaktiviteter samt givet et praktisk eksempel på dette som led i revisionsplanlægningen. Derudover blev der som en del af revisionsinstruksen planlagt og diskuteret handlinger til test af kontrolaktiviteternes funktionalitet på baggrund af den vurderede udformning og implementering.

Med udgangspunkt i den vurderede iboende risiko på revisionsmålsniveau samt kontrolrisikoen inden test af funktionaliteten af kontrolaktiviteterne blev den kombinerede risikovurdering fastsat og diskuteret. På den baggrund må det konkluderes, at den kombinerede risikovurdering danner guide til arten, omfanget og den tidsmæssige placering af revisors reaktion på de vurderede risici og de yderligere revisionshandlinger.

Ud over at gennemgå og diskutere de enkelte elementer i den praktiske revisionsproces relateret til planlægning vurderes det, at casestudiet samtidig kan tjene som inspiration til en revisionsplan og revisionsinstruks, der ved en subjektiv risikotilgang i forbindelse med generalistrevisors planlægning af revisionen af området for energi- og råvarederivater i tilsvarende virksomheder.

6 Perspektivering

Afsluttende
del

- Konklusion
- **Perspektivering**

Opgavens forfattere har i forbindelse med besvarelsen af problemstillingen gjort erfaring med områder, som vil være interessant at studere yderligere i tillæg til afhandlingen.

6.1 IFRS 9

Den 24. juli 2014 blev IFRS 9 om indregning og måling af finansielle instrumenter offentliggjort af IASB. Den nye standard skal erstatte IAS 39, som vi har behandlet i nærværende afhandling under afsnit 2.2 Implementeringen af IFRS 9 vil være obligatorisk for regnskabsår, der starter 1. januar 2018 eller senere, dog med mulighed for individuel implementering før tid. IFRS 9 har blandt andet til formål at skabe en klarere sammenhæng mellem virksomhedernes risikostyring og den internationale regnskabslovgivning, hvorfor konsekvenser ved indregning og måling af energi- og råvarederivater vil være interessant at undersøge ved en komparativ analyse, der sammenholder med den eksisterende regnskabsstandard, IAS 39.

6.2 European Market Infrastructure Regulation (EMIR)

Som beskrevet i afhandlingens afsnit 2.1.1.1.2 har EU vedtaget Forordningen om OTC-derivater, centrale modparter og transaktionsregistre, der indeholder krav om at blandt energi- og råvarederivater skal cleares gennem centrale clearingmodparter (Central Clearing Parties – CCP). Ikke-finansielle virksomheder er kun underlagt clearingforpligtigelsen, hvis de overskrider de fastsatte grænser. De fastsatte grænser afhænger af derivattyperne, men er for råvare- og andre derivater (heriblandt el-derivater) fastsat til 3 mia. euro som værdien af udestående kontrakter.¹⁹¹

Formålet med EMIR-forordningen er at reducere den systemiske risiko i de finansielle markeder samt skabe øget transparens og reducere operationelle risici.¹⁹² Vi finder i forbindelse med vores opgaveskrivning et punkt særligt relevant, hvilket er ønsket om reducere af kreditrisikoen. Clearing gennem CCP vurderes at have til formål at reducere kreditrisiko for så vidt angår risikoen for modpartens manglende likviditetsmæssige formåen til at indfri fordringen. For derivater, hvor der ultimativt skal ske levering af ikke-finansielle aktiver, ser EMIR dog ikke ud til at have reduceret kreditrisikoen relateret til fremtidig

¹⁹¹ (Deloitte, 2013)

¹⁹² (Finanstilsynet, 2013)

levering af ydelser, da det virker utopisk, at en CCP eksempelvis skal levere olie på vegne af en given aftalepart i en OTC clearnet over CCP'en.

7 Bibliografi

- Andersen, I. (2009). *Den skinbarlige virkelighed* (4 udg.). Samfundslitteratur.
- Andresen, J. J. (2013). *Finansiell risikostyring* (1 udg.). Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.
- CEBS - Committee of European Banking Supervisors. (2010). *Guidelines on the management of operational risks in market-related activities*.
- Davison, B. (2012). How to Audit Derivatives - Auditing through the life of a trade. *The Institute of Internal Auditors International Conference*. Boston, Massachusetts, USA.
- Deloitte. (2013). *EMIR – Nye krav for virksomheders anvendelse af OTC-derivater*.
- EFET. (u.d.). <http://www.efet.org/>.
- EFETnet. (2015). <http://www.efetnet.org/Products/Electronic-Confirmation-Matching> . Hentet fra <http://www.efetnet.org/Products/Electronic-Confirmation-Matching>
- Eilifsen, Messier, & m.fl. (2010). *Auditing & Assurance Services* (Second International Edition udg.). McGraw Hill.
- Elkjær Jørgensen, H. (2013). Regulatorisk Reform på Energihandelsområdet. Aarhus School of Business and Social Sciences.
- EMIR - the Commission Delegated Regulation on Clearing Thresholds (RTS). (u.d.).
- Energinet.dk. (2015). www.energinet.dk. Hentet fra <http://energinet.dk/DA/ANLAEG-OG-PROJEKTER/Generelt-om-gasanlaeg/Sider/Gaslagre.aspx>
- Energistyrelsen. (u.d.). www.ens.dk.
- Ernst & Young. (2015). *EY Global Audit Methodology*.
- European Securities and Markets authority (ESMA). (u.d.). "Questions and Answers: Implementation of the Regulation (EU) No 648/2012 on OTC derivatives,.
- Feddersen, J., & Steffensen, H. (2012). *Årsrapport efter internationale regnskabsstandarde - fra dansk praksis til IFRS* (4 udg.). Karnov Group.
- Finanstilsynet. (2013). Konsekvenser for ikke-finansielle modparter (EMIR).
- Fondbørsrådet. (12.2008). Fondbørsrådets generelle overvejelser og afvejninger ved vurdering af væsentlighed i forbindelse med regnskabskontrol.
- Hjortkjær Petersen, T., & Rasmussen, U. (2013). *Revision af afledte finansielle instrumenter - særlig fokus på renteswaps*. INFO.
- Hull, J. C. (2012). *Options, Futures and Other Derivatives* (8 udg.). McGraw Hill.
- IASB, IAS 32. (u.d.). IAS 32 - Finansielle instrumenter: Præsentation. Karnov Group.
- IASB, IAS 39. (u.d.). IAS 39 - Finansielle Instrumenter: Indregning og måling. Karnov Group.
- IASB, IFRS 13. (u.d.). IFRS 13: Måling af dagsværdi. Karnov Group.
- IASB, IFRS 7. (u.d.). IFRS 7 - Finansielle instrumenter: Oplysninger. Karnov Group.

IASB, IFRS 9. (2014). IFRS 9 Financial Instruments. IASB - International Accounting Standards Board.

IASPlus, Deloitte. (u.d.). *IAS 39 - Financial Instruments: Recognition and Measurement*. Hentet fra <http://www.iasplus.com/en/standards/ias/ias39>

ISDA. (Maj 2012). Offsetting under US GAAP and IFRS.

ISDA. (u.d.). www2.isda.org.

IAASB, IAPN 1000. (2011). *IAPN 1000: Special Considerations in Auditing Financial Instruments*.

IAASB, ISA 200. (2009). ISA 200: Den uafhængige revisors overordnede mål og revisionens gennemførelse.

IAASB, ISA 220. (u.d.). ISA 220: Kvalitetsstyring ved revision af regnskaber.

IAASB, ISA 240. (2009). ISA 240: Revisors ansvar vedrørende besvigelser ved revision af regnskabet.

IAASB, ISA 260. (2009). ISA 260: Kommunikation med den øverste ledelse.

IAASB, ISA 300. (2009). ISA 300: Planlægning af revision af regnskaber.

IAASB, ISA 315. (2012). ISA 315: Identifikation og vurdering af risici for væsentlig fejlinformation igennem forståelse af virksomheden og dens omgivelser.

IAASB, ISA 330. (2009). ISA 330: Reaktion på vurderede risici.

IAASB, ISA 500. (2009). ISA 500: Revisionsbevis.

IAASB, ISA 540. (2009). ISA 540: Revision af regnskabsmæssige skøn herunder regnskabsmæssige skøn over dagsværdi, og tilknyttede oplysninger.

IAASB, ISA 620. (2009). ISA 620: Anvendelse af en revisorudpeget eksperts arbejde.

Kielland, A. (2012.10). Betragtninger vedr. den kommende clearing-forpligtelse af OTC-derivater. *Revision & Regnskabsvæsen*.

Kiertzner, L. (2010). *Revisionsprocessen efter clarity standarderne* (1 udg.). Thomsen Reuters.

Markit. (2015). <https://www.markit.com/product/markitserv>.

Møller Olsen, L., Ringbæk, J., & Faarborg, M. (2008). *Revision af pengeinstitutter og forsikringsselskaber*. Deloitte.

Nasdaqomx. (u.d.). <http://www.nasdaqomx.com/aboutus/market-information>. Hentet fra <http://www.nasdaqomx.com/aboutus/market-information>

Nyhederne, T. (u.d.). <http://nyhederne.tv2.dk/2014-11-23-ow-bunker-direktoer-topfolk-skjulte-kaempe-kredit-i-skuffen>.

PWC. (2012). Actively managing commodity risk for competitive advantage.

Sandberg, D. (8. januar 2015). *Gaslagre*. Hentet fra Energinet.dk.

Sudan, S., Samuelsen, M., Parker, H., & Davidsen, C. (2012). *Revision i praksis* (1 udg.). Karnov Group.

Sudan, S., Samuelsen, M., Parker, H., & Davidsen, C. (2012). *Revision i praksis - Eksempelsamling* (1 udg.). Karnov Group.

Thorup Sørensen, S., & Bender, T. (1996). Revision af finansielle instrumenter. *RevisionsOrientering*.

Thurén, T. (2008). *Videnskabsteori for begyndere* (2 udg.). Rosinante.

8 Bilag

8.1 Bilag 1 – ”Revisionsplan” – Uddrag relateret til revisionsplanlægningen af energi- og råvarederivater i casevirksomheden Energi og Forsyning A/S

Entity:	Energi og Forsyning A/S	Prepared:	Anders Andersen, assistant manager
Subsidiary or Division:	Koncern og moderselskab	Reviewed:	Niels Nielsen, senior manager
Financial statement date:	31. december 2015	Approved by partner in charge of the engagement:	Bodil Bodilsen, partner

1. Understand service requirements, determine audit scope, establish the team and determine the need for specialized skills							
Scope of services:	Formålet med revisionen er at afgive en revisionspåtegning på virksomhedens koncernregnskab og årsregnskab for 2015 samt en udtalelse om ledelsesberetningen. Yderligere vil vi afgive et protokollat vedrørende revisionen i årets løb (interim revisionen), såfremt der i forbindelse hermed er identificeret forhold, som kræver bestyrelsens øjeblikkelige opmærksomhed. Derudover afgives der et revisionsprotokollat til koncernregnskabet og årsregnskabet i forbindelse med afslutningen af dette. Det skal derudover vurderes, om der er behov for at udarbejde et Management Letter i forbindelse med rapporteringen på revisionen af processerne og de interne kontroller relateret til energi- og råvarederivater. Formålet hermed er at give den daglige ledelse i virksomheden et overblik over eventuelt identificerede svagheder og uregelmæssigheder i den interne kontrol, som ikke nødvendigvis er tilstrækkeligt væsentlige eller risikofyldte til at skulle komme til bestyrelsens kendskab. I tilknytning til vores hverv som generalforsamlingsvalgt revisor for Energi og Forsyning A/S, skal der afgives en række branchespecifikke revisorerklæringer, der er lovpligtige og skal afgives til diverse tredjeparter.						
Client deliverables:	☒	Audit report	☐	Interoffice conclusion	☒	Management letter	☒ Other (specify): Revisionsprotokollat
Targeted completion:	Interim protokol forventes afgivet i december 2015. Afgivelse af revisionspåtegning til koncernregnskab og årsregnskab, samt årsprotokollat og management letter ultimo marts 2016.						
Staffing considerations:	Følgende personer fra Energi Revision P/S deltager som en del af det samlede revisionsteam: - Bodil Bodilsen, partner, statsaut. revisor: Overordnet supervisering af arbejdet samt review af arbejde på områder med betydelige risici. - Niels Nielsen, senior manager, statsaut. revisor: Review af udført revisionsarbejde, samt revision af værdiansættelsen af energi- og råvarederivater.						

	- Anders Andersen, cand.merc.aud., assistant manager: Udførende revision af energi- og råvarederivater, review af arbejdsrapporter på ikke-betydelige områder. - Tina Timsen: stud.merc.aud, assistent: Udførende revision af energi- og råvarederivater. - Bendt Bendtsen, IT director: Revision af generelle it-kontroller og udvalgte applikationskontroller relateret til processerne for energi- og råvarederivater, herunder review af det udførte arbejde - Kjeld Kjeldsen, IT manager: Revision af generelle it-kontroller og udvalgte applikationskontroller relateret til processerne for energi- og råvarederivater. Specialister: - Claus Clausen, værdiansættelses-specialist: Gennemgang af de af ledelsen foretagne værdiansættelser af udvalgte derivatkontrakter med henblik på vurdering for korrekt måling i koncern- og årsregnskabet. Revisionsteamet sammensætter sig af meget erfarne revisorer og specialister, der har flere års erfaring med revisionen af energivirksomheder og revisionen af derivater. På den baggrund vurderes det, at det samlede team indeholder de fornødne ressourcer og kompetencer til at udføre opgaven. Der henvises endvidere til opgaveaccepten.		
Scope and service requirements are documented in:	☒	Engagement letter signed by client on:	April 2015.
	☐	Additional correspondence:	

Document below other service related matters discussed with management (and those charged with governance) or attach a client planning meeting agenda.

Date:	4. maj 2015	Participants:	Carla Danielsen (Økonomidirektør) Erling Frederiksen (Regnskabschef) Grete Henriksen (leder af Risikostyringsafdelingen, middle office) Inge Jakobsen (leder af Back Office) Bodil Bodilsen (Energi Revision P/S) Niels Nielsen (Energi Revision P/S) Anders Andersen (Energi Revision P/S)
Matters discussed:		Decisions reached:	
Opstartsmøde omhandlende: Generelt Interim Revision Statusrevision		Opdatering på selskabets forretning. Planlægning drøftet omkring revisionsforløbet med interim revision i november og statusrevision i februar.	

2. Complete preliminary activities

Engagement acceptance/ continuance– risk conclusion:	Mellem	Revisionen er anført som en opgave med mellem risiko, da der ved virksomheders brug af visse derivattyper er tale om ikke-rutinetransaktioner, samt at der i høj grad udøves regnskabsmæssige skøn over dagsværdier. Energiderivaterne er på den baggrund anset som et kompleks område. Opgaven besættes af et revisionsteam og specialister med kendskab og erfaring i revision af afledte finansielle instrumenter, værdiansættelse, it-systemer samt den regnskabsmæssige behandling af afledte finansielle instrumenter. Yderligere har revisionsteamet et indgående branchekendskab i forhold til at kunne udfordre de af ledelsen foretagne vurderinger.	
Date of completion:	April 2015	Are our conclusions still appropriate?	Ja
Risk factors that caused a designation other than “low risk” and our response to these risk factors ¹ :		Se ovenstående.	
Issues identified with respect to compliance with ethical requirements and how they were resolved:		Ingen identificeret.	
Conclusions on compliance with independence requirements and any relevant discussions that support those conclusions:		Ingen bemærkninger.	

Document audit responses to significant risks identified in Section 5: “Risk summary”.

3. Understand the business

We obtain an understanding of the entity and the environment in which it operates sufficient to enable us to identify risk factors, determine whether they are inherent risks (i.e. risk factors that give rise to risks of material misstatement) and to determine if any inherent risks are significant risks. (Inherent risks and significant risks are documented in Section 5: “Risk summary”).

3.1 Nature of the entity and its environment

Sources of information:	Erfaringer fra planlægningsmøde og tidligere års revisioner.
Name(s) and role of individual(s) interviewed:	Albert Børgesen (Adm. direktør) Carla Danielsen (Økonomidirektør) Erling Frederiksen (Regnskabschef) Grete Henriksen (leder af Risikostyringsafdelingen, middle office) Inge Jakobsen (leder af Back Office) Kim Larsen (leder af Front Office)
Nature of entity, including its operations, ownership and governance structures, the types of investments the entity is making and plans to make, the way the entity is structured and how it is	Generelt Virksomheden er en mellemstor dansk energi- og forsyningsvirksomhed, hvis primære aktiviteter består i form af salg af elektricitet og naturgas på engros- og detailmarkederne. Virksomheden foretager i relation hertil optimering og afdækning af koncernens samlede energiportefølje med henblik på at sikre stabile købspriser. Virksomheden er yderligere egenproducent af elektricitet via kraftværker, ligesom virksomheden er egenproducent af naturgas.

financed:	Virksomheden er moderselskab i en koncern med flere danske dattervirksomheder. På koncernplan beskæftiges knap 600 personer og virksomheden omsætter i omegnen af 9 mia. kr., mens balancesummen andrager godt 35 mia. kr. med en egenkapital på 15 mia. kr. Afdækning De forretningsenheder, der producerer elektricitet og gas, afdækker risikoen for udsving i priserne. Afdækningen foretages ved samling og optimering af porteføljerne, hvorefter der foretages afdækning af risikoen for udsving i priserne. Afdækning foretages ved handel med energiderivater med eksterne modparter. De overordnede retningslinjer for afdækning af markedsrisici er beskrevet i en politik for koncernen. Herudover er der oprettet en række mandater og limits, der beskriver, hvilke rammer som skal overholdes. Til brug for beslutning omkring hvor meget eksponering, der skal afdækkes, benyttes produktionsforecasts fra de to produktionsenheder for henholdsvis elektricitet og gas. Afdækningen eksternt i markedet sker ved handel med energi- og råvarederivater på børser, med brokers samt over-the-counter (OTC) med en række modparter. Alle OTC-produkter handles under Master Agreements, som er omfattet af International Swaps and Derivatives Associations (ISDA) og European Federation of Energy Traders' (EFET) gældende regler. Typen af produkter der handles omfatter futures, forwards, swaps og optioner. Ejerkreds Ejerkredsen består af en konstellation mellem én kommune og flere private aktører, der har indgået aftale om fælles ejerskab. Aftalen indebærer blandt andet forsyningsleverancer på naturgas i den pågældende kommune, men samtidig muligheden for produktion og afsætning af naturgas på det frie marked over for øvrige slutbrugere. Endvidere egenproduceres elektricitet via kraftværker, som afsættes på det frie marked til engros- og detailmarkedet. Virksomheden drives som et joint venture, hvor den pågældende kommune ejer 50 %, og de private aktører ejer 50 % af aktiekapitalen og stemmerettighederne. Virksomheden er stiftet i 1992. Organisationsstruktur Den administrerende direktør og økonomidirektøren udgør den registrerede direktion i Energi og Forsyning A/S. Bestyrelsen fastsætter de nærmere retningslinjer for direktionen, herunder arbejdsfordelingen mellem bestyrelsen og direktionen, samt direktionens beføjelser til at indgå aftaler for selskabet. Bestyrelsen evaluerer løbende den administrerende direktørs arbejde ved opfølgning på virksomhedens udvikling set i forhold til strategi og målsætninger. En gang årligt evaluerer bestyrelsesformanden og den administrerende direktør samarbejdet mellem bestyrelse og direktion, herunder rapportering og kommunikation. Direktionen varetager den daglige ledelse gennem koncernledelsen, som ud over direktionen omfatter de tekniske direktører for koncernens to forretningsområder elektricitet og naturgas. Organiseringen af Energi og Forsyning A/S er tilrettelagt med henblik på at
------------------	---

	udnytte synergier på tværs af virksomheden samtidig med, at en stærk faglighed indenfor de enkelte værdikæder fastholdes. Virksomhedens fællesfunktioner understøtter forretningsområderne med administrative ydelser, afregning af kunder, kundeservice, IT, risikostyring, strategi, juridisk rådgivning, forretningsudvikling, miljø m.v.
Financial reporting framework:	Energi og Forsyning A/S aflægger koncernregnskab og årsregnskab efter International Financial Reporting Standards som godkendt af EU (IFRS) samt i overensstemmelse med yderligere oplysningskrav i Årsregnskabsloven, jf. IFRS-bekendtgørelsen. Koncernregnskabet og årsregnskabet aflægges i danske kroner og er omfattet af lovpligtig revision. Datterselskaberne aflægger de lovpligtige årsregnskaber efter Årsregnskabsloven. Til brug for indregning i koncernregnskabet for Energi og Forsyning A/S foretages der omregning til moderselskabets regnskabspraksis.
Selection and application of accounting policies, including reasons for changes:	Virksomheden benytter sig af principperne for regnskabsmæssig sikring som defineret i IAS 39. Formålet hermed er at reducere de finansielle eksponeringer, der opstår i forbindelse med produktionen af energi samt ved handlen med energi- og råvarer. Der er tale om benyttelse af cash-flow afdækninger med henblik på sikring af prisen på energi- og råvarer.

Relevant industry, legal and regulatory framework and other external factors

Document a general understanding of the industry or sector in which the entity operates, the legal and regulatory framework applicable to the entity, including how the entity complies with that framework, and other external factors.

Generelt

Virksomheden har ca. 20 % af sine forsyningsleverancer i den pågældende kommune, mens de resterende ca. 80 % af afsætningen sker til engros- og detailkunder på øvrige markeder og områder i Danmark.

Konkurrencesituationen på naturgasområdet beskrives som intens, da man konkurrerer med tilsvarende energiløsninger som fjernvarme og lignende samt imod øvrige udbydere på det frie marked. I forhold til producentdelen på naturgas er markedet også beskrevet som intens, og der eksisterer et par større aktører, samt flere mellemstore aktører.

Elmarkedet er kendetegnet ved tilsvarende konkurrenceintensitet efter liberalisering af el-markedet i Danmark fra 2003. Der eksisterer en lang række aktører i forhold til salg af elektricitet målrettet engros- og detailkunder. Omvendt er der på produktionssiden kun få producenter i Danmark. Dette skal dog ses i en mere europæisk sammenhæng, hvor der eksisterer en lang række nordiske og europæiske el-producenter, der har adgang til at sælge de producerede mængder via tilgængelige markedsplatforme. På produktionssiden må markedssituationen på denne baggrund tilsvarende kategoriseres som intens.

Markederne er endvidere påvirket af mere makroøkonomiske forhold som udsving i olie- og gaspriser, da gas- og elpriser på verdensmarkedet generelt er påvirket af udviklingen i olieprisen. Yderligere er de til dels påvirket af politisk fokus på bæredygtig energi, hvor virksomheden står med et neutralt udgangspunkt. På den ene side er virksomhedens el-kraftværker omstillet til produktion via biomasse, men omvendt vinder nyere el-produktionsformer frem i form af blandt andet vindenergi og solenergi. Tilsvarende for produktionen af varme ved naturgas, som er i skarp konkurrence med andre opvarmningsformer som eksempelvis fjernvarme og jordvarme.

Branchespecifikke faktorer

Branchen er kendetegnet ved at have mange udbydere af derivatprodukter og mange forskellige typer af produkter, alt fra "plain vanilla" derivater til de mere eksotiske derivattyper. Handlen sker i høj grad elektronisk via børspalterne, men også som OTC. Adgangsbarriererne for handel med derivatprodukter må anses som lave, da der kan handles med begrænset likviditet til rådighed. Den økonomiske krise i de senere år har generelt

påvirket priserne på råvarer i negativ retning, hvorved brugen af derivater til sikring må antages at være steget. Derudover medvirker politiske uroligheder i eksempelvis Rusland til, at virksomheden ønsker at sikre prisudsving på køb af gas.

Yderligere har virksomheden indgået flere langvarige kontrakter i forhold til gasleverancer, som det er kendetegnet for branchen.

Reguleringsmæssige faktorer

Handel med derivater er underlagt en lang række regulatoriske krav fra både EU og de danske offentlige myndigheder.

OTC-derivater er underlagt de gældende EMIR-krav, hvilket blandt andet medvirker, at virksomheden skal bekræfte handler med modparter.

Derudover er virksomheden omfattet af reguleringen omkring Regulation on Wholesale Energy Markets Integrity and Transparency (REMIT).

Ud over ovenstående er virksomheden underlagt gældende regnskabs- og bogføringslovgivning i Danmark, samt den generelle selskabslovgivning, skattelovgivning, diverse EU-lovgivning, varmesektorlovgivning, elforsyningslovgivning samt anden regulering m.v.

Entity's objectives and strategies

Document an understanding of the entity's objectives and strategies and those related business risks that may result in risks of material misstatement.

Generelt

Virksomhedens strategi er at blive den foretrukne energi- og forsyningsvirksomhed for dens kunder. I forhold til at imødegå strategien og de opsatte målsætninger fokuserer virksomheden på omkostningsminimering og høj kundetilfredshed. Omkostningsminimeringen skal især fremkomme ved at producere energi effektivt og til lavest mulige pris, samtidig med at administrative funktioner gøres mere strømlinede. I forhold til målet om høj kundetilfredshed har virksomheden fokus på at sætte kundens behov i centrum samt sikre tilgængelighed, stabile priser og høj driftssikkerhed.

Virksomhedens finansielle mål tager sit udgangspunkt i en langsigtet egenkapitalforretning på 9 % i 2015 og frem.

Afdækningspolitik

For at nedbringe udsvingene i koncernens pengestrømme på kort og mellemlang sigt indgår koncernen prissikringsaftaler inden for risikostyringshorisonten, som er fastsat op til fire år. Markedsprisisici afdækkes i henhold til givne minimumafdækningsgrader.

I den korte ende af horisonten, dvs. de første to år, ønskes en høj afdækningsgrad for at opnå stor sikkerhed vedrørende resultat og pengestrømmene, mens afdækningsgraden er lavere de følgende år. Den valgte tilgang for virksomheden skyldes dels, at der er mindre sikkerhed om den underliggende eksponering på længere sigt, dels at de finansielle markeder er mindre likvide på længere sigt.

Afdækningsstrategien bevirker, at energiprisændringer i den nære fremtid kun har begrænset effekt på koncernens resultat, mens effekten i de efterfølgende år er større.

Derudover er der givet et mindre mandat til at foretage spekulation i forhold til handlen med energi- og råvaderivater. Virksomhedens tradere måles i den forbindelse for en mindre del af deres løn- og bonusfastsættelse for deres evne til at genere overskud på spekulationshandel. Til dette formål benyttes profit/loss rapportering som benchmark, som kontrolleres af risikostyringsfunktionen. Der er på den baggrund identificeret en besvigelserisiko i forhold til dette, da der kan være et økonomisk incitament ved eventuel regnskabs- og rapporteringsmanipulation.

Measurement and review of the entity's financial performance

Document how management uses financial performance measures, including follow-up actions where measures fall outside an acceptable range, and relate these to financial statement accounts and disclosures. Consider whether the focus on certain measures creates pressures on the entity to misstate the financial statements.

Styringen af Energi og Forsyning A/S' markeds-, likviditets- og kreditrisici tager udgangspunkt i koncernens ønske om stabile finansielle nøgletal for dermed at sikre et solidt fundament.

Virksomhedens væsentligste markedsrisici er relateret til energimarkedene, herunder markederne for naturgas og elektricitet. På markedet eksisterer stor prisusikkerhed, idet energimarkedene er kendetegnet ved at være meget volatile, som anført i afhandlingens indledning.

Energi og Forsyning A/S' priskeksponering stammer primært fra køb og salg af gas og elektricitet, og eksponeringen over for køb og salg af gas er bestemt af forskelle i indekseringen af salgs- og købspriser. For at nedbringe udsvingene i koncernens pengestrømme på kort og mellemlang sigt indgår koncernen prissikringsaftaler inden for risikostyringshorisonten.

Energieksponeringerne puljes inden afdækning i markedet. Herved udnyttes koncernens naturlige interne afdækninger og sørger herefter for at nedbringe og kontrollere koncernens samlede markedsrisici. Optimeringen sikrer sammenhæng mellem på den ene side produktion af energi fra kraftværker og gasfelter, og på den anden side salg af energi til kunderne.

Styringen af koncernens markedsrisici vedrørende energipriser sker som nævnt blandt andet igennem finansielle derivathandler, hvor virksomheden, for løbende at have indsigt i prisdannelsen, tager aktiv position på markederne.

En vigtig del af optimeringen af energiporteføljen sker derfor gennem handel med derivatpositioner på de internationale markeder for energiderivater, både i form af børs- og brokerhandler samt OTC. Handlerne foretages for blandt andet at balancere køb og salg af elektricitet og gas, herunder for, om end i mindre grad, at udnytte kortsigtede indtjeningsmuligheder. Derved benyttes handlerne til at mindske og kontrollere koncernens følsomhed over for volatile energi- og råvarepriser.

Related parties and going concern

We obtain an understanding of related party relationships and the ability of the entity to continue as a going concern.

Nærtstående parter

Virksomheden har, i relation til energi- og råvaderivater, transaktioner med nærtstående parter. Transaktionerne omfatter primært overførsel af eksponeringer fra de producerende datterselskaber for elektricitet og gas og til virksomheden. Overførslen sker via interne handler, hvor der afdækkes via produktionsforecasts. På den baggrund "samles" eksponeringerne og herefter afdækkes prisrisikoen i markedet. De interne handler følger tilsvarende forretningsprocesser som ved handler eksternt i markedet.

Going concern

Vi har ikke identificeret nogen going concern issues i planlægningsfasen. Der henvises til særskilt LARS-F analyse (ej vedlagt).

3.2 Overall analytical procedures of financial and non-financial information

Document here or in a separate workpaper, the conclusions arising from our analytical procedures on financial and non-financial information, such as identification of risks of material misstatement and their effect on our audit procedures. Our overall analytical procedures may help identify the existence of unusual transactions, events, amounts, ratios or

trends, performance indicators or financial relationships, or the absence of expected changes or fluctuations, that may indicate a risk of material misstatement whether due to fraud or error.

Der henvises til særkilt udarbejdet regnskabsanalyse (ej vedhæftet).

3.3 Role of IT in the entity

- A. If we plan to test and rely on IT General Controls (ITGCs) we complete the ITGCs template for non-complex entities (or equivalent) and check the following box: ☒ **EJ BENYTTET TEMPLATE – SE I STEDET NEDENFOR.**
- B. If we plan not to test and rely on ITGCs, we complete the following and consider the results when developing the nature, timing and extent of our procedures over electronic audit evidence.

Individual primarily responsible for the IT environment who we interviewed			
Name:	Lars Mikkelsen	Title:	IT direktør
Classes of transactions/processes	Application (vendor/product/version)	Computer hardware (Manufacturer/model)	Operating system / database
General ledger	SAP	PC	Windows
Financial statement close process	Cognos	PC	Windows
Handelssystem	Simcorp Dimension	PC	Windows
Værdiansættelse	SAP Treasury	PC	Windows
Collateral Management	TriResolve	PC	Windows
Kontraktshåndtering (derivater)	MarkitSERV	PC	Windows

Document the nature and extent of use of end user applications (spreadsheets, databases, etc.) and provide information regarding use of a data center and the networking environment (in-house or outsourced data center/computer room, location, workstation location(s), amount and method of remote access, etc.).

Extent of use of other applications, such as spreadsheets or databases	Generelt Energi og Forsyning A/S handler med en række energi- og råvarederivater, og i den forbindelse benyttes en række systemer til brug herfor. Det er på den baggrund flere systemer, som behandler de transaktioner, som har relevans for de processer der har indflydelse på regnskabet. Med henblik på mest effektivt at opnå egnet og tilstrækkeligt revisionsbevis er det derfor vores vurdering, at revisionen skal baseres på en gennemgang af de generelle it-kontroller, herunder at vi kan basere os på revisionen af udvalgte applikationskontroller. Ovenfor følger en oversigt over de væsentlige it-systemer i Energi og Forsyning A/S i forbindelse med initiering, bogføring, behandling og rapportering af energi- og råvarederivater. Det er vores plan, at der foretages test af generelle it-kontroller på nedenstående systemer, som er væsentlige for regnskabsaflæggelsen. Yderligere vil nøgleapplikationskontroller blive vurderet for deres udformning og testet i forhold til deres funktionalitet. Brug af serviceorganisationer Virksomheden benytter sig af prisinput fra Bloomberg i forhold til værdiansættelsen af sine derivatpositioner. Prisudbyderen er blandt de større aktører på markedet for prisdata og har en gennemsigtig og tilgængelig proces omkring deres metodikker, forudsætninger m.v. Prisinput modtages dagligt og omfatter børldata på priser, renter og volatiliteter. Prisudbyderne vurderes at have en fornuftigt ry og har stor erfaring med prisinput på de pågældende derivattyper. For enkelte produkttyper samt til brug for værdiansættelsen heraf benyttes datainput fra de pågældende brokers, hvorunder handlerne er sket igennem. Brokers vurderes ikke på samme måde at være objektive i forhold til de løbende prisinput, da brokern er sælger i den forbindelse. Virksomheden modtager én gang årligt en ISAE 3402-erklæring, hvor prisudbydernes revisorer erklærer sig på de interne kontroller, herunder funktionaliteten af disse. Erklæringerne modtages inden regnskabsaflæggelsen for Energi og Forsyning A/S. Modeller og databaser Virksomheden benytter derudover en række modeller og databaser.
--	---

	Yes	No
Has the client purchased a new accounting software application in the current period, or upgraded to a version more recent than that used in the prior period, or made any changes to the application, including changes in parameters and settings?	☐	☒

Extent of program changes

Briefly describe the extent to which the entity makes program changes to IT, relevant to financial reporting. We inquire as to what changes, including changes in parameters and settings, have been made to the software during the audit period. We inquire of the way in which changes are made, whether they are authorized and tested independently to the individual making them. We determine who makes the changes. Changes made by an external third-party are more likely to be appropriately authorized, tested and documented. Those made in-house in a non-complex entity may be subjected to less control. The greater the changes and the less control over the authorization and testing of these changes, the greater the risk that material misstatement may go undetected.

Systemerne er omfattet af de generelle retningslinjer i virksomheden for ændringshåndtering.
--

Logical access

Briefly describe the relevant elements of the logical access path, i.e. how a person accesses the IT applications relevant for financial reporting (e.g., computer/network ID and password, and IT application passwords). We obtain an understanding to validate only authorized users have access to data and applications (including programs, tables, and related resources) and that they can perform only specifically authorized functions (e.g., inquire, execute, update) and how such access is controlled. We document the process for approving new user access, including who approves access, and how changes are established in the application.

Systemerne er omfattet af de generelle retningslinjer i virksomheden for logiske adgangskontroller.

4. Entity-level controls and fraud considerations

4.1 Entity-level controls

We expect management to implement entity-level controls that are commensurate to the size and nature of the entity. Non-complex entities tend to have less formal internal controls than larger businesses, and have simpler processes and procedures to achieve their objectives. Larger non-complex entities may have entity-level controls that are similar to those within other large entities (e.g., internal audit function, risk assessment process). For such large non-complex entities, we may consider whether use of the Entity-level controls form is more appropriate for our audit documentation. If we use the Entity-level controls form, we cross reference to it from the APT.

4.1.1 Observations — control environment, monitoring of controls and communication

We document our observations related to how entity-level controls, especially the control environment, support (or do not support) the prevention or detection and correction of material misstatements, including:

- Our observations relating to integrity, ethical values, behavior of key executives; management's control consciousness and operating style; management's commitment to competence; participation in governance and oversight by those charged with governance, organizational structure and assignment of responsibility; and human resource policies and practices.*
- Our understanding of the activities, implemented by management and overseen by those charged with governance, (including those of internal audit when applicable) to monitor the ongoing effectiveness of controls.*
- Our understanding of how the entity communicates financial reporting roles and responsibilities and any matters that are significant to financial reporting.*

Considering the nature, size and complexity of the entity, describe those characteristics that are absent but that we expect to be present related to each of the items listed above.

We also consider whether the entity's policies and procedures relating to segregation of incompatible duties, authorization, asset safeguarding and asset accountability are commensurate with its nature and size.

We document our procedures beyond inquiry that provide evidence that the characteristics of the control environment, monitoring of controls, and communication components are in operation. We often obtain this evidence as we perform our other audit procedures.

Overordnet

Den interne kontrol i Energi og Forsyning A/S tager sit udgangspunkt i begrebsrammen relateret til COSOs integrerede rammeværktøj for intern kontrol. Energi og Forsyning A/S' interne kontrol- og risikostyringssystemer evalueres og tilpasses løbende. Formålet hermed er at sikre, at væsentlig fejlinformation og uregelmæssigheder omkring regnskabsaflæggelsen forebygges eller opdages og korrigeres, så den interne og eksterne finansielle rapportering giver et retvisende billede.

Kontrolmiljøet generelt

Bestyrelsen og den daglige ledelse i Energi og Forsyning A/S har det overordnede ansvar for virksomhedens risikostyring og interne kontrol i forbindelse med regnskabsaflæggelsen, og de godkender virksomhedens politikker og retningslinjer på de væsentlige områder. De overordnede politikker og andre ledelsesgodkendte retningslinjer omfatter blandt andet risikopolitik, it-sikkerhedspolitik samt politik for god forretningsadfærd.

Revisionsudvalget støtter bestyrelsen i dens arbejde med at overvåge regnskabsaflæggelsesprocessen og de væsentligste risici i den forbindelse. Revisionsudvalget overvåger endvidere udviklingen i de interne kontrol- og risikostyringssystemer samt den løbende rapportering om vurderede risici og interne kontroller fra forretningsområderne.

Ledelsen og de enkelte forretningsområder har ansvaret for, at de interne kontrol- og risikostyringssystemer er effektive, og at der er implementeret kontroller til at begrænse risici vedrørende regnskabsaflæggelsen. Virksomhedens forretningsområder har ansvaret for egne strategier, risikovurdering og budgetter. Denne ansvarsfordeling medfører et effektivt kontrolmiljø i koncernen.

Holdninger og retningslinjer omkring integritet og etiske retningslinjer er kommunikeret fra den daglige ledelse i form af personalepolitikker m.v. Personalepolitikker og andre retningslinjer, der er gældende for alle medarbejdere, er tilgængelige for alle medarbejdere på virksomhedens intra-portal.

Kommunikation og håndhævelse af integritet og etiske værdier

Alle medarbejdere i Energi og Forsyning A/S er underlagt retningslinjer for god forretningsadfærd, hvor e-learning skal gennemføres og politikker accepteres i umiddelbart forlængelse af ansættelsen. Derudover er medarbejdere med adgang til markedsfølsomme informationer underlagt en politik for god markedsadfærd. Alle medarbejdere undervises i politikkerne via de obligatoriske e-lærings, hvor der bliver fulgt op på forståelsen heraf i form af en prøve som afslutning på e-lærningen.

Vision, mission og værdier er ligeledes udmeldt til medarbejderne via intra-portalen.

Yderligere er der etableret politikker for governance og risk management, herunder relateret til trading, hedging og risikostyring.

Forpligtelse til kompetence

Alle medarbejdere i Energi og Forsyning A/S har tilknyttet en jobbeskrivelse. Yderligere har traderne beskrivelser af hvilke områder, de har bemyndigelse og mandat til at handle inden for, hvilket er understøttet systemmæssigt.

Den samlede proces relateret til energihandel må anses som kompleks, og det vurderes, at kun få medarbejdere i virksomheden har overblikket over den samlede proces. Derudover er der i forhold til værdiansættelsen af visse komplekse derivattyper kun få personer, der forestår den bagvedliggende modellering af visse af værdiansættelserne på derivatkontrakterne. På den baggrund må det derfor anføres, at der er tale om høj grad af personafhængighed til disse områder.

Deltagelse af ledelse

Bestyrelsen fastsætter den overordnede risikoappetit og udstikker mandater. Derudover foretages der tæt overvågning af aktiviteterne relateret til derivathandler.

Bestyrelsen er derudover underlagt de generelle selskabsretlige krav om at sikre en forsvarlig organisation af virksomheden og for direktionens vedkommende at varetage den daglige ledelse, herunder et forsvarligt kapitalberedskab, risikostyring, interne kontrol, modtagelse af løbende rapportering m.v.

Bestyrelsen har i det daglige uddelegeret de fastsatte mandater til direktionen.

Den daglige ledelses filosofi og ledelsesstil

Ledelsen vurderes at have en balanceret og neutral ledelsesstil.

Organisationsstruktur

Der er etableret en klar og gennemskelig organisationsstruktur med angivelse af ansvarsområder og rapporteringskanaler.

Der er samtidig etableret fuld funktionsadskillelse i relation til de initierende og kontrollerende afdelinger i form af henholdsvis front office, middle office og back office. Den effektive funktionsadskillelse danner på den baggrund udgangspunkt for et effektivt internt kontrolmiljø.

Delegering af beføjelser og ansvar

Der foreligger formaliserede retningslinjer og forretningsgange for risikostyring, mandater for trading m.v. Der findes således oversigt over, hvem der har beføjelser til at handle de forskellige typer af derivatprodukter, samt med hvilke modparter.

Der er derudover udarbejdet skriftlige retningslinjer fra ledelsens side omkring udformning og validering af modeller benyttet i forbindelse med værdiansættelsen.

Overordnet konklusion

På baggrund af ovenstående gennemgang, herunder identifikationen af eventuelle risici der kan påvirke det finansielle, er det vores vurdering at kontrolmiljøet er betryggende.

Overvågning

Den månedlige finansielle rapportering fra forretningsområderne for henholdsvis elektricitet og gas analyseres og overvåges af forretningsområdernes controllere og ledelse. På koncernniveau kontrolleres rapporteringen medtaget fra forretningsområderne og det samlede koncernregnskab. Forretningsområderne og de væsentligste koncernfunktioner rapporterer løbende om udførelsen og modenheten af koncernens nøglekontroller, som imødegår væsentlige fejl i den finansielle rapportering.

De ansvarlige i forretningsområderne overvåger udførelsen af den interne kontrol og rapporterer årligt en sammenfattet konklusion herom til koncernen suppleret med eventuelle handlingsplaner for identificerede svagheder. Årligt rapporteres væsentlige tiltag, svagheder og handlingsplaner til revisionsudvalget.

Den øverste ledelse og den daglige ledelse følger på et overordnet niveau med i, hvorvidt der er etableret et passende kontrolmiljø og de nødvendige interne kontroller i øvrigt.

Månedlige finansielle og operationelle resultater produceres til og gennemgås af ledelsen, der inkluderer en sammenholdelse af periodens realiserede resultater i forhold til tidligere periode og forecasts. Ledelsen overvåger på den finansielle rapportering.

Informations- og kommunikationssystemer

Energi og Forsyning A/S' informations- og kommunikationssystemer er indrettet til at opfylde de gældende rapporteringskrav. Til sikring af at den interne og eksterne finansielle rapportering foretages på et ensartet grundlag og med høj kvalitet, er der udarbejdet en regnskabshåndbog, rapporteringsinstrukser og vejledninger i relation til udførelse af interne kontroller.

Disse er tilgængelige på koncernens intranet. Ændringer heri samt aktuelle fokusområder kommunikeres løbende via møder med forretningsområderne samt via en række interne netværk.

Herudover har Energi og Forsyning A/S en formaliseret rapporteringsproces for månedlig og kvartalsvis finansiell rapportering, herunder budgetter og forecasts.

Informations- og kommunikationssystemerne omfatter således blandt andet:

- Økonomisystemer
- Konsolideringssystem
- Rapporteringssystem omkring interne kontroller
- Faste mødestrukturer
- En række interne netværk.

4.1.2 Observations – risk assessment process

Document our observations of the entity's process for identifying business risks relevant to financial reporting; estimating the significance of the risks; assessing the likelihood of their occurrence and determining actions to address those risks. We also obtain an understanding of the results of the risk assessment process.

Risikovurderingsproces

Ledelsen foretager én gang årligt en overordnet risikovurdering af de regnskabsområder og processer, hvor der i særlig grad er risiko for væsentlige fejl i regnskabsaflæggelsen. Da risiciene er forskellige i de to forretningsenheder (el og gas), foretages vurderingen for hvert af disse, og det vurderes herefter hvilke risici, der er væsentlige for virksomhedens og koncernens interne og eksterne finansielle rapportering.

Ved gennemgangen udpeges de regnskabsposter og selskaber, hvor det vurderes, at risikoen for væsentlige fejl er størst, og disse områder omfattes af rapportering til ledelsen som led i den interne kontrol.

Som led i risikovurderingen tages også stilling til risikoen for besvigelser og til de foranstaltninger, som er truffet for at reducere disse risici. I den forbindelse vurderes den daglige ledelses muligheder for at tilsidesætte kontroller og for at udføre regnskabsmanipulation for minimale, da der er mange interessenter involveret i processerne.

Virksomheden har etableret en formel risikostyringsproces i relation til energi- og råvarederivater. Denne består i en overordnet risikostyringspolitik samt løbende afholdelse af revisionsudvalgs- og bestyrelsesmøder, hvor dette er på dagsordenen.

Der afholdes endvidere møder i relation til månedsafslutningen, hvor udviklingen i markedet drøftes, samt at der

foretages opfølgning på månedsregnskaberne. Formålet hermed er at opfange større udsving i forhold til forecasts samt foretage eventuelle årsagsforklaringer. Dette medvirker til at sikre, at eventuel væsentlig fejlinformation opfanges.

Virksomheden har ingen intern revisionsfunktion.

Overordnet set er det vores vurdering, at Energi og Forsyning A/S har etableret en fornuftig risikostyringsproces.

Kontrolaktiviteter

Formålet med de etablerede kontrolaktiviteter er at forebygge eller opdage og korrigere væsentlige fejl i regnskabet. Kontrolaktiviteterne tager udgangspunkt i risikovurderingen og omfatter godkendelser, funktionsadskillelse, analyser, afstemning, vurdering af mål og opfølgning på Key Performance Indicators samt kontroller vedrørende it-applikationer og generelle it-kontroller. Kontrolaktiviteterne er delvist integreret i koncernens regnskabs- og rapporteringssystemer og de procedurer, der er forbundet hermed. Væsentlige risici og de dertilhørende interne kontroller er sammenfattet i kontrolkataloger for koncernens forretningsområder og væsentlige koncernfunktioner.

Det er vores vurdering, at der er etableret en række relevante kontrolaktiviteter.

For vurdering af udformningen og implementering af kontrolaktiviteterne, henvises til særskilt gennemgang.

When the entity has not established a risk assessment process, we inquire of management whether business risks relevant to financial reporting objectives have been identified and how they have been addressed. We evaluate whether the absence of a documented risk assessment process is appropriate in the circumstances, and determine whether the absence of a documented risk assessment process represents a significant deficiency (or material weakness when required to be communicated in the jurisdiction).

Ikke aktuelt.

4.2 Inquiries regarding the risks of material misstatement due to of fraud

We inquire of management (and others, including those charged with governance, unless all are involved in managing the entity, and internal audit, as appropriate), as to whether they have knowledge of any actual or suspected fraud.

We also inquire of management about:

- Management's assessment of the risks of material misstatement due to fraud, including the nature, extent and frequency of such assessments.*
- Management's process for identifying and responding to risks of fraud in the entity, including any risks of fraud that have been identified by management or brought to management's attention. We pay particular attention to controls designed to identify fraud or to prevent frauds from occurring.*
- Management's communication, if any, to those charged with governance regarding its process for identifying and responding to the risk of fraud*
- Management's communication to employees regarding its views on business practices and ethical behavior.*

Name	Title	Date of inquiries
Carla Danielsen Erling Frederiksen Grete Henriksen Inge Jakobsen	Økonomidirektør Regnskabschef Leder af Risikostyringsafdelingen, middle office Leder af Back Office	4. maj 2015

Matters discussed:	I forbindelse med vores planlægningsmøde har vi diskuteret besvigelser. Ifølge økonomidirektøren, lederen af risikostyringafdelingen og lederen af backoffice, har de ikke identificeret besvigelser i år, og udover nedenstående områder, ser de ikke øvrige områder, som der er besvigelserisici relateret til.	

Depending on their nature and purpose, controls identified are documented as either controls responsive to risks of material misstatement due to fraud (section 5.2) or management procedures. Testing management procedures is only available for audits of small businesses (entities for which the audit engagement is less than 750 audit hours).

4.3 Fraud risk factors

Indicate any risk factors for fraudulent financial reporting or the misappropriation of assets. We determine fraud risk factors in the context of the three conditions generally present when fraud occurs (i.e., incentive/pressure, opportunity and attitude/rationalization). We evaluate the type, magnitude, likelihood and pervasiveness of the risk to determine whether they represent a risk of material misstatement due to fraud. We document identified risks in 5. Risk summary.

Fraud risk factors involving management
Ingen væsentlig besvigelserisiko identificeret i forhold til ledelsen.

Fraud risk factors involving employees
Der vil som udgangspunkt være en besvigelserisiko forbundet med brugen af finansielle instrumenter, såfremt der for traderes vedkommende modtages vederlæggelse på baggrund af afkastet ved handlen med derivatprodukter.

5. Risk summary

5.1 Inherent risks

Based on risk factors identified, document inherent risks that may give rise to risks of material misstatement. Document significant risks and our planned audit responses in section 5.2 and 5.3.

Inherent risk	Account and assertions affected
Ikke alle derivatpositioner er medtaget.	Andre tilgodehavender/anden gæld og afledte poster i resultatopgørelsen (fuldstændighed).
Afregnede derivatpositioner er medtaget i forkert periode og derved ikke resultatført	Andre tilgodehavender/anden gæld og afledte poster i resultatopgørelsen (periodeafgrænsning, forekomst)
Fejl i dataoverførsel mellem IT-systemer	Regnskabsniveau (nøjagtighed og it-relateret)
Visse derivatpositioner er ikke-effektive i overensstemmelse med krav til regnskabsmæssig sikring efter IAS 39	Andre tilgodehavender/anden gæld og afledte poster i resultatopgørelsen (klassifikation)

Summarize in 5.2 or 5.3 the significant risks identified. We are required to identify the controls that mitigate the significant risks and assess the design and implementation of the controls. For small businesses, we may identify management procedures that mitigate significant risks. For assertions affected by a significant risk, we assess inherent risk as higher in

our CRA.

5.2 Risks of material misstatement due to fraud

Risk of material misstatement due to fraud:	- Risiko for fiktive handler i systemet og derved fejlagtig indregning af profit (tilstedeværelse) - Risiko for at handler holdes skjult grundet tab (fuldstændighed)		
Account/assertion:	Finansielle indtægter – Forekomst Andre tilgodehavender/anden gæld – Fuldstændig og Værdiansættelse		
Controls:	Overordnet: • Funktionsadskillelse: Der er etableret fuld funktionsadskillelse mellem de initierende afdelinger og de kontrollerende og rapporterende afdelinger, hvilket understøttes it-mæssigt. Back Office: • Ved indgåelse af nye handler samt ved ændringer af eksisterende handler foretages afstemning til bekræftelser fra modparter fsva. kontraktspris, mængde, afregningsdato m.v. (løbende). Middle office: • Kontrol af profit/loss oversigter (løbende).		
Control owner:	Se ovenstående.	Control frequency:	Se ovenstående.
Evaluation of controls:	Der henvises til vurderingen af udformning og implementering af de identificerede nøglekontroller.		
Audit response:	Adresseres ved test af funktionaliteten af de identificerede nøglekontroller. I tillæg hertil udføres der substanshandlinger pr. statusdagen. Yderligere tillægges revisionen et vist element af uforudsigelighed, hvor der eksempelvis udsendes en oversigt over åbne derivatpositioner til modparter med henblik på modpartens eksterne bekræftelse direkte til revisor.		

There is a presumption that we will identify one or more risks of material misstatement due to fraud relating to revenue recognition. In those infrequent cases when we have not, we document the reasons below:

Ikke aktuelt.

Overall response to identified risks of material misstatement due to fraud

Document below our overall responses to risks of material misstatement due to fraud, if any (e.g., assigning experienced team members, evaluating the selection and application of accounting policies established by the entity (in particular, those policies related to subjective measurement and complex transactions), and incorporating an element of unpredictability in our audit, etc).

Adresseres ved test af funktionaliteten af de identificerede nøglekontroller.
I tillæg hertil udføres der substanshandlinger pr. statusdagen.
Yderligere tillægges revisionen et vist element af uforudsigelighed, hvor der eksempelvis udsendes en oversigt over åbne derivatpositioner til modparter med henblik på modpartens eksterne bekræftelse direkte til revisor.

5.3 Other significant risks

Significant risk:	Der er identificeret en betydelig risiko tilknyttet værdiansættelsen af åbne derivathandler pr. statusdagen.		
Account/assertion:	Andre tilgodehavender/anden gæld – Værdiansættelse		
Controls:	Der er i Back Office, Middle Office og IT implementeret en række kontroller, der sikrer værdiansættelsen af de åbne derivatpositioner pr. skæringsdatoen. Identificerede nøglekontroller er som følger: Back Office: • Kontrol af værdi af åbne derivatpositioner til modparter (OTC) (månedligt). • Kontrol af prisinput på åbne derivatpositioner til børns/brokerdata (månedligt). Middle Office: • Kontrol i form af periodisk genberegning af væsentlige derivatkontrakter (kvartalsvis). • Kontrol af at alle priser er indlagt (dagligt). • Kontrol af varianser i profit/loss i MtM-rapporter (dagligt). • Kontrol for opdatering af modeller (løbende). IT: Kontrol af ændringshåndtering og logiske adgangskontroller på værdiansættelsesmodeller (kvartalsvis).		
Control owner:	Se ovenstående.	Control frequency:	Se ovenstående.
Evaluation of controls:	Der henvises til vurderingen af udformning og implementering af de identificerede nøglekontroller.		
Audit response:	Adresseres ved test af funktionaliteten af de identificerede nøglekontroller.		
I tillæg hertil udføres der substanshandlinger pr. statusdagen.			
Significant risk:	Visse derivattyper er ikke-rutine transaktioner og indeholder derfor et større manuelt element, hvilket øger risikoen for fejl.		
Account/assertion:	Andre tilgodehavender/anden gæld – Værdiansættelse		
Controls:	Bestyrelsen: • Oprettelse af handel med nye derivatprodukter skal godkendes af bestyrelsen (løbende). Back office: • Oprettelse af nye modparter i handelssystemet skal godkendes af chefen for back office (løbende). • Ændringer i mængde m.v. (grundet ”manuelle” kontraktlige forhold) til eksisterende handler skal godkendes af en back-office medarbejder (løbende). Middle office: • Middle office overvåger væsentlige udsving i priser på åbne derivatpositioner. Kreditafdelingen:		

	Kreditaafdelinger godkender maksimum på line til modparter baseret på en gennemgang af kreditværdighed (manuelt).		
Control owner:	Se ovenstående.	Control frequency:	Se ovenstående.
Evaluation of controls:	Der henvises til vurderingen af udformning og implementering af de identificerede nøglekontroller.		
Audit response:	Adresseres ved test af funktionaliteten af de identificerede nøglekontroller. I tillæg hertil udføres der substanshandlinger pr. statusdagen.		

6. Other significant accounting and auditing issues

Document below any remaining significant accounting and auditing issues, include changes in the entity's selection and application of accounting policies.

Issue:	Identificerede risici På baggrund af den opnåede forståelse for de finansielle instrumenter og den interne kontrol er der identificeret følgende forretningsrisici samt risici for væsentlig fejlinformation i koncernregnskabet og årsregnskabet: • IT er forretningskritisk og transaktionsstrømme går gennem mange og komplekse systemer. Der anvendes flere systemer til håndteringen af derivatpositioner, som løbende opdateres med nye produkttyper, værdiansættelseskurver m.v. Der er dermed en risiko forbundet med ændringshåndtering og adgangsrettigheder til de systemmæssige løsninger (forretningsrisiko) • Volatile markedspriser i det omfang, at der ikke foretages passende sikring (forretningsrisiko) • Spekulationshandel med visse derivatprodukter (besvigelsesrisiko) • Værdiansættelsen af visse derivattyper baseres på ikke-observerbare input, hvilket øger graden af skønsmæssig usikkerhed, der er forbundet med udøvelsen af regnskabsmæssige skøn (betydelig risiko) • For visse derivattyper er der tale om ikke-rutinetransaktioner (visse OTC produkter, da der er tale om individuelt forhandlede kontrakter), hvilket øger risikoen for fejl (betydelig risiko) • Værdiansættelsen er for visse derivattyper beregnet på baggrund af komplekse modeller (iboende risiko) • Fejlagtig periodisering af afregnede (settled) derivathandler (iboende risiko) • Fejl i dataoverførsel mellem systemerne (iboende risiko). • Hvorvidt alle energi- og råvarederivater er medtaget i bogføringen (iboende risiko) • Derivater er ikke-effektive og opfylder således ikke betingelser for regnskabsmæssig sikring (iboende risiko).		
Audit response:	Se særskilt planlagte revisionshandlinger.		

7. Risk assessments and audit strategy

7.1 Significant changes

Document below any significant changes to our combined risk assessments from prior period and the effect on our audit strategy.

Ingen væsentlige ændringer identificeret i forhold til tidligere år.

Kombineret risikovurdering						
Account	Revisionsmål	Betydelig risiko	Øvrige specifikke iboende risici	Iboende risiko	Kontrolrisiko	Risiko for væsentlig fejlinformation
Derivater	Tilstedeværelse/forekomst	Nej	Besvigelsesrisiko	Høj	Lav	Mellem
	Fuldstændighed	Nej	Ja	Mellem	Lav	Mellem
	Periodeafgrænsning	Nej	Ja	Mellem	Lav	Mellem
	Værdiansættelse/nøjagtighed	Ja	-	Høj	Høj	Høj
	Rettigheder og forpligtelser	Nej	Nej	Lav	Lav	Lav
	Klassifikation	Nej	Ja	Mellem	Lav	Mellem

7.2. Audit strategies to assess control risk at other than 'not rely on controls'

Document below plans to assess control risk as 'test management procedures' or 'rely on controls' using the audit strategies described. When using GAMx-SA, we are limited to testing controls over no more than two routine SCOTs. This restriction does not apply when using GAMx.

Den tidsmæssige placering af revisionen vil blive fordelt over både planlægning, den løbende revision samt ved statusrevisionen. Revisionen af energi- og råvarederivater vil tage udgangspunkt i en kontrolbaseret revisionsstrategi, der sikrer den mest effektive opnåelse af egnet og tilstrækkeligt revisionsbevis.

8. Determine PM, TE and SAD nominal amount

Document our rationale for selecting the measurement basis used for establishing PM and the rationale and factors considered for the percentage used in determining PM. Document the rationale for establishing TE and the factors we considered in making our determination.

Se PM/TE template i GAMX	Amount	Basis			
Planning Materiality (PM)	20 mio. kr.	5 % af resultat før skat.	Resultat før skat forventes i 2015 at udgøre 400 mio. kr., jf. forecasts.		
Rationale for PM	Se rationale i særskilt template.				
Tolerable Error (TE)	15 mio. kr.	☐	50% of PM	☒	75% of PM
SAD nominal amount	1 mio. kr.		5% of PM		5% of PM
Rationale for TE	Se rationale i særskilt template.				

9. Not significant/limited risk accounts

Document below: 1) the rationale for 'not significant' accounts, the nature and purpose of the accounts, and the types and volume of transactions affecting the accounts during the period, and 2) a brief narrative of how transactions related to 'not significant' accounts are initiated, recorded, processed and reported.

Not significant account	Se særskilt template.
Rationale for being identified as not significant	Se særskilt template.
How transactions are initiated, recorded and processed	Se særskilt template.

⁵ Additional tables for not significant accounts may be added as appropriate after un-protecting this form.

10. Team planning event

Document below other matters discussed in the team planning event that are not already documented in this Audit Planning Template. Engagement teams can use this template as an agenda for the team planning event.

Date	27. april 2015	Participants	Bodil Bodilsen Niels Nielsen Anders Andersen Tina Timsen Bendt Bendtsen Kjeld Kjeldsen Claus Clausen
-------------	----------------	---------------------	--

Other matters discussed	Conclusions reached
The potential for risks of material misstatement due to fraud or error, including significant risks, and where specifically they may occur	Se ovenstående omkring significant risks.
Accounting estimates to be recognized or disclosed in the financial statements and planned procedures to be performed on significant estimates	Estimatet relateret til opgørelse af dagsværdiansættelsen af åbenstående derivatkontakter. Der foretages genberegning af dagsværdier på udvalgte kontrakter, samt følsomhedsanalyser på benyttede inputdata, herunder stamdata.
Going concern issues and the need for the team to remain alert	Ingen going concern issues identificeret. Virksomheden er solid og velkonsolideret, samt er ejet 50 % af en kommune, samt 50 % af få øvrige

Other matters discussed	Conclusions reached
to factors that may affect the going concern assumption	private aktører.
Potential for related party relationships and transactions, how and where they may occur, and our audit strategy to obtain audit evidence about the assessed risk of material misstatement associated with related party relationships and transactions	Løbende handel og transaktioner med nærtstående parter i form af intern handel med derivatkontrakter. De interne derivathandler revideres på tilsvarende vis som revisionen af eksterne derivathandler, da underlagt de samme processer.
Our previous experiences with the entity (e.g., risk areas, misstatements identified, other significant findings and issues encountered)	Vi har været valgte revisorer for virksomheden i en årrække og har opbygget et godt kendskab til virksomheden og dens forretningsområder og risici.
The composition of the team and use of experts	Teamet vurderes kompetent ligesom der benyttes specialister i forbindelse med revisionen, jf. ovenstående.

11. Post-interim event, if procedures are performed at an interim date

Changes to our audit strategy or plan, or lack of changes, resulting from the PIE must be reflected either directly in the APT or as an addendum to it, along with the rationale for any significant changes (the PIE documentation enabler can be used to complete this requirement). If the team has decided to document directly in this template, the relevant sections should be updated directly, making clear the changes are as a result of the PIE, or document below that no changes are necessary in our audit strategy.

Date	Participants	[Foretages i forbindelse med statusrevision i uge 5, 2016.]
------	--------------	---

If no changes: Based on the results of tests of controls and substantive procedures performed through to the above date, and our knowledge of the business, economic, and financial reporting environment since planning was completed, nothing has come to our attention that changes our audit strategy as originally documented. We indicate this by checking the following box:

12. Listed entities only (meeting the criteria for use):

Document analysts' expectations for the entity	N/A
In addition to the documentation in section 8, for listed entities, entities in regulated industries and other PIEs, when PM is determined based on a measurement basis other than earnings-based, we document:	N/A

• Evidence we have obtained that the measurement basis selected is used more prominently in the entity's communication to the market and in presentations to analysts • Evidence we have obtained that the measurement basis is used in the industry and peer entities communications • Our comparison of the amount we have determined for PM with those determined in the prior audit period	
--	--

Kilde: Egen tilvirkning, skabelon lånt fra (Ernst & Young, 2015)

8.2 Bilag 2 – Anvendte forkortelser og definitioner

A/S	Aktieselskab
CEBS	The Committee of European Banking Supervisors
CFaR	Cash-Flow-at-Risk
COSO	The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission
CSA	Credit Support Annex
FiL	Lov om Finansiell Virksomhed (LBK nr 182 af 18/02/2015)
EFET	European Federation of Energy Traders
EMIR	Forordningen om OTC-derivater, centrale modparter og transaktionsregistre
IAASB	International Auditing and Assurance Standards Board
IAPN	International Auditing Practice Notes
IAS/IFRS	Internationale regnskabsstandarder
IASB	International Accounting Standards Board
IFAC	International Federation of Accountants
ISA	Internationale Standarder om Revision ("revisionsstandarder")
ISAE	International Standard om andre erklæringsopgaver med sikkerhed
ISDA	International Swaps and Derivatives Association
LNG	Liquified Natural Gas (naturgas i flydende form)
MiFID	Direktiv om markeder for finansielle instrumenter
MtM	Mark-to-market eller marking-to-market
OTC	Over-the-counter
REMIT	Forordningen om integritet og gennemsigtighed på engrosenergimarkederne
Settle	Afregne
VaR	Value-at-Risk

